

TEM raportteja

8/2012

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013

Työllisyys- ja yrittäjyysosasto
Raportti
15.3.2012

Työ- ja elinkeinoministeriölle

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti työryhmän valmistelemaan esitykset nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamisesta, esitysten budjettivaikutuksista sekä mahdollisista säädösmuutoksista siten, että takuun toimeenpano voi käynnistyä vuoden 2013 alusta.

Hallitusohjelman 22.6.2011 mukaisesti nuorten yhteiskuntatakuu toteutetaan niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle voidaan tarjota työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin ylijohdaja Tuija Oivo työ- ja elinkeinoministeriöstä ja jäseniksi johtaja Kirsi Kangaspunta opetus- ja kulttuuriministeriöstä, johtaja Georg Henrik Wrede opetus- ja kulttuuriministeriöstä, ylitarkastaja Janne Torvinen puolustusministeriöstä, maahanmuuttojohtaja Kristina Stenman työ- ja elinkeinoministeriöstä, johtaja Kari Ilmonen sosiaali- ja terveysministeriöstä, työmarkkinaneuvos Teija Felt työ- ja elinkeinoministeriöstä, neuvotteleva virkamies Juha Majanen valtiovarainministeriöstä, ekonomisti Heikki Taulu Akava ry:stä, puheenjohtaja Hanna-Mari Manninen Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi ry:stä, asiantuntija Mikko Räsänen Elinkeinoelämän keskusliitosta, kehittämisjohtaja Saana Siekkinen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, Opiskelija- ja nuorisotoiminnan asiantuntija Ulla Hyvönen STTK:sta, erityisasiantuntija Maarit Kallio-Savela Suomen Kuntaliitosta, johtaja Rauno Vanhanen Suomen Yrittäjät ry:stä ja lakimies Heidi Giss Kansaneläkelaitoksesta.

Työryhmän sihteerinä toimi neuvotteleva virkamies Liisa Winqvist työ- ja elinkeinoministeriöstä, neuvotteleva virkamies Ville Heinonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja neuvotteleva virkamies Jaana Walldén opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Tuija Oivo

Kirsi Kangaspunta

Georg Henrik Wrede

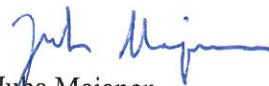
Kristina Stenman

Kari Ilmonen

Teija Felt

Juha Majanen

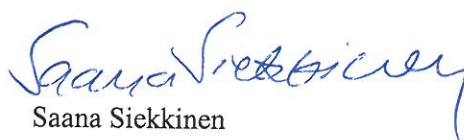
Heikki Taulu

Hanna-Mari Manninen

Mikko Räsänen

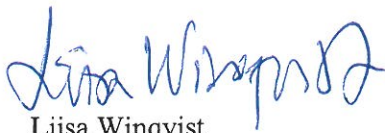
Saana Siekkinen

Ulla Hyvönen

Maarit Kallio-Savela

Liisa Winqvist

Rauno Vanhanen

Heidi Giss

Janne Torvinen

Ville Heinonen

Jaana Walldén

Sisältö

Työ- ja elinkeinoministeriölle	2
Yhteenveto	7
1. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy hallitusohjelman painopisteenä	7
2. Millaisista määristä on kyse?	8
3. Nuoret, jotka eivät saa perusasteen jälkeen koulutuspaikkaa tai eivät suorita tutkintoa, koulutustakuu	9
4. Nuoret, jotka työttömänä työnhakijana hakeutuvat TE-toimistojen asiakkaiksi	10
5. Nuoret, joiden ei tiedetä olevan mukana missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka tarvitsevat muuta tukea	11
6. Myöhemmin käsiteltävät ehdotukset	12
Osa I Nuorten tilanne työelämän kynnyksellä	13
1. Nuorten tilanne tilastojen ja tutkimusten valoisissa	13
1.1 Nuorten ensimmäiset suuret nivelvaiheet	13
1.2 Nuoret työelämässä.....	14
1.3 Nuorten työttömyys.....	15
1.4 Nuorten syrjäytymisen taustalla olevat ongelmat hyvinvoinnissa	16
1.5 Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret	17
1.6 Nuoren syrjäytymisen kustannuksista.....	19
2. Nuorten ja toimijoiden kuuleminen	20
2.1 Nuorten ääni.....	20
2.2 TE-toimistojen ja Työvoiman palvelukeskuksien (TYP) neuvojen ja ohjaajien ääni.....	23
2.3 Sidosryhmien ja tutkijoiden ääni.....	24
2.4 Työnantajien ääni.....	24
Osa II Palvelut nuorten koulutuksen ja työllistymisen edistämiseksi.....	26
1. Koulutus	26
1.1 Koulutuksen saatavuus.....	26
1.2 Yhteiskuntatakuun tavoitteita tukevia toimintamuotoja koulutusjärjestelmässä	28
2. Ohjaus nuorisotyön yhteistyöverkostoissa.....	32
3. Nykyisen yhteiskuntatakuun toimintamalli TE-toimistoissa.....	35
4. Vastuunjako ja palvelut ammatillisessa kuntoutuksessa	39
5. Erityistoimenpiteet	43
5.1 Palvelut maahanmuuttajanuorille.....	43
5.2 Varusmies- ja siviilipalvelus	45
5.3 Rikosseuraamuksia suorittavat nuoret.....	45

6. Elinikäinen ohjaus osana nuorten yhteiskuntatakuuta	46
Osa III Ensi vaiheen ehdotukset nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi.....	48
1. Nuorten yhteiskuntatakuun määritelmä ja kohdejoukko vuodesta 2013 alkaen	48
1.1 Tavoitetila	48
1.2 Nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpanon vastuunjako	49
2. Koulutustakuu	50
2.1 Määritelmä ja kohdejoukko	50
2.2 Koulutuksen saatavuus.....	50
2.3 Opiskelijavalintakriteerit.....	53
2.4 Oppisopimuskoulutuksen kehittäminen.....	53
2.5 Maahanmuuttajanuorten opiskeluvaihtoehtojen ja kielikoulutuksen parantaminen.....	54
2.6 Nuorten aikuisten osaamisohjelma	54
3. Ohjausta yhteistyöverkostoissa	55
3.1 Perusopetuksesta toiselle asteelle	55
3.2 Nuorten ohjaus- ja palveluverkoston toimeenpanon varmistaminen kunnissa.....	56
4. TE-hallinnon toimet nuorten työllistymisen edistämiseksi ja työmarkkinoille siirtymisen tukemiseksi.....	58
4.1 Vahvistetaan TE-hallinnon uraohjausta	58
4.2 Tuetaan nuoren siirtymistä työelämään	60
4.3 Tuetaan nuoren yrittäjyyttä palkkatyön vaihtoehtona	61
4.4 Nuorten työmarkkinatuki – oikeudet ja velvollisuudet	62
4.5 Nuoret työelämään kuntoutuksen kautta	63
5. Yhteiskuntatakuun toteutumisen seuranta ja arviointi.....	67
Osa IV Myöhemmin harkittavat ehdotukset.....	68
Lähdeluettelo.....	70
Liitteet.....	72
Liite 1. Nuorten yhteiskuntatakuu –työryhmän kokousten teemat, kuultavat ja aineistot	73
Liite 2. Syrjäytymisen kustannusten arviointi.....	75
Liite 3. Nuorten työttömien virta yli 3 kuukauden työttömyyteen alle 24-vuotiailla ja 25-29 –vuotiailla ELY-keskuksittain vuonna 2011	77
Liite 4. Nuorisolain mukaisen nuorten ohjaus- ja palveluverkoston kattavuus vuonna 2011	78
Liite 5. Etsivän nuorisotyön kattavuus	79
Liite 6. Mitä kautta nuoret tulevat pajalle.....	80
Liite 7. Valmentajien ja valmentautujien määrä 2004-2010 nuorten työpajoilla	80
Liite 8. Nuorten työttömyysasteet 27 EU-maassa 2008-2011 (toinen kvartaali)	81
Liite 9. Kansainvälisiä esimerkkejä maista, joissa nuorten työttömyysaste on alhainen.....	82

Esipuhe

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan on kirjattu nuorten yhteiskuntatakuun toteuttaminen nuorten työllisyyden edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorten yhteiskuntatakuu kuuluu hallitusohjelman kärkihankkeena hallituksen erityisen panostuksen ja seurannan piiriin.

Nuorten yhteiskuntatakuu –työryhmä asetettiin 1.9.2011. Työryhmän ensimmäisenä tehtävänä on valmistella ehdotukset yhteiskuntatakuun täysimääräisestä toteuttamisesta, budjettivaikutuksista sekä mahdollisista säädosmuutoksista. Työryhmän työ alkoi 26.9.2011 Helsingissä Säätytalolla. Työryhmä on pitänyt 13 kokousta ja tutkijailtaan, joissa on kuultu 54 asiantuntijaesitystä. Työryhmän työ jatkuu koko hallituskauden ajan.

Suomessa on tällä hetkellä noin 110 000 20 – 29-vuotiasta nuorta, jolla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa. Toisen asteen tutkinnon puute on merkittävin yksittäinen tekijä työmarkkinoilta ja yhteiskunnasta syrjäytymisessä. Yhteiskunnasta syrjäytyneitä, ilman toisen asteen tutkintoa olevia nuoria on noin 40 000, joista täysin tilastojen ulkopuolisia ”kadonneita” on noin 25 000. He muodostavat syrjäytyneiden ns. ”nuorten kovan ytimen”, koska he eivät ole koulutuksessa, työelämässä tai edes työnhakijoina.

Koulutusjärjestelmämme tehokkuudesta ja laadusta huolimatta kaikki nuoret eivät voi hyvin. Jatkokoulutukseen ja työhön siirtymistä hidastavia terveys- ja mielenterveysongelmia on paljon. Nuoren kasvun ja kehittymisen lisäksi syrjäytymisen ehkäisy on tärkeää kansantalouden kannalta. Nuorten syrjäytyminen maksaa yhteiskunnalle satoja miljoonia euroja euroa vuodessa.

Suuria haasteita, joihin tämä raportti pyrkii tarjoamaan ratkaisuja, ovat sosiaali- ja terveystalouden sekä koulutuspaikkojen riittämättömyys, koulutuksen kohtaanto-ongelmat, oppilashuollon, opinto-ohjauksen ja urasuunnittelutuen riittämättömyys sekä puutteet viranomaisten vastuiden määrittelyssä. Yhteiskuntatakuussa pääpaino on oltava ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä. Yhteiskuntatakuun täysi toteutus lähtee ajatukselta, että palvelut näyttyvät nuoren kannalta selkeänä ja yhtenäisenä.

Hallitus on varannut yhteiskuntatakuun toimeenpanoon 60 miljoonan euron vuotuisen määrärahan. Työryhmän ensimmäisessä raportissa esitetään ratkaisut määrärahan kohdentamiseksi sekä muut ehdotukset yhteiskuntatakuun toteutukseen. Ehdotetuilla ratkaisulla nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpano voidaan aloittaa vuodesta 2013 alkaen.

Yhteiskuntatakuulle varatun 60 miljoonan euron määrärahan avulla ei kyetä ratkaisemaan kaikkia nuorten koulutukseen, työllistymiseen ja osallisuuteen liittyviä haasteita. Siksi työryhmä ehdottaa tässä raportissa nuorten aikuisten osaamishajonnan lisäämistä osaksi yhteiskuntatakuun kokonaisuutta. Sen avulla voitaisiin tarjota ammatillista koulutusta kouluttamattomille 20–29-vuotiaille nuorille. Nyt tehtävien investointien lisäksi tarvitaan rakenteellisia ratkaisuja ja tahtoa investoida nuoriin pitkällä aikavälillä.

Työryhmä on tunnistanut nuorten koulutuksen, työllistymisen ja osallisuuden mittavat ongelmat yhteiskunnassa. Siksi raportin loppuun on kirjattu työryhmän jatkotyötä varten alustavia linjauksia, joita työryhmä valmistele jatkotyössään. Ne ovat edellytykset, joilla yhteiskuntatakuusta voidaan kehittää kokonaisvaltainen, kattava ja vaikuttava toimintamalli, jonka avulla kaikki nuoret saadaan koulutukseen ja työelämään. Tässä työssä tarvitsemme koko yhteiskunnan yhteistä tahtotilaa ja talkoohenkeä. Viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja nuorten yhteisvastuu on välttämätöntä yhteiskuntatakuun täydelle onnistumiselle. Suomen nuorisotakuu tulee perustumaan *Public-Private-People-Partnership -malliin*, jossa nuoret ovat itse aktiivisia toimijoita ja oman tulevaisuutensa tekijöitä.

Yhteenveto

1. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy hallitusohjelman painopisteenä

Yhteiskunnan ja työmarkkinoiden muutos on vaikuttanut nuorten edellytyksiin ja mahdollisuuksiin toimia aktiivisena kansalaisena. Talouden nopeat suhdannevaihtelut, elinkeinoelämän rakennemuutokset, työmarkkinoiden korkeat osaamisvaatimukset ja kiristynvä kilpailu ovat kasvattaneet nuorisotyöttömyyttä ja vaikeuttaneet työhön kiinnittymistä. Samalla entistäkin tärkeämmäksi on tullut se, että kaikki nuoret pääsevät perusasteen jälkeen toisen asteen koulutukseen ja suorittavat jonkin ammatillisesti suuntautuneen tutkinnon. Kaikkien nuorten kannalta asiat eivät viime aikoina ole kehittyneet suotuisasti. Osa nuorista jää lopultakin pelkän perusasteen varaan ja osa ajautuu tilanteeseen, jossa vakaan työuran luominen on hyvin vaikeaa.

Työikäisen väestön vähentyessä nuorten pysyvä kiinnittyminen työmarkkinoille on entistäkin tärkeämpää. Työvoiman saatavuuden ja julkisen talouden kestävyuden takia työllisyysasteen tulisi nousta 72 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä, ja vuosikymmenen loppupuolella tätäkin korkeammalle. Tämä ei ole mahdollista, jos merkittävä osa nuorista ikäluokista jää koulutuksen ja työn ulkopuolelle.

Työhön ja koulutukseen kiinnittymättömyys aiheuttaa myös sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia. Nuorten asunnottomuus, mielenterveysongelmat ja päihdeongelmat ovat jo nyt vakavia yhteiskunnallisia ongelmia, joiden seuraukset ovat pitkäkestoisia. Ongelmiin puuttumista vaikeuttaa edelleen se, että merkittävä osa nuorista on ajautunut kaiken aktiivitoiminnan ulkopuolelle.

Nuorten syrjäytymisellä on sekä inhimillinen että kansantaloudellinen ulottuvuus. Syrjäytymisen inhimillisiä seurauksia on vaikea määrällisesti todentaa. Yksilöiden pahoinvointi saattaa kertautuessaan johtaa yhteiskunnan sosiaaliseen eriytymiseen ja sen seurauksena epätoivottaviin ilmiöihin, kuten päihteiden väärinkäyttöön ja rikollisuuden kasvuun. Kansantalouden osalta vaikutukset liittyvät sekä syrjäytymisen suoriin että välillisiin kustannuksiin. Yhden syrjäytyneen perustoimeentulon kustannukset 40 vuoden ajalta ovat noin 750 000 euroa. Lukuun ei vielä sisälly muut mahdolliset sosiaalietuudet tai syrjäytymisen kustannukset, eivätkä yhteiskunnan menettämät verotulot ja työn tuottama arvonlisä. Kansantalouden tasolla nuorten syrjäytymisen vaikuttaa myös työvoiman saatavuuteen ja työurien pituuteen. Meneillään olevan suhdannekuopan jälkeen on todennäköistä, että eräillä aloilla tulee osaavasta työvoimasta pulaa, jota nuorten syrjäytymiskehitys edelleen lisää. Vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaminen vaikuttaa merkittävästi työntekijän työuran pituuteen.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on asettanut nuorten syrjäytymisen ehkäisyn yhdeksi kärkihankkeekseen. Tavoitteena on, että kaikille nuorille luodaan realistiset mahdollisuudet suorittaa perusasteen jälkeinen tutkinto ja työllistyä. Samalla kiinnitetään huomiota siihen, että nuoret eivät ajaudu liian pitkään jaksoon ilman minkäänlaista aktiivista toimintaa.

Hallitusohjelmassa nuorten syrjäytymiskehitykseen puututaan yhteiskuntatakuulla:

1. Jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu- opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.

Takuun määritelmää täydennetään ja täsmennetään valtioneuvoston päättämässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011 – 2016. Suunnitelmassa esitetään koulutustakuu, joka määritellään seuraavasti:

2. Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin.

2. Millaisista määristä on kyse?

Syrjäytyneiden tai syrjäytymisuhan alla olevien nuorten määrää voidaan arvioida erilaisista lähtökohdista. Työryhmä on työn ensimmäisessä vaiheessa tarkastellut ilmiötä kolmesta näkökulmasta:

- nuoret, jotka eivät saa perusasteen jälkeen koulutuspaikkaa tai eivät suorita tutkintoa,
- nuoret, jotka työttömänä työnhakijana hakeutuvat TE-toimistojen asiakkaiksi,
- nuoret, joiden ei tiedetä olevan missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka tarvitsevat muuta tukea.

Vuosittain perusasteen koulutuksen päättää noin 60 000 nuorta, joista noin 55 000 jatkaa välittömästi toisen asteen tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Osa niistä 5 000:sta, jotka eivät hakeudu tai pääse tutkintoon joltavataan koulutukseen, jatkaa kuitenkin esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen valmistavassa opetuksessa tai kansanopistoissa. Vuosittain jokaisesta ikäluokasta jää noin 4 000 – 5 000 nuorta ilman koulutuspaikkaa.

Alle 30-vuotiaita työttömiä työnhakijoita TE-toimistoissa oli joulukuussa 2011 noin 54 900. Heistä noin 17 000 on pelkän perusasteen varassa ja noin 32 000:lla on ammatillisesti suuntautunut tutkinto ja noin 5 300:lla ylioppilastutkinto.

Arviot työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien peruskoulun jälkeisiä tutkintoja vaille olevien nuorten määrästä vaihtelevat, mutta viimeaikaisten tutkimusten mukaan heitä on alle 30-vuotiaissa noin 40 000.

Edellä kuvatut kohderyhmät ovat osittain päällekkäisiä. Määrät on kuitenkin katsottu tarkoituksenmukaiseksi esittää näin, koska niiden perusteella voidaan mitoittaa toimenpiteitä erilaisiin tarpeisiin. Työryhmä on jakanut toimenpidekokonaisuudet kohderyhmien mukaisesti siten, että ne eroavat kouluttamattomien, työttömien ja ns. kadoksissa olevien osalta. Erottelu on tekninen; tosiasiansa palveluketju rakennetaan siten, että toimintamuodot tukevat toisiaan. Esimerkiksi kouluttamattomat työttömät nuoret ohjataan pääsääntöisesti koulutusjärjestelmän piiriin tai muihin heidän elämäntilannettaan tukeviin palveluihin. Samalla tavoin ”kadoksissa” oleville nuorille etsitään heitä parhaiten tukeva vaihtoehto, joka voi olla esimerkiksi työpaja. Tässä mielessä työryhmän ehdotukset muodostavat kokonaisuuden.

Nuorten syrjäytymisen ongelma on kuitenkin yllä esitettyä laajempi. Se, että osa nuorista jää perusasteen jälkeen ilman opiskelupaikkaa ja noin 25 prosenttia aloittaneista keskeyttää ammatillisen koulutuksen sekä noin 10 prosenttia lukion johtaa siihen, että kustakin ikäluokasta noin 15 prosenttia jää vaille toisen asteen tutkintoa. 20–29 -vuotiaita pelkän perusasteen varassa olevia nuoria on noin 110 000; heistä miehiä on 70 000.

Työryhmä on jakanut tehtävän kahteen osaan: ensin huolehditaan siitä, että palveluverkosto toimii yhteiskuntatakuun piiriin tulevien uusien nuorten osalta. Tarkoituksena on luoda järjestelmä, jossa kaikilla nuorilla on realistiset mahdollisuudet työllistyä, kouluttautua tai hakeutua muuhun toimintaan. Näillä toimilla luodaan tilanne, jossa syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrä ei enää uusista ikäluokista kasva.

Toisena painopisteenä huolehditaan 110 000:sta toisen asteen tutkintoa vaille olevasta nuoresta, jotka ovat syrjäytymisen vaaravyöhykkeellä. Heidän tukemisensa vakaalle työuralle toteutetaan lisäämällä koulutusta siten, että vuonna 2016 päästään ns. normaalitilanteeseen, jossa nuorten palveluverkosto toimii, eikä nuorissa aikuisissa ole laajassa mittakaavassa yhteiskunnalliseen marginaaliin ajautuneita henkilöitä. Tätä ei kuitenkaan ole mahdollista toteuttaa yhteiskuntatakuuseen varatulla 60 miljoonalla eurolla.

Työryhmä tekee tässä raportissa kuvatut ehdotukset työn ensimmäisessä vaiheessa. Jatkossa ryhmä keskittyy muihin nuorten palvelujärjestelmän toimivuutta koskeviin kysymyksiin, jotka liittyvät koulutukseen, työllistymiseen ja nuorten osallisuuteen. Kyse ei ole ainoastaan julkisten resurssien lisäyksestä ja uudelleen allokoinnista, vaan tarvitaan yleisempi yhteiskunnallinen sitoutuminen nuorten aseman parantamiseen. Tässä yhteydessä keinovalikoimaa laajennetaan yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Tavoitteena on positiivinen kierre, jossa julkiset ja yksityiset panokset täydentävät toisiaan. Tähän tematiikkaan työryhmä palaa myöhemmässä työssä. Ensimmäinen väliraportti keskittyy vuoden 2013 talousarviota varten laadittaviin ehdotuksiin ja niitä tukeviin pikaisiin lainsäädäntötarpeisiin.

3. Nuoret, jotka eivät saa perusasteen jälkeen koulutuspaikkaa tai eivät suorita tutkintoa, koulutustakuu

Koulutusjärjestelmässä on eräitä puutteita, joiden takia osa nuorista ei suorita perusasteen jälkeistä tutkintoa. Näitä ovat ainakin:

- ammatillisen koulutuksen paikkoja ei ole kaikilla alueilla riittävästi, jotta kaikki perusasteen päättävät voisivat siirtyä suorittamaan toisen asteen tutkintoa,
- ammatillisen koulutuksen oppilaaksi ottamisen kriteerit johtavat siihen, että osa perusasteen päättävistä ei tule valituksi,
- oppisopimuskoulutus ei toimi riittävän hyvin nuorten koulutusmuotona, vaikka sillä muutoin on hyvä työllistävä vaikutus.

Työryhmä esittää, että:

- Ehdotus 1. Ammatillista koulutusta lisätään niillä alueilla, joilla sitä nuorisoikäluokkaan nähden on muita vähemmän. Vuodesta 2013 lähtien 1200 aloittajaa, kustannukset valtiolle 17 M€ ja kunnille 23,6 M€
- Ehdotus 2. Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaksi ottamisen kriteereitä muutetaan siten, että perusasteen päättäneet, vailla toisen asteen tutkintoa olevat voidaan valita ensin toisen asteen opiskelijavalinnassa. Uudistetut perusteet otetaan käyttöön vuonna 2013.
- Ehdotus 3. Tutkinnon osaan tähtäävän oppisopimuksen hinnan määräytymisperustetta muutetaan koulutustakuun piirissä olevilla, perusasteen päättävillä, nuorilla siten, että yksikköhinta määräytyy koko tutkintoon tähtäävän ammatillisen peruskoulutuksen yksikköhinnan mukaisena. Korotetaan työnantajille osoitettavaa koulutuskorvausta koulutustakuun piirissä oleville nuorille 800 euroon kuukaudessa, volyymi noin 500 opiskelijaa. Korotetun koulutuskorvauksen kustannukset ovat noin 5 M€.
- Ehdotus 4. Tuetaan maahanmuuttajanuorten opiskeluvalmiuksien ja kielitaidon parantamista lisäämällä tähän suunnattua koulutusta kansanopistoissa ja kansalaisopistoissa. Opiskelumaksuja kompensoidaan opintoseteliavustuksin. Kustannukset: 2 M€, opiskelijamääräarvio 1 500.

Edellä esitettyjen toimenpiteiden lisäksi työryhmä esittää, että yhteiskunta- ja koulutustakuun toteuttamiseen varattaisiin erillinen määräraha nuorten, vähän koulutettujen, aikuisten osaamistason nostoon. Työryhmä esittää, että:

- Ehdotus 5. Toteutetaan nuorten aikuisten osaamisohjelma vuosina 2013 – 2016. Ohjelman kustannukset ovat 27 miljoonaa euroa vuonna 2013 ja 52 miljoonaa euroa vuodessa vuosina 2014–2016 jakautuen seuraavasti:
- Ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen lisääminen noin 2 500 aloittajalla: lisäkustannukset 20 milj. euroa vuodessa vuonna 2013 ja 40 milj. euroa vuodessa vuosina 2014–2016,
 - Oppisopimuskoulutuksena suoritettavaan ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen lisääminen 1 500 aloittajalla: lisäkustannukset 5 milj. euroa vuonna 2013 ja 10 milj. euroa vuodessa vuosina 2014–2016,
 - Aikuisten ohjaus- ja neuvontapalvelujen vahvistaminen, lisäkustannukset 2 milj. euroa vuodessa

Ohjelman toteutusta ei ole mahdollista rahoittaa yhteiskuntatakuuseen osoitetusta 60 M€:n määrärahasta, vaan se edellyttää lisäresursointia. Ammatillisena lisäkoulutuksena suoritettaessa ohjelman julkisista kustannuksista vastaisi kokonaisuudessaan valtio.

4. Nuoret, jotka työttömänä työnhakijana hakeutuvat TE-toimistojen asiakkaiksi

Nuorten työttömien työnhakijoiden asiakaskunnan työryhmä on jakanut kahteen osaan. Ensimmäisessä ryhmässä ovat ne, joilla ei ole ammatillisesti suuntautunutta tutkintoa. Tälle ryhmälle tavoitteena on luoda polku, joka johtaa ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen aloittamiseen.

Toisessa ryhmässä ovat ne nuoret, joilla jo on ammatillisesti suuntautunut tutkinto, mutta jotka tarvitsevat tukea työllistymiseen. Heitä tuetaan erityisesti ohjauksellisilla palveluilla ja tuella, joiden tavoitteena on työllistyminen työsuhteessa tai omassa yritystoiminnassa.

Molempien ryhmien osalta keskeistä on TE-toimiston palveluprosessin tehokkuus ja vaikuttavuus. Keskeinen palvelu, johon myöhemmät toimet perustuvat, on TE-toimiston ja työnhakijan yhdessä laatima työllistymissuunnitelma. Se on laadittava kahden viikon kuluessa työnhaun alkamisesta, ja sen laadintaan ja siinä sovittuihin ja tarjottuihin työvoimapalveluihin osallistuminen on nykysäädösten mukaan työnhakijaa velvoittava. Työllistymissuunnitelmassa sovitaan toimenpiteistä, joita yhteiskuntatakuun mukaisesti TE-toimisto tarjoaa nuorelle viimeistään kolmen työttömyyskuukauden kuluessa.

Nuoria, joilta puuttuu ammatillisesti suuntautunut tutkinto, tuetaan oman uran selvittämisessä ja koulutukseen hakeutumisessa seuraavilla työryhmän ehdotuksilla:

- Ehdotus 10. Vahvistetaan TE-toimistoissa ammatinvalinta- ja uraohjausta lisäämällä uraohjauksen henkilöresursseja 60 henkilötyövuodella. Lisäresursseista osa kohdennetaan korkeasti koulutettujen palveluihin, maahanmuuttajien, vajaakuntoisten palveluihin sekä verkko- ja puhelinpalveluihin. Kustannukset 4 M€.
- Ehdotus 11. ELY-keskukset kokoavat alueellisen verkoston ohjaus- ja neuvontapalveluiden koordinointiin.
- Ehdotus 12. Lisätään ohjaavaa koulutusta ensimmäistä tai uutta uraa etsiville nuorille. Kustannukset 1 M€, jolla järjestetään 40 päivän ohjaava koulutus 780 nuorelle.
- Ehdotus 13. Lisätään maahanmuuttajanuorille työvoimapolitiittista koulutusta, joka sisältää opiskelunvalmiuksia ja kielitaitoa tukevaa koulutusta. Kustannukset ovat 1 M€, jolla järjestetään puolen vuoden koulutus 260 nuorelle.
- Ehdotus 14. Työharjoittelun tulee olla vahvasti urasuunnittelua tukeva. Työharjoittelun enimmäiskesto työpajoilla saman työnantajan palveluksessa tulee joustavoittaa. Vastavalmistuneita nuoria ei pääsääntöisesti ohjata työharjoitteluun, vaan heidän työllistymistä tuetaan palkkatuella.
- Ehdotus 20. Koulutukseenhaun velvoittavuutta työmarkkinatuen ehtona lievennetään. Koulutukseen hakeutumisen velvoittavuutta tulisi lieventää siten, että velvoite hakea keväällä koulutukseen säilyy, mutta hakuvaihtojen määrää vähennetään kolmesta kahteen. Syksyn haun velvoittavuus työmarkkinatuen saannin ehtona tulisi poistaa. Työllistymissuunnitelman merkitystä korostetaan. Jos työllistymissuunnitelmassa on sovittu työttömän nuoren kanssa koulutukseen hakeutumisen sijasta jostakin muusta työllistymistä edistävästä vaihtoehdosta, koulutukseen hakeutumattomuudesta ei seuraa työmarkkinatuen menetystä.

Nuorille, joilla on ammatillisesti suuntautunut tutkinto, suunnattuina toimina työryhmä esittää, että:

- Ehdotus 15. Työnhakua tuetaan lyhyillä työnhakukoulutuksilla. Kustannukset 2 M€, jolla järjestetään 2 viikon työnhakukoulutus 6 300 nuorelle.
- Ehdotus 16. Alennetaan työnantajien kynnystä palkata työkokemusta vailla olevia vastavalmistuneita nuoria vakainaistamalla Sanssi-kortti. Kevennetään palkkatuen käyttöön liittyvää työnantajien hallinnollista taakkaa. Kustannukset ovat 9 M€, jolla tarjotaan 2 800 nuorelle 6 kuukauden palkkatukijakso.

- Ehdotus 17. Edistetään nuorten työmarkkinoille sijoittumista työhönvalmennuksella, joka tukee sekä nuorta että työnantajaa. Työhönvalmentajat edistävät niiden nuorten sijoittumista työelämään, joilla on vaikeuksia itsenäisesti löytää työpaikka ja jotka tarvitsevat apua työpaikalla työsuhteen alussa (esim. vammaiset ja muut vajaakuntoiset). Kustannukset: 2 M€ jolla tarjotaan työhönvalmennuspalveluja 2 000 nuorelle.
- Ehdotus 18. Lisätään ammatillista työvoimakoulutusta nuorille lisä- ja täydennyskoulutuksien sekä lupakoulutuksien jne. osalta. Kustannukset 4 M €, jolla järjestetään 3 kk koulutus 1 460 nuorelle.
- Ehdotus 19. Tuetaan ja kehitetään uusia yrittämisen ja yrittäjyyden edistämisen muotoja (osuuskunta, tiimi, mentorointi yms.) koulutuksen, neuvonnan ja starttirahan avulla. Yrittäjyyskoulutusta työvoimakoulutuksena lisätään ja yrittäjyyskoulutuksen toteutustapaa kehitetään nuorille sopivaksi. Kustannukset 5 M€, jolla kuuden kuukauden koulutus tai starttiraha 1 300 nuorelle

5. Nuoret, joiden ei tiedetä olevan mukana missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka tarvitsevat muuta tukea

Kaikkein haastavin kohderyhmä ovat ne nuoret, jotka eivät ole minkään aktiivisen toiminnan piirissä, eivätkä hakeudu työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon. Ryhmään kuuluvat myös nuoret, jotka sairauksien tai muun vaikean elämäntilanteen vuoksi ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. Näiden ns. kadoksissa olevien nuorten asemaa vaikeuttaa se, että vastuujako ns. etsivässä työssä ja nuorten saattamisessa palveluiden piiriin on edelleen epäselvää ja asiaa säätelevä lainsäädäntö uutta. Voimassa oleva lainsäädäntö ei myöskään mahdollista ammatillisen kuntoutuksen järjestämistä kaikille sitä tarvitseville nuorille.

Työryhmä esittää, että:

- Ehdotus 6. Kunnille säädetään vastuu perusopetuksen päättävien nuorten ohjauksesta. Jatkovalmistelussa määritellään lainsäädännön sisältö ja arvioidaan kustannusvaikutukset.
- Ehdotus 7. Perusopetuksen jälkeiseen nivelvaiheeseen liittyvän tiedon käytöstä säädetään lailla. Säädöksissä määritetään, missä rooleissa ja millä tavoin jatkoon hakemisen ja jatko-opiskelun aloittamisen tiedot ovat nähtävänä eri viranomaisille, nuorelle ja nuoren huoltajille.
- Ehdotus 8. ELY-keskusten nuorisotoimet vastaavat nuorisolain muutokseen liittyvästä alueellisesta koulutuksesta sekä nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen kehittämien hyvien käytäntöjen levittämisestä alueellaan. Yhtenäistetään kuntiin ja paikallistason viranomaisille menevää informaatio-ohjausta nuorten ohjaus- ja palveluverkoston osallistumisesta.
- Ehdotus 9. Etsivä nuorisotyö laajennetaan koko maahan. Toiminnan laajentamisessa otetaan huomioon myös Aikalisä-toimintamallin kanssa tehtävä yhteistyö ja menetelmien yhteensovittaminen. Nuorten työpajatoiminnan kattavuutta parannetaan, laatua kehitetään ja lisätään yhteistyötä oppilaitosten kanssa. Pajapalveluja vahvistetaan starttivalmennuksella, joka helpottaa etsivän nuorisotyön tavoittamien nuorten nopeaa palveluihin ohjaamista. Kustannukset: 8 M€
- Ehdotus 21. Selvitetään mahdollisuutta tarkentaa Kelan ammatillisen kuntoutuksen myöntämisperusteita, jotta ammatillista kuntoutusta voidaan myöntää elämäntilannelähtöisesti. Tällöin voitaisiin nykyistä paremmin ottaa huomioon sairauden lisäksi myös muut nuoren elämään ja työ- ja opiskelukykyyhin vaikuttavat tekijät kuten sosiaalisten taitojen puute. Arvioidut lisäkustannukset nykyisellä hakijoiden määrällä olisivat 16–29 -vuotiaiden nuorten osalta 0,4 miljoonaa euroa vuodessa. Nykyisellä hakijoiden määrällä muutoksen piirissä olisi noin 360 nuorta.

6. Myöhemmin käsiteltävät ehdotukset

Tämä väliraportti sisältää ehdotukset yhteiskuntatakuun täysimääräisestä toteuttamisesta, niiden budjettivai-
kutuksista sekä toimeenpanon edellyttämistä säädosmuutoksista vuoden 2013 alusta lähtien. Työryhmässä
käsiteltyjen ehdotusten lisäksi työryhmän jäsenet ovat tehneet useita ehdotuksia tai keskustelunavauksia,
joiden toteuttamiseen varattu 60 milj. euron määräraha ei riitä tai joiden toimeenpano edellyttää vielä selvi-
tyksiä. Työryhmä tulee muodostamaan kantansa näihin ehdotuksiin jatkotyössä. Tehdyt aloitteet ja ehdotuk-
set kohdistuvat seuraaviin kokonaisuuksiin:

- Koulutuksen läpäisy ja nivelvaiheet
- Ohjaus- ja neuvontapalvelut
- Opintojen ohjaus, opetuksen tuki sekä oppilas- ja opiskelijahuolto oppilaitoksissa
- Oppisopimuskoulutuksen ja työssä oppimisen lisääminen
- Taloudelliset kannusteet nuorelle koulutukseen ja aktiivitoimiin osallistumiseen
- Kuntoutus ja työllistäminen
- Sidosryhmien osallistuminen yhteiskuntatakuun toteutukseen

Osa I Nuorten tilanne työelämän kynnyksellä

Raportin ensimmäisessä osassa tarkastellaan jatkokoulutukseen ja työelämään siirtymiseen nivelvaiheita sekä niihin liittyviä haasteita ja tavoitteita sekä esitellään laskelmia nuoren syrjäytymisen yhteiskunnalle aiheuttamista kustannuksista. Lisäksi esitellään nuorten omia ajatuksia. Tämä osa toimii taustana sitä seuraaville nykyisen palvelutarjonnan kuvauksille ja työryhmän toimenpide-ehdotuksille.

1. Nuorten tilanne tilastojen ja tutkimusten valoisissa

1.1 Nuorten ensimmäiset suuret nivelvaiheet

Suomalaisessa yhteiskunnassa on monia nuorten kasvua ja itsenäisen elämän aloittamista tukevia ja suojaavia asioita. Kodin ensisijaisuus nuoren tukena on kiistaton, mutta nuoren oma rooli kuntalaisena, kansalaisena ja yhteiskunnan jäsenenä sekä itsenäisenä toimijana vahvistuu samalla kun oikeudet, velvollisuudet ja vastuut lisääntyvät. Nuoren oppiessa erilaisia taitoja ja valmiuksia sekä nuoren saamat onnistumisen kokemukset niin koulussa, harrastuksissa, työssä tai kaverien kanssa toimiessa auttavat nuorta selviytymään elämässään eteen tulevista tilanteista.

Valtaosa nuorista kykenee tekemään työhön ja koulutukseen liittyviä ratkaisuja itsenäisesti tai aktiivisesti apua hakien. Osa nuorista kuitenkin tarvitsee kohdennetumpaa tukea ja palvelua, jotta heidän mahdollisuutensa täysipainoiseen osallisuuteen yhteiskunnassa eivät heikkenisi merkittävästi. Nuorten tuen tarve voi johtua esimerkiksi yhteiskunnan palveluprosessien ja palvelujen välisen yhteistyön toimimattomuudesta, nuoresta itsestään tai ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta.

Suurimmalla osalla nuoria perusopetuksen jälkeinen nivelvaihe sujuu hyvin, ja opinnot jatkuvat toisella asteella joko ammatillisen perustutkinnon tai lukion suorittamisella. Tästä huolimatta vuonna 2010 perusasteen päättäneistä 64 000 nuoresta jäi vaille toisen asteen tutkintoon johtavaa opiskelupaikkaa noin 5 000 nuorta. Heistä noin 3 500 nuorta ei saa opiskelupaikkaa yhteishaussa ja noin 1 500 nuorta ei hae lainkaan. Tämän lisäksi lukion keskeyttää vuosittain noin 4 700 nuorta ja nuorille suunnatun ammatillisen peruskoulutuksen noin 12 000 nuorta.

Uusia ylioppilaita vuonna 2010 oli 32 700. Heistä saman vuoden syksyllä yliopistokoulutuksen siirtyi 18 prosenttia ja ammattikorkeakouluun 17 prosenttia. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen aloitti 4 prosenttia. Vuoden 2010 ylioppilaista 60 prosenttia ei jatkanut opiskelua valmistumisvuonna. Uusista ylioppilaista 77 prosenttia haki jatko-opintoihin.¹

Koulutuksen läpäisy on parantunut kaikessa nuorille suunnatussa ammatillisesti eriytyneessä koulutuksessa. Ammatillisessa peruskoulutuksessa läpäisy on 71,3 prosenttia, ammattikorkeakouluissa 67,8 prosenttia ja ylemmissä korkeakoulututkinnoissa 70,3 prosenttia.

Hakemattomuus, yhteisvalinnassa ulkopuolelle jääminen ja opintojen keskeyttäminen johtavat siihen, että **20 – 29 -vuotiaista noin 110 000 on vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa**. Heistä 40 000 on naisia ja 70 000 miehiä. 20–24-vuotiaista vailla toisen asteen tutkintoa on noin 60 000 ja 25 – 29-vuotiaista runsaat 50 000.

Hallituksen tavoitteena on, että kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä 20–24-vuotiaista yli 90 prosentilla on perusasteen jälkeinen tutkinto. Haasteena ovat tällä hetkellä erityisesti nuoret miehet. 25-vuotiaista naisista ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus on alle 14 prosenttia ja miehistä hieman yli 20 prosenttia.

¹ Lähde: Tilastokeskus

1.2 Nuoret työelämässä

Nuorista suuri osa opiskelee, joten nuorten työllisyysaste on alhainen aikuisiin verrattuna. 15–64 –vuotiaiden työllisyysaste oli 68,6 prosenttia vuonna 2011. Nuorten 15–24-vuotiaiden työllisyysaste oli vuonna 2011 keskimäärin 39,1 %. Nuorten naisten työllisyysaste oli 41,2 % ja nuorten miesten 37,2 %.²

Nuoret aloittavat työuransa Suomessa myöhään. Ammattikorkeakouluista (nuorten koulutus) valmistuneiden mediaani-ikä on 25,1 ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden mediaani-ikä 27,3 vuotta. Hallituksen tavoitteena on, että ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksesta valmistuneiden mediaani-ikä laskee 24,1 vuoteen ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden mediaani-ikä 26,3 vuoteen.³ Hallituksen 72 prosentin työllisyysastetavoitteen toteutumisen edellytyksenä on, että työurat pitenevät myös työuran alkupäässä.

Kaikkiin toisen asteen ammatillisiin perustutkintoihin ja kaikkiin alemman korkea-asteen opintoihin kuuluu pakollisena ammattitaitoa edistävä työssäoppiminen tai harjoittelu. Yliopistotutkintoihin voi kuulua pakollista tai vapaaehtoista harjoittelua. Lisäksi 55 prosenttia opiskelijoista kävi töissä opiskelun ohessa. Työssäkäynti oli yleisintä yliopisto-opintojen yhteydessä, sillä 60 prosentilla yliopisto-opiskelijoista oli opintojen ohessa työsuhte. Työssäkäynti opintojen ohessa lisääntyy iän myötä. Yli 25-vuotiaista opiskelijoista jopa 70 prosenttia kävi opintojen ohella töissä.⁴ Nuoret saavat työkokemusta tulevien valintojensa tueksi myös kesätyöllä.

Palkansaajista työskentelee määräaikaisessa työsuhteessa noin 16 prosenttia. Vuonna 2010 uusia työsuhteita oli kaikkiaan 393 000, joista yhteensä 56 prosenttia oli määräaikaisia. Määräaikainen työ voi olla palkansaajalle joko toivottu tai vastentahtoinen työsuhteen muoto. Noin neljäsosa määräaikaisista palkansaajista ei halunnut pysyvää työtä. Heistä suurin osa oli 15–24-vuotiaita. Kesätyöntekijät ovat tyyppillinen vapaaehtoisesti määräaikaista työtä tekevä ryhmä.

Vuokratyö on lisääntynyt, mutta vuokratyöntekijöitä oli vuonna 2010 keskimäärin vain 29 000, mikä oli noin yksi prosentti työvoimasta. Alle 25-vuotiaista palkansaajista vajaa 5 prosenttia teki vuokratyötä. Yleisintä vuokratyö oli tukku- ja vähittäiskaupassa, majoitus- ja ravitsemustoiminnassa sekä teollisuudessa.

Työolobarometrin mukaan nuoret arvioivat työelämän laadun paremmaksi kuin muut ikäryhmät. Selvimmin nuorten mielestä on parantunut kohtelun tasapuolisuus, kannustavuus ja työelämän laadun yleistila. Näitä koskevat arvosanat eivät muissa ikäryhmissä juuri ole muuttuneet aikaisemmasta. Työpaikan varmuuden ja voimavarojen kohdalla ei vastaavaa muutosta nuorten vastauksissa tapahtunut.⁵

Nuoret yrittäjinä

Yrittäjät ovat keskimäärin varsin ikääntyneitä, sillä noin 30 % yrittäjistä on 55 vuotta täyttäneitä. Alle 35-vuotiaita yrittäjiä on suhteellisen vähän, vain noin 19 % kaikista yrittäjistä. Alle 25-vuotiaita yrittäjiä oli vuonna 2008 noin 4 000, ja 25–29-vuotiaita vajaan 10 000.⁶

Nuorten yrittäjien osuus ikäluokasta on pieni: alle 25-vuotiailla osuus vaihtelee välillä 0,1 %–1,8 %, ja 25–29-vuotiailla välillä 2,1–3,7 %. Yrittäjien osuus nousee tasaisesti ikäluokittain ollen korkeimmillaan 45–47 -vuotiailla, joista yrittäjien osuus koko ikäluokasta oli 9,1 %.

² Lähde: tilastokeskus, työvoimatutkimus

³ Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma, 2012

⁴ Lähde: Tilastokeskus

⁵ Aho ja kumpp. Työolobarometri 2011, Ennakkotietoja

⁶ Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri

1.3 Nuorten työttömyys

Nuorten työttömyys alkoi taantumien seurauksena kasvaa syksyllä 2008. Vuonna 2009 alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi peräti 56 % edellisestä vuodesta. Vuoden 2010 kesäkuussa kasvu taittui ja koko vuonna 2010 työttömien nuorten määrä väheni jonkin verran edelliseen vuoteen verrattuna. Väheneminen on jatkunut myös vuonna 2011. Vuoden 2011 joulukuun lopussa alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 31 600, mikä on 1 900 vähemmän kuin edellisen vuoden joulukuussa. Nuorten työttömyys on kuitenkin edelleen selvästi korkeammalla tasolla kuin ennen taantumaa, jolloin työttömien nuorten määrä oli keskimäärin noin 21 000 kuukaudessa.

Taulukko 1. Alle 25-vuotiaiden alkaneiden työnhakujen määrä, näistä työttömänä alkaneiden työnhakujen määrä (pl. lomautetut) sekä työttömien nuorten keskimääräinen määrä kuukausittain vuosina 2008–2011⁷

Vuosi	Alkaneita työnhakujia / Kaikki nuoret	Joista työttömänä alkaneita työnhakujia	Työttömiä nuoria keskimäärin/kk
2008	160 617	104 644	21 704
2009	187 912	125 263	33 753
2010	176 810	121 640	33 256
2011	173 463	122 901	29 235

Kaikista alkaneista työnhauista (työttömät) alle 25-vuotiaiden osuus alkuvuonna 2011 oli 16 %.

Vuonna 2011 nuorten työttömyysaste oli 19,8 %. EU-maiden vertailussa Suomi sijoittuu keskiarvon paikoille, joka oli 21,1 %. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa työttömäksi katsotaan henkilö, joka on hakenut töitä neljän edellisen viikon aikana ja voisi aloittaa työnteon kahden viikon sisällä, mutta ei ole työssä. Tästä syystä työvoimatutkimuksen ilmoittamat työttömyysluvut sisältävät varsinkin keväisin päätoimisesti opiskelevia nuoria, jotka hakevat kesätöitä. Kaikista nuorista noin joka kymmenes on työtön.

Noin kolmasosa työttömistä nuorista työnhakijoista on pelkän perusopetuksen varassa. Työelämän osaamisvaatimukset ovat pitkällä aikavälillä muuttuneet siten, että vuonna 1987 lähes 40 prosenttia työllisistä oli vailla ammatillista koulutusta, kun vuonna 2010 kouluttamattomia työllisiä on enää 17 prosenttia.⁸ Elinkeinoelämän rakennemuutoksen edetessä ja työn tuottavuuden kasvaessa uusissa työpaikoissa edellytetään yhä parempaa osaamista. Samanaikaisesti katoaa vähemmän tuottavia työpaikkoja, joissa ei tarvita ammatillista koulutusta. Työttömien joukossa on kaksinkertainen määrä perusasteen tutkinnon suorittaneita työllisiin verrattuna.

⁷ Lähde: TEM, työllisyyskatsaus

⁸ Pekka Myrskylä, Taantuma ja työttömyys (2010)

Taulukko 2. Nuoret työttömät joulukuussa 2011 pohjakoulutuksen mukaan

Koulutusaste	alle 25-v.	%	25–29-v.	%	Yhteensä	%
Perusaste	9 002	29,9 %	7 618	30,6 %	16 620	30,2 %
Keskiaste, yleissivistävä	3 460	11,5 %	1 899	7,6 %	5 359	9,7 %
Keskiaste, ammatillinen ja alin korkea-aste	16 279	54,1 %	10 311	41,4 %	26 590	48,3 %
Korkea-aste	848	2,8 %	4 267	17,1 %	5 115	9,3 %
Tuntematon	488	1,6 %	788	3,1 %	1 279	2,3 %
Yhteensä	30 077	100 %	24 883	100 %	54 960	100 %

Joulukuussa 2011 oli 25–29 –vuotiaita nuoria työttömänä 24 883, joista vastavalmistuneita (12 kk aikana valmistuneet) oli 2 180.

Kolmas sektori nuorten työllistäjänä

Tärkeitä järjestötoiminnan paikkoja nuorille tarjoavat urheiluseurat, opiskelijajärjestöt, nuoriso-, kulttuuri- ja harrastusjärjestöt, ihmisoikeusjärjestöt, luonnonsuojelujärjestöt, uskonnolliset yhdistykset, ammatti- ja työmarkkinajärjestöt, monikulttuurisuusyhdistykset, kulttuuriperinneyhdistykset sekä poliittiset puolueet. Järjestötoimintaa on paikallis-, alue- ja valtakunnallisella tasolla, joista yksi keskeinen toimija on mm. valtakunnallinen Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.

Vuonna 2010 käynnistettiin veikkausvoittovaroilla nuorten työllistämishanke, jossa nuoria työllistettiin nuoriso-, liikunta- ja kulttuurijärjestöihin sekä toimialojen muihin organisaatioihin. Määräraha oli yhteensä 11,5 M€:a. Hankkeisiin osallistui noin 2 100 nuorta ja lähes tuhat työnantajaa. Työsuhteiden pituus vaihteli kuu-kaudesta vuoteen. Nuorisoalan ja liikunta-alan työpaikoissa 40 % nuorista työskenteli pidempään kuin määräaikaisessa työsopimuksessa oli alun perin sovittu, ja kulttuurialan työnantajista yli 50 % jatkoi nuorten työsuhteita määräajan jälkeen. Kaikilla aloilla osa nuorista sai pysyviä työpaikkoja ja esimerkiksi liikunta-alalla yli neljännes työllistyneistä nuorista jatkoi työtään määräajan jälkeen päätoimisesti.⁹

Kirkolla on kasvatuksen sektorin tehtävissä tai viroissa noin 4 600 työntekijää, joista nuorisotyöntekijöitä on 1 272. Kasvatuksen sektorin virkoja ja tehtäviä ovat lastenohjaaja, lapsityönohjaaja ja kirkon nuorisotyönohjaaja. Lisäksi lukuun on laskettu ne papit ja kanttorit, jotka työskentelevät pääasiassa kasvatuksen sektorilla, esimerkiksi nuorisopappeina tai nuorisomuusikkoina.¹⁰ Seurakuntien tilinpäätöstietojen mukaan kirkon lapsi- ja nuorisotyön kulut olivat 332 miljoonaa euroa vuonna 2010.

1.4 Nuorten syrjäytymisen taustalla olevat ongelmat hyvinvoinnissa

Soterko –ohjelmahankekuvauksen (Soterko on STM:n hallinnonalan tutkimusyhteenliittymä) mukaan työuran alkupäässä ongelmina ovat pitkittyneet opinnot, haasteet jatkokoulutukseen siirtymisessä, väliuudet, heikkolaatuiset työsuhteet, työn ja perheen yhteensovittaminen sekä perhevapailta paluu takaisin työhön. Heikkolaatuiset, lyhytaikaiset, omaa koulutus- tai taitotasoa vastaamattomat työsuhteet, työttömyys sekä puutteellinen perehdytys heikentävät nuoren itsetuntoa, elämänhallintaa ja sosiaalistumista työelämään. Nuor-

⁹ Sportti työllistää -hankkeen raportti ja Allianssi, Työtä nuorille hankkeen loppuraportti.

¹⁰ Kirkon työmarkkinalaitoksen tilastoja 2010.

ret kokevat, että työelämästä ei ole tarpeeksi tietoa valintojen pohjaksi (syksyn 2011 kysely nuorille) ja työelämä saatetaan kokea pelottavana.¹¹

THL:n tutkimuksessa¹² on seurattu kaikkia vuonna 1987 syntyneitä noin 60 000 lasta sikiökaudelta vuoden 2008 loppuun saakka. Tutkimuksen mukaan ongelmat hyvinvoinnissa kasautuvat ja vanhempien ongelmat liittyvät kiinteästi lasten myöhempään hyvinvointiin ja mielenterveysongelmiin. Tutkimukseen osallistuneista 40 %:lla on mielenterveysongelmia, ja joka viides on 21 vuoden ikään mennessä saanut psykiatrista erikoissairaanhoidon tai lääkitystä mielenterveysongelmiinsa. Peruskoulun jälkeinen tutkinto puuttuu n. 18 %:lta tästä ikäluokasta. Toimeentulotukeen on joutunut jossakin vaiheessa turvautumaan 23 % vuonna 1987 syntyneistä, ja 26 %:lla on merkintöjä joko lievistä rikkomuksista tai saaduista tuomioista. Huostaan otettuna tai sijoitettuna on ollut 3 % tämän ikäluokan lapsista. Ikäluokka varttui 1990-luvun laman aikana, jolloin työttömyys ja taloudelliset vaikeudet kohtasivat huomattavaa osaa perheistä. Lasten ja perheiden peruspalveluita ja ennaltaehkäisevää työtä karsittiin. Ennaltaehkäisevää ja hyvinvointia tukevaa työtä ei ole kunnissa saatu lamaa edeltävälle tasolle, jonka seurauksena korjaavien palveluiden menot nousevat.

Lastensuojelun asiakkaat, yksinhuoltajaperheiden lapset, terveysongelmista kärsivien vanhempien lapset sekä maahanmuuttajat ovat esimerkkejä kaikkein haavoittuvimmista ryhmistä aikuisuuden selviytymisen kannalta (Soterko -suunnitelma). Erityisen heikossa asemassa ovat kouluttamattomat, sairaat ja vammaiset, vaikeasti työllistyvät, pitkäaikaistyöttömät ja mielenterveyden häiriöistä kärsivät nuoret sekä nuoret aikuiset.

Suomessa viisi nuorta jää joka päivä työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveyden ongelmien vuoksi.¹³ Keskeinen kysymys on, miten oppilashuolto ja nuorten terveystalvet voivat kaventaa jo nuoruudessa alkavia sosioekonomisia terveyseroja, jotka myöhemmällä iällä heijastuvat mm. varhaisena eläkkeelle siirtymisenä. Myös kuntoutuksella voidaan merkittävästi ehkäistä mielenterveysongelmista kärsivien nuorten siirtymistä työkyvyttömyyseläkkeelle.

Vuoden 2011 aikana TE-toimistoissa oli keskimäärin kuukaudessa 29 233 työtöntä alle 25-vuotiaasta työnhakijaa, joista vajaakuntoisia oli 1 521. Vajaakuntoisia nuoria alle 25 vuotiaista työttömistä oli 5,1 %. Yleisin vajaakuntoisuuden diagnoosi nuorilla oli mielenterveyden häiriöt (54,8 %).

1.5 Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret

Myrskylän selvityksen mukaan **Työn ja koulutuksen ulkopuolella on noin 40 000 sellaista alle 29 -vuotiaasta nuorta, joilla on pelkkä perusopetuspohja.**¹⁴ Näistä nuorista noin 15 000 on työnhakijoina, mutta loput eivät ole edes ilmoittautuneet työnhakijoiksi TE-toimistoihin.

Vanhempien matala koulutustaso ja huono-osaisuus periytyvät edelleen helposti. Työpajanuorista tehty tutkimus¹⁵ osoitti, että 70 % nuorten työpajoilla olleista nuorista oli kahden vuoden aikana kokenut myös vanhempiensa työttömyyden. Koulun ja työelämän ulkopuolisten nuorten taustalta löytyy kaksi kertaa useammin työttömänä oleva vanhempi kun keskimäärin, työpajanuorilla vastaava kerroin on arvioitu 3–4 kertaiseksi.

Maahanmuuttajien riski syrjäytyä on 4–6-kertainen kantaväestöön verrattuna. Syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. Ulkopuolisuuden riskiä kasvattaa myös nuoren asumistapa sillä joka kymmenes syrjäytynyt nuori on asunoton.¹⁶

Heikko koulutus on nuorisotyöttömyyden ja syrjäytymisen tärkein selittäjä. Selvitysten mukaan opiskeluhallut vähenevät nopeasti iän karttuessa. Yli 80 % ulkopuoliseksi tai työttömäksi päätyneistä yli 25-vuotiaista

¹¹ Taloudellisen tiedotustoimiston tutkimus 2009

¹² Reija Paananen, THL

¹³ Kela 2011

¹⁴ Pekka Myrskylä, Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella

¹⁵ Ismo Pohjantammi, 2006

¹⁶ Myrskylä 2012, Hukassa -selvitys

ei koskaan suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Opiskelu olisi kannattavaa, sillä selvityksessä seura-
tuista nuorista yli 60 % tutkinnon suorittaneista oli työllistynyt. Kouluttamattomuudella on kauaskantoiset
vaikutukset nuorten tulevan työuran laatuun ja pituuteen. Vuonna 2010 vain perusasteen suorittaneiden työt-
tömyysaste oli 20 %, keskiasteen suorittaneiden 12 % ja korkea-asteen suorittaneilla noin 5 %. Esimerkiksi
keskiasteen tutkinto nostaa miesten työvuosiodotetta kuudella ja naisten yhdeksällä vuodella.¹⁷

Syrjäytymisen sosiaalisista ja yksilöllisistä syistä Jari-Erik Nurmi (2011) nostaa niin ikään esiin vanhempien
alhaisen koulutustason, yksinhuoltajuuden, nuoren heikon koulumenestyksen ja erilaiset oppimisvaikeudet.
Syrjäytymisen taustalta voi löytyä Nurmen mukaan kielteisen ajattelun ja heikon motivaation sekä huonon
koulumenestyksen muodostama itseään toteuttava kielteinen noidankehä. Mahdollisina syrjäytymisen ehkäi-
sykeinoina Nurmi painottaa nuoren itsetunnon tukemista, myönteisen ajattelun vahvistamista, sosiaalisten
taitojen opettelua, koulutussuunnitelmien tekemistä sekä uratavoitteista päättämistä.

Varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneet nuoret miehet ovat syrjäytymisen riskiryhmässä. Heil-
lä on palvelukseen määrättyihin verrattuna enemmän erilaisia psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia, päihteiden
ongelmakäyttöä, taloudellisia ongelmia, työttömyyttä ja psyykkistä oireilua.¹⁸

Syrjintä työhönotossa sekä työelämässä ja koulutuksessa

Nuorten syrjäytymisen ja työttömyyden taustalla voi olla myös syrjintää. Erityisesti maahanmuuttaja-, roma-
ni- ja muut vähemmistöihin kuuluvat sekä vammaiset nuoret joutuvat kohtaamaan ennakkoluuloja, rasismia
ja syrjintää. Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) kieltää syrjinnän muun muassa työhönotossa ja koulutukseen
pääsyssä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen,
terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Syrjintää kuitenkin esiintyy. Noin viisi prosenttia 16–24 -vuotiaista naisista ja 1–2 % samanikäisistä miehistä
on kokenut tullessa syrjityksi työhönotossa.¹⁹ Nuoret naiset ovat yliedustettuina määräaikaissa työsuhteis-
sa, mikä asettaa heidät muita heikompaan asemaan työmarkkinoilla. 15–24 -vuotiaista naisista 38 % ja mie-
histä 29 % on määräaikaissa työsuhteessa.²⁰ Osa-aikaiset ja tilapäiset työntekijät kokevat eniten syrjintää
työelämässä.²¹

Erityisen vaikeaa työllistyminen voi olla maahanmuuttaja-, romani- tai muuhun vähemmistöön kuuluville
sekä vammaisille nuorille. Eri tutkimusten mukaan noin 35–65 % ulkomaalaistaustaisista henkilöistä uskoo,
että heidän etninen alkuperänsä on vaikeuttanut työnsaantia.²² Erityisesti somalialaiset, Saharan eteläpuolen
afrikkalaiset sekä arabit kokevat syrjintää niin työhönotossa kuin työelämässä yleensä.²³

Tarkastelujaksolla 1996–2006 EU-maiden ulkopuolelta tulleista ensimmäisen polven maahanmuuttajista
15,4 % jätti hakematta toisen asteen koulutukseen, jäi sen ulkopuolelle tai keskeytti sen varhaisessa vaihees-
sa. Vastaava luku kantaväestöstä oli 3,5 %. Yhdenoista vuoden seuranta-aikana koulutuksen ulkopuolelle
jääneiden osuudessa ei ole tapahtunut muutosta parempaan.²⁴

Erityisen haastavan ryhmän muodostavat perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen tulevat maahanmuuttaja-
nuoret. Heidän tilanteensa vaatii erityistä huomiota, sillä he eivät lyhyen ajan sisällä ehdi hankkia toisella

¹⁷ Myrskylä 2012.

¹⁸ Appelqvist-Schmidlechner, Kaija. Time Out! Getting life on track. A psychosocial support programme targeted at
young men exempted from compulsory military or civil service. Acta Universitatis Tamperensis 1653. Tampere: Tam-
pere University Press, 2011

¹⁹ Lehto & Sutela, 2008; Tilastokeskus, 2008; Larja & al., tulossa

²⁰ Lehto & Sutela, 2008

²¹ Ylöstalo & Jukka, 2011

²² Jaakkola, 2000; Jasinskaja-Lahti & al., 2002, Pohjanpää & al., 2003

²³ Jasinskaja-Lahti et al., 2002; Pohjanpää et al., 2003; Sutela, 2005, Vartia & Bergbom, 2007

²⁴ OPH: Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus – tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä, 2008

asteella opiskeluun edellyttämää tieto- ja taitotasoa. Erityisesti tämä koskee niitä nuoria, jotka eivät ole käyneet koti- tai lähtömaassaan lainkaan koulua tai ovat käyneet koulua hyvin vähän.

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden nuorten pääsyä työelämään voivat vaikeuttaa työnantajien kielteiset asenteet ja ennakkoluulot. Vammaisista tai pitkäaikaissairaista naisista 8 % ja miehistä 5 % oli kokenut syrjintää työhönotossa vuonna 2008.²⁵ Yli puolet työnantajista on sitä mieltä, että psyykkisesti vajaakuntoisen henkilön työllistäminen voisi vaikuttaa kielteisesti yrityskuvaan tai työyhteisöön.²⁶

1.6 Nuoren syrjäytymisen kustannuksista

Nuoren syrjäytymisen kustannukset voidaan ajatella aikajanan avulla, jossa alkupiste on silloin, kun nuori keskeyttää koulutuksen ilman, että jatkaa opiskelua muualla tai siirtyy työhön. Tämä on perusteltua yhteiskunnan näkökulmasta siitä syystä, että opiskeluun liittyvät kustannukset ovat yhteiskunnan tekemä investointi tulevaisuuteen.

Mikäli keskeytys on positiivinen, eli henkilö siirtyy toiseen koulutukseen tai työhön, ei yhteiskunnalle välttämättä aiheudu merkittäviä ylimääräisiä kuluja. Työhön siirtymisessä yhteiskunta saa tuloja. Mikäli keskeytymisestä seuraa, että nuoren toimeentulo muodostuu tulonsiirroista, muuttuvat ao. nuoreen kohdistetut koulutusinvestoinnitkin tuottamattomaksi investoinniksi.

Tässä tehdyssä laskelmassa arvioidaan, mitä syrjäytyminen kustannuksia yhteiskunnalle. Oletuksena on, että nuoren tuloina ovat työmarkkinatuki ja asumistuki. Vuonna 2010 työmarkkinatuki oli 25,64 €/pv (maksetaan 5 pv:ltä/vko) ja keskimääräinen asumistuki 258,90 €/kk.

Liitteessä 2 on esitetty yksi tapa arvioida syrjäytymisen kustannuksia edellä kuvatulla tavalla ottaen huomioon nuorelle maksetut työmarkkina- ja asumistuet kuukaudessa ja vuodessa. Kun saatu kustannus kerrotaan esim. Myrskylän selvityksessä mainitulla peruskoulun jälkeisiä tutkintoja vailla olevien nuorten määrällä, saadaan arvio, jonka mukaan:

40 000 syrjäytynyttä nuorta maksaa noin 300 miljoonaa euroa vuodessa.

Valtiontalouden tarkastusviraston²⁷ mukaan yhdestä syrjäytyneestä aiheutuva kansantulon menetys on noin 700 000 euroa (vuoden 2007 rahassa), jos syrjäytyminen kestää koko odotettavissa olevan työiän, noin neljäkymmentä vuotta. Julkisen talouden vastaava menetys on noin 430 000 euroa.

Nuorten työkyvyttömyyden kustannukset syntyvät menetetyistä työpanoksesta sekä hoito- ja etuuskuluista. 30-vuotiaan jäädessä työkyvyttömyyseläkkeelle menetetyt työpanoksensa arvo on yli 1,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2008 työkyvyttömyyseläkkeelle jääneiden lähes 4 000 16–34 -vuotiaan työpanoksen menetyksestä aiheutuu 6,6 miljardin euron tappio. Laskelmien vertailukohtana ovat 65 ikävuoteen ulottuvat työurat. Menetetyn työpanoksen lisäksi hoitokustannukset olivat 2,5 miljardia euroa.

Vuonna 2008 ennenaikaiselle eläkkeelle jääneiden 16–35 -vuotiaiden yleisin syy oli nuoren masennus tai muu mielenterveyden ongelma. Mielenterveyshäiriöiden aiheuttama työpanoksen menetys oli 4,7 miljardia euroa em. 6,6 miljardista eurosta.²⁸

²⁵ Tilastokeskus, 2008; Sundbäck & al., 2012

²⁶ Ala-Kauhaluoma & Härkäpää, 2006

²⁷ VTV 146/2007

²⁸ Lähde: Työterveyslaitoksen tiedote 6.4.2010

2. Nuorten ja toimijoiden kuuleminen

2.1 Nuorten ääni

Nuorten yhteiskuntatakuu –työryhmän taustalla työskenteli Allianssin johdolla ryhmä, jonka työskentelyyn osallistui laaja joukko nuoria vaikuttajia. Työryhmä myös kuuli nuoria vaikuttajia ja yrittäjiä. Työryhmän teettämään ”Nuorten ääni kuuluviin” –verkkokyselyyn ajanjaksolla 19.10.-7.11.2011. vastasi 6 336 nuorta.

Kyselyssä selvitettiin erityisesti nuorten saamaa ja tarvitsemaa tukea koulutus- ja työelämäsiirtymissä. Vastausten perusteella nuoret kokevat jäävänsä yksin valintojensa kanssa. Tukea oli saatu jonkin verran Internetistä ja läheisiltä, mutta koulusta tai TE-toimistosta vain vähän. Nuoret toivoivat jatkossa saavansa tukea aiempaa enemmän erityisesti TE-toimistosta ja työnantajilta sekä ohjausta, neuvontaa ja ”elävää”, mutta todenmukaista tietoa työelämästä.

”Tietoa ammateista, millaista työ on käytännössä, mitä eri mahdollisuuksia on työllistyä omalla koulutuksellani, millaiseen työhön soveltuisin parhaiten, mahdollisuutta harjoitella työtä ja pohtia millaista työtä käytännössä haluan tehdä.”

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista vajaa kolmannes koki koulutuksen aloittamiseen liittyvän esteitä (mm. opintojen aikainen toimeentulo, terveydelliset seikat, teoreettiseen opiskeluun liittyvät vaikeudet ja vaikeus päästä haluamaansa koulutukseen). Kokopäiväisen oppilaitoksessa opiskelun sijaan nämä nuoret toivoivat voivansa hankkia ammattipätevyyden käytännönläheisemmin, oppisopimuksella jopa noin puolet.

”Ihan yleisenä tietona että hankkikaa oppisopimuksia ja vahvistakaa niiden olemassa oloa paljon. Perustakaa vaikka jokin osasto mikä soittaa työnantajille ja kysyvät että ottavatko he oppisopimulaisia. Koska oppisopimus on kirjaimellisesti kultaa. Työpaikka mistä saa työkokemusta opiskelun aikana. Ja no tietysti että saa koulutuksen. Oppisopimukset ovat parhaimpia opiskelun tapoja mitä teidän.... Tietysti koulussakin oleminen on tehokkaampaa mutta kai nyt sinä jos voit niin teet työtä josta saat rahaa ja koska se on opiskelupaikkasi niin teet sitä hymysuun. Pähkinän kuoressa. Olkaa kilttejä ja hankkikaa oppisopimuspaikkoja paljon ja pistäkää niistä ilmoitus nettiin oppisopimussivulla. Ja pistäkää mol.fi sivulta suoraan linkki sinne. Oppisopimus on hieno asia joka on pienessä valossa. Me tarvitsemme sitä...”

Työhön tai harjoitteluun menossa esteitä koettiin vielä enemmän joista keskeisimpinä työmahdollisuuksien puuttuminen, terveydelliset tekijät ja epävarmuus pärjäämisestä.

” Työllistymistilanne on todella huono, sillä vapaita työpaikkoja ei vain ole. En ole vuoteen työllistynyt vaikka minulla on kaksi ammatillista tutkintoa ja ylioppilastutkinto, sekä työkokemustakin jonkin verran. Itsestä riippumattomista syistä (=huono työllisyystilanne) joutuu sitten ilmaiseksi (työelämävalmennukseen) töihin, mikä ei todellakaan motivoi millään tavalla, rahat on vain entistä enemmän kortilla kun 9€/pvä ei ihan riitä 40 km työmatkaan ja ruokailuun. Oikeita työpaikkoja nuorille joilla jo on työkokemusta eikä orjatyötä nälkäpalkalla!!

Työnhakijoina olleet nuoret kokivat tullessaan kuulluiksi laatiessaan TE-toimiston kanssa työllistymissuunnitelmansa, mutta usko suunnitelman hyödyllisyyteen omien tavoitteiden saavuttamista kannalta ei ollut kovin vahvaa. Myöskään suunnitelmassa sovittujen toimien ei juurikaan uskottu edistävän työllistymistä. Omatoimisen työnhaun koettiin edistävän työllistymistä jonkin verran, työharjoittelun ja työelämävalmennuksen saadessa seuraavaksi myönteisimmät arvot.

”Minun mielestäni TE- toimisto voisi kiinnittää huomiota enemmän yksilöihin, tai ajatella ihmisten työongelmat yksilökohtaisesti, eikä seurata aikanaan paperille kirjoitettua tekstiä. Minun mielestäni olisi erittäin mukavaa, jos esimerkiksi minua ymmärrettäisiin siinä, että tukiani ei oteta minulta pois jos en hae syksyn yhteishaussa kouluihin, jotka eivät vastaa ammattitoivettani millään tavalla. Minua turhauttaa ja koko asia tuntuu ahdistavalta. Toivoisin ihmisläheisempää meininkiä. Jos jä-

tän hakematta johonkin, niin siihen on kyllä hyvä syy. Näitä säädöksiä voisi miettiä uudestaan. Minulla on vahvat jatkosuunnitelmat joista aion pitää kiinni siitä huolimatta. Lopuksi voisin sanoa että työharjoittelu/palkkatukihommat toimivat muuten hyvin, ja se on pelastanut minut syrjäytymiseltä. Kiitos siitä.”

Lähes puolet vastaajista kertoi harkinneensa yrittäjyyttä työllistymisensä vaihtoehdoksi. Nuoria olivat vahvimmin kannustaneet yrittäjyyteen vanhemmat, opettajat ja julkisuudessa olleet nuoret yrittäjät. Jatkossa nuoret arvioivat, että yrityspalveluja tuottavien tahojen ja TE-toimiston rooli lisääntyisi yrittäjyyden edistämiseksi. Nuoret eivät kokeneet saaneensa TE-toimistosta tukea yrittäjyyteen ja odottivatkin jatkossa TE-toimistojen roolin vahvistustuvan asiassa.

Nuorilta kysyttiin syitä siihen, miksi he eivät olleet harkinneet yrittäjyyttä. Tärkeimmiksi syiksi mainittiin, ettei yrittäjyys kiinnostanut, ei ollut yritysideoita, riskit koettiin liian suuriksi tai vastuu pelotti. Muina syinä nousi esille alkupääoman puute, liian raskas työ, ammatillisen osaamisen puute ja liika byrokraattisuus. Vastaajista noin 17 % kertoi, ettei ollut saanut tietoa yrittäjyydestä.

”Toivon monipuolista työtä, myös haasteita. Yrittäjyydessä pelottaa vastuun kantaminen kokonaan itse. Koen haluavani työn työnä, en elämäntapana, kuten olen nähnyt yksityisyrittäjillä olevan.

Kyselyn lopussa pyydettiin kertomaan tulevaan työuraan liittyviä toiveita tai pelkoja. Vastausten kirjo oli hyvin laaja, muutamasta sanasta hyvinkin pitkään kuvauksiin tilanteesta ja tulevaisuuteen liittyvistä odotuksista. Joukossa oli sekä positiivisen odotuksen että pelkojen sävyttämiä vastauksia.

”Uskon, että tekeväille löytyy töitä. Tähän mennessä olen hankkinut monenlaista työkokemusta, joten jos hommia ei löydy omalta alalta, sitten jostain muualta. Totta kai taloustilanne Suomessa ja muualla maailmassa mietityttää. Uskon kuitenkin, että tuli mitä tuli, aina jotenkin selviää. Jos jäisin työttömäksi, käyttäisin aikani jotenkin hyödyllisesti, vaikka vapaaehtoistyössä. En suostuisi jäämään kotiin tekemään ei-mitään. Ei ole työtä, jota ajattelisin tekeväni lopun elämäni. Pikemminkin haluan kokemusta monilta eri aloilta ja tehdä vähän kaikenlaista.”

Koska vastauksissa sama asia on voitu ilmaista eri tavoin (”toivon saavani vakituisen työpaikan / en usko koskaan saavani vakituista työpaikkaa”) ja koska vain alle puolet vastasi tähän kysymykseen, vastausten sisältöanalyysiä tärkeämpää on niistä välittyvä viesti – ”nuorten ääni”. Monet vastaukset kuvaavat tyystin erilaista maailmaa, johon päätöksiä nyt tekevät aikuiset kohtasivat omassa nuoruudessaan: ”Normatiivinen elämäntapa” opiskeluista töihin ja itsenäistymiseen ja mahdollisen perheen perustamiseen ei ole enää itsentään selvyys. Nyt osa nuorista kokee joutuvansa kilpailemaan mieleisensä opiskelupaikan saamisesta, valmistumisensa kynnyksellä miettimään, millaisiin tehtäviin tutkinto johtaa ja riittääkö osaaminen, hankkimaan epätoivoisesti työkokemusta ja kilpailemaan verissä päin alansa työpaikoista jäädäkseen kenties vuosiksi aivan muihin määräaikaisiin tehtäviin, jos onnistuvat ylipäätään työtä saamaan. Liian moni vastaajista ei uskonut löytävänsä kiinnostavaa ja mielekästä, riittävän toimeentulon takaavaa, työtä. Näiden peruspilarien puuttuessa ei elämää osata rakentaa muutenkaan eteenpäin. Monien kohdalla ”kultainen nuoruus” on muuttunut selviytymistäistelukuksi:

”Olen huomannut, että minun ja ikäisten suhtautuminen työelämään on erilaista kuin vanhempien. Toimeentulon lisäksi odotamme työltä kiinnostavuutta, joustavuutta, työntekijän arvostusta ja mahdollisuutta myös vapaa-aikaan. Olen myös huomannut, että vaatimukset työnhakijoita kohtaan ovat huimia. Työpaikkailmoituksissa luetellaan kymmeniä asioita: vuosien kokemusta, koulutusta, persoonallisuutta, ainutlaatuisuutta, ahkeruutta, joustavuutta, omistautuneisuutta, kehittymiskykyä jne. jne. joita työnhakijalta odotetaan. Toisaalta työpaikoista ilmoittavat eivät ole velvollisia edes vastaamaan hakemusten lähettäjälle, jos hän ei ole tullut valituksi. Esimerkkejä tästä ristiriidasta ovat myös pätkätyöt, nuorten alipalkkaus ja huonot työolot kesä- ja muissa töissä. Ja ennen kuin työtä on edes saanut, saamme lukea poliitikkojen päätöksiä siitä, kuinka tulemme tekemään työtä vielä kauemmin kuin vanhempamme ovat tehneet. Ilmapiiri yhteiskunnassa on yleisesti nuoria syylistävä. Aikakauslehdet ja jopa Helsingin Sanomat ovat tehneet kuluvan vuoden aikana omiin silmiini tarttuneita juttuja siitä, millainen pullamössösukupolvi oikein on - laiskoja kaikki. Tämä su-

kupolvi, joka muistaa 90-luvun laman ja vanhempien silloisen ahdistuksen työelämään ja epävarmuuteen liittyen, yrittää nyt saada töitä ja jaksaa taloudellisessa taantumassa, joka tarkoittaa hurjaa kilpailua työpaikoista, ruuan ja asumisen kallista hintaa, työpaikkojen ja nyt opiskelupaikkojen vähentämistä ja keskittämistä ehkä kauas omasta elämänpiiristäsi etelään. Yhtä aikaa tämän selviytymistaistelun kanssa saamme mediasta loputtomia ihanteita, kuvia, joissa on kaikki mitä elämämme tulisi kuulua. Kun puhutaan kaikista niistä kauheista tosi-tv-ohjelmista, joihin nuoret osallistuvat; kauneusleikkauksista, laulukilpailuista, ei tulla aina ajatelleeksi, että vanhempamme ovat rakentaneet hyvinvointiyhteiskunnan, jonka mukaan hyvään elämään kuuluvat juuri nämä ihanteet, ja ennen kaikkea menestyminen. Ajatukseni tämän päivän nuoresta työnhakijasta onkin seuraava: yritä kestää paineet ja syyllistäminen, ehkä joku joskus kertoo, että olet hyvä ihminen.”

Kouluterveyskyselyn²⁹ mukaan peruskoulua käyvistä pojista vain 50 % piti koulunkäynnistä melko tai hyvin paljon. Hälyttävää oli, että yli puolet oppilaista oli sitä mieltä, että opettajat eivät olleet kiinnostuneita siitä, mitä oppilaalle kuuluu. Vastausten mukaan erilaiset vaikeudet koulunkäynnissä ovat yleisiä. 26 % yläluokkalaisista, 20 % ammattiin opiskelevista ja 18 % lukiolaisista kokee saavansa apua harvoin tai ei ollenkaan koulunkäyntiin liittyvissä ongelmissaan.

Kouluterveyskyselyn mukaan peruskoulun pojista 8 % ja tytöistä 18 % kokee keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta eli on riskissä masentua. Masennuksen ilmaantuvuus lisääntyy merkittävästi 15–18 -vuotiaana. Nuorten masennukselle on tyypillistä monisairastavuus, jolloin sairaus on vaikeammin hoidettavissa ja pidempikestoinen. Tämä aiheuttaa merkittävää toimintakyvyn laskua, joka voi näkyä koulunkäynnissä, sosiaalisissa suhteissa, ja jolla voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia. Kouluterveyskyselyn mukaan lähes puolet peruskoululaisista ja lukiolaisista koki psykologin vastaanotolle pääsyn vaikeaksi, yli kolmasosa myös lääkärin vastaanotolle pääsyn.

Vuonna 2011 ilman läheistä ystävää peruskoulua käyvistä pojista oli 12 % ja tytöistä 6 %, lukiolaispojista 11 % ja -tytöistä 5 % sekä ammattiin opiskelevista pojista 9 % ja tytöistä 5 %. Nuoret määrittivät yksinäisyyden ja kaverittomuuden yhdeksi eniten syrjäytymistä aiheuttavaksi tekijäksi.³⁰ Myös nuorten työpajatoimintaan ja etsivän nuorisotyön tavoittamien nuorten keskuudessa yksinäisyys on yksi tyypillinen nuoren tilannetta kuvaava tekijä.

Puolustusvoimat kouluttaa vuosittain noin 23 000 asevelvollista ja noin 400 naista suorittaa vapaaehtoisen asepalveluksen. Kolmekymmentä vuotta täyttäneistä miehistä varusmiespalveluksen on käynyt hieman alle 80 % ikäluokasta. Vuosittain vajaa viisi tuhatta varusmiestä keskeyttää palveluksen.

Vuosien 2004–2008 aikana **varusmiespalveluksen keskeyttäneille tehtyyn keskeyttämiskyselyyn** vastanneista kutakuinkin puolet (49 %) ilmoitti keskeyttäneensä varusmiespalveluksen fyysisten syiden perusteella. Mielenterveydellisillä syillä keskeyttäneitä ja siviilipalvelukseen lähtijöitä oli kumpiakin noin 19 %. Enemmän koulutetuissa on vähemmän mielenterveyssyillä keskeyttäviä. Kyselyyn vastanneista 44 % oli työssä ennen palveluksen aloittamista, 15 % oli opiskelemassa tai koulussa, 9 % oli yhdistänyt työn ja opiskelun ja 32 % oli ilman työ- tai opiskelupaikkaa.

Varusmiespalveluksen loppuun suorittaneista 45 % on lukion käyneitä tai ylioppilaita, 45 % on suorittanut ammattikoulun tai ammatillisen tutkinnon, 6 % on peruskoulun suorittaneita ja 2 % korkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittaneita ja 2 % oppisopimuskoulutuksen käyneitä.

Varusmiespalvelus aiheuttaa noin puolelle varusmiehistä jonkinlaisia siviilielämään liittyviä ongelmia. Ongelmat liittyvät raha-asioihin, parisuhteeseen, terveyteen ja työhön. Noin 10 % varusmiehistä on joutunut ottamaan lainaa varusmiespalveluksen takia.

Varusmiespalvelukseen liittyvien epäkohtien korjaamiseksi puolustusvoimissa on kiinnitettävä huomiota tukitoimien kehittämiseen ja palveluksen suorittamista haittaavien tekijöiden minimoimiseen. Suurimmalle

²⁹ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

³⁰ Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009

osalle varusmiehistä armeija-aika näyttää kyselyjen perusteella muodostuvan kuitenkin myönteisiä kokemuksia antavaksi vaiheeksi elämässä.

Nuorten näkemyksiä työstä

Nuorten työn ja koulutuksen arvostus on pysynyt korkeana. Selkeä enemmistö nuorista ottaisi vastaan tilapäistäkin työtä työttömyyskorvauksen sijaan tulotason pysyessä samana. Nuorten mielestä suomalaisten luonteenlaatua kuvaa yleisimmin ahkeruus.³¹

Kyselyjen ja kokemusten pohjalta on kuitenkin alettu puhua työhön liittyvästä arvomurroksesta, joka erottaa työelämän sukupolvet toisistaan. Näiden tulkintojen mukaan perinteinen suomalainen työetiikka on selvästi heikentymässä nuorten työorientaation määrittäjänä. Nuorten työmotiivit nousevat ”sisältä päin”, itsestä käsin. Tämän murroksen mukana nuorten odotukset ja vaatimukset työtä ja työnantajia kohtaan ovat nousseet korkeiksi.

Omalta työltään nuoret odottavat ennen kaikkea mielekkyyttä, kiinnostavuutta ja sitä, että työ vastaa heidän taitojaan ja osaamistaan. Heille on tärkeää myös saada kehittyä työssään. Työn ja työajan pitäisi kuitenkin välillä joustaa ja olla tasapainossa perheen ja vapaa-ajan kanssa. Myös nämä ovat yhä tärkeämpiä nuorten elämässä.

Työyhteisön henki ja työkaverit ovat nuorille hyvin tärkeitä. He haluavat tehdä mielekästä työtä yhdessä muiden kanssa tiimeissä, joissa he kokevat olevansa tasa-arvoisia ja arvostettuja. He arvostavat taitoa ja myös siihen liittyvää kokemusta. Heistä auktoriteettiä pitää ansaita, eikä se tule aseman perusteella.

Johtamiselle ja esimiestyölle näiden nuorten vaatimusten katsotaan asettavan kovia haasteita. Nuoret odottavat innostavaa, kannustavaa, reilua ja kaverimaista pomoa, jolla on kuitenkin ansaittua auktoriteettia ja joka osaa tarvittaessa olla jämäkkä. Ennen kaikkea nuoret odottavat esimiehiltään paljon huomiota ja palautetta, kiitosta hyvästä työstä sekä suoraa ja rakentavaa kritiikkiä. He ovat sosiaalisesti vaativia.

Korkeaa palkkatasoa pitää tärkeänä 55 prosenttia nuorista, mutta vielä suurempi enemmistö, 79 prosenttia, arvostaa hyvää esimiestä. Nuoret toivovat heitä johtavan esimiehen olevan tasapuolinen, kannustava ja vastuuntuntoinen. Joidenkin alaisten suosiminen muiden kustannuksella on nuorten mielestä esimiestyön vakavimpia virheitä.³²

2.2 TE-toimistojen ja Työvoiman palvelukeskuksien (TYP) neuvojen ja ohjaajien ääni

TE-toimistoille syksyllä 2011 tehdystä kyselystä nousi esiin, että vaikka yhteistyötä viranomaisten välillä tehtiin, ei yhteistyötä koettu riittäväksi. Erityisesti yhteistyötä haluttiin lisättävän toisaalta mielenterveys- ja päihdepalvelujen, toisaalta työnantajien, yrittäjäjärjestöjen ja yrityspalvelujen kanssa.

Nuorten työvoimaneuvojat kertoivat yleisesti vastuksissaan, että nuoren kanssa ehditään keskustella kaksi tai kolme kertaa (46 toimipaikan vastaus molemmissa) ennen kolmen kuukauden työttömyyttä. Nuorelle voidaan tarjota nopeasti toimenpiteitä, lähes puolessa toimistoista kuukauden sisällä työttömyyden alkamisesta. Virkailijoiden mukaan nuorten työllistymistä tukee eniten oppisopimuskoulutus, ammatillinen työvoimakoulutus ja työelämävalmennus. Tämän jälkeen tulevat palkkatuettu työ ja työharjoittelu.

TE-toimistoilta kysyttiin, miksi työllistymissuunnitelmaa ei aina ole tehty kahden viikon aikana työnhaun alkamisesta. Useimmiten syyksi esitettiin resurssien puute. Toinen syy oli, että nuori ei tule työnhaun alkamisen jälkeen tarpeeksi nopeasti asioimaan toimistossa, jotta suunnitelman tekoon voitaisiin ryhtyä. Jos nuorella on esimerkiksi päihteiden käyttöön tai mielenterveyteen liittyvä akuutti ongelma, ei häntä voida välittömästi auttaa työvoimapalvelujen avulla. Myös koulutusmahdollisuuksien puute pidensi työttömyyttä.

³¹ Nuorisobarometri 2009 ja 2010

³² Taloudellinen tiedotustoimisto ja T-Median, Nuoret ja johtaminen

39 toimipaikalla ei ollut yhtään päätoimista nuorten neuvojaa. Yksi päätoiminen nuortenneuvoja oli 32 toimipaikalla. 16 toimipaikalla oli neljä nuortenneuvojaa tai enemmän. 13 toimipaikkaa raportoi yli 200 työttömästä nuoresta asiakkaasta nuorten neuvojaa kohti, näistä kahdella toimipaikalla oli yhtäikaa yli 500 työttömää alle 30-vuotiasta nuorta työnhakijaa/neuvoja. Päätoiminen koulutusneuvoja oli 44:llä, ammatinvalintapsykologi 74:llä, kuntoutusneuvoja 58:lla ja yritysneuvoja 45 toimipaikalla.

Vastaajat arvioivat TE-toimistojen henkilöresurssit riittämättömiksi. Virkailijat arvioivat TE-toimistojen tarvitsevan lisää 387 uutta virkaa, jotta yhteiskuntatakuu voidaan toteuttaa täysimääräisesti. Nuorten neuvojia toivottiin 167, ammatinvalintapsykologeja 59, koulutusneuvoja 51, kuntoutusneuvoja 49 ja yritysneuvoja 29. Myös muita nimikkeitä mainittiin.

Työvoiman palvelukeskuksilta saatujen vastausten mukaan 40 prosentissa palvelukeskuksissa työskentelee päätoimisia virkailijoita nuorten palvelussa. Työvoiman palvelukeskukseen ohjaamista pidettiin pääsääntöisesti osuvana. Työvoiman palvelukeskuksista yli puolet haluaisi tehdä enemmän yhteistyötä Kelan kanssa, 48 % TE-toimistojen työnantajapalvelujen kanssa ja 45 % kunnan terveystalouden kanssa. Yhteistyötä alueen oppilaitosten kanssa ei pidetty riittävänä.

2.3 Sidosryhmien ja tutkijoiden ääni

Työryhmä pyysi sidosryhmien edustajilta näkemyksiä nuorisotyöttömyyden haasteista ja ratkaisuehdotuksia. Työryhmä sai kolmisenkymmentä ehdotusta. Niitä täydennettiin pyytämällä yhteistyökumppanien ja sidosryhmien edustajia kuultaviksi työryhmän kokouksiin. Ryhmä kuuli myös nuorten tilannetta eri näkökulmista selvittäneitä tutkijoita.

2.4 Työnantajien ääni

Suomen Yrittäjien, Finnvera Oyj:n sekä työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa Pk-yritysbarometrissa³³ ilmeni, että Nuorten työllistämisen keskeisenä esteenä ovat osaamiseen liittyvät tekijät ja niissä olevat puutteet. Yleisimpinä syinä ovat nuorten yleiset työelämävalmiudet ja ammatillisen perusosaamisen puute. Molemmat edellä mainitut syyt ovat ensisijainen nuorten työllistämisen este noin neljänneksessä tapauksia. Noin viidenneksessä tapauksista esteeksi nuoren työllistämässä nousi tehtävässä vaadittavan erityisosaamisen puute. Nuorten sitoutumattomuus työhön muodostui esteeksi vaihtoehtoista vähiten, 13 prosentissa tapauksista.

Nuorten yleisten työelämävalmiuksien puute muodostui suurimmaksi työllistämisen esteeksi teollisuudessa ja rakentamisessa. Ammatillisen osaamisen puutteet korostuivat erityisesti rakentamisessa, jossa 33 prosenttia vastanneista pk-yrityksistä ilmoitti sen työllistämisen esteeksi.

Tehtäväkohtaisen erityisosaamisen puute nousi palveluissa keskeisimmäksi esteeksi nuorten palkkaamiseen. Joka neljäs palvelualan yritys ilmoitti sen estävän palkkauksen. Kaupan alalla nuorten sitoutumisen puute oli muita toimialoja suurempi syy työllistämisen estymiseen.

Suuremmissa pk-yrityksissä työllistämisen este on muita useammin yleisten työelämävalmiuksien puute, jonka ilmoittaa pahimmaksi esteeksi kolmannes vastaajista. Huomion arvoista on myös se, että muiden kuin lueteltujen syiden osuus oli suuremmissa yrityksissä selvästi korkeampi kuin muun kokoisissa yrityksissä.

Elinkeinoelämän keskusliiton ja Suomen Yrittäjien näkemyksen mukaan keskeistä niiden nuorten, joille oppilaitosmuotoinen kouluttautuminen ei syystä tai toisesta sovi, on yksilöllisten koulutuspolkujen rakentaminen ammatillisen perusosaamisen varmistamiseksi. Yksilöllisten koulutuspolkujen onnistuminen edellyttää joustavuutta ja yhteistyötä eri ammatillisen koulutuksen järjestämismuotojen (oppilaitos, oppisopimus, näyttötutkinnot) sekä työvoimapolitiittisten toimenpiteiden kesken. Työpaikat toimivat eri koulutusmuotojen työelämäyhteistyön kumppaneina.

³³ Pk-barometri 2012

Työpaikalla tapahtuvan ohjatun opiskelun kehittäminen pk-yritysten lähtökohdista edellyttää tiivistä yhteistyötä koulutusjärjestelmän eri toimijoilta. Koska työpaikkojen edellytykset opiskelijoiden ohjaustehtävään ovat rajalliset ja vaihtelevat suuresti, tulee päävastuu nuorten tuetusta ohjauksesta olla koulutuksen järjestäjillä. Opettajat ovat oppimisen, ohjauksen ja arvioinnin asiantuntijoita. Heidän panostaan ja osaamistaan tarvitaan työpaikkojen kehittämisessä oppimisympäristöinä. Työpaikkaohjaajat tarvitsevat myös tukea ja ohjausta nuorten kohtaamiseen ja ohjaukseen.

Tarjoamalla kesätyö- ja harjoittelupaikkoja yritykset voivat auttaa nuoria koulutus- ja uravalintojen tekemisessä ja työkokemuksen kartuttamisessa.

Työpaikalla tapahtuvan oppimisen laajentaminen edellyttää, että on voitava lisätä merkittävästi niiden pienten yritysten lukumäärää, jotka olisivat valmiit ottamaan nuoria työn ohessa oppimaan. Keskeisimmät ratkaisut yritysten määrän lisäämiseksi kytkeytyvät yhtäältä taloudellisiin tekijöihin ja toisaalta yritysten hallinto-velvoitteisiin.

Kunta-alalla työskentelee 434 000 työntekijää. Vuoteen 2025 mennessä kunta-alan työntekijöistä eläköityy yli puolet. Luku sisältää Kevan tietojen mukaan vanhuuseläkkeet ja työkyvyttömyyseläkkeet. Joulukuussa 2011 kuntatyöntekijöistä 3,3 % oli alle 25-vuotiaita ja 10,4 % alle 30-vuotiaita.

Kunta-alan tehtävät ovat monelta osin lakisääteisiä, joihin vaaditaan ammatillista osaamista ja koulutus. Ilman koulutusta työllistyminen kunta-alalle on vaikeaa. Kunta-alan työnantajien näkökulmasta perusopetuksen jälkeisen koulutuksen tarjoaminen kaikille nuorille on välttämätöntä.

Osa II Palvelut nuorten koulutuksen ja työllistymisen edistämiseksi

1. Koulutus

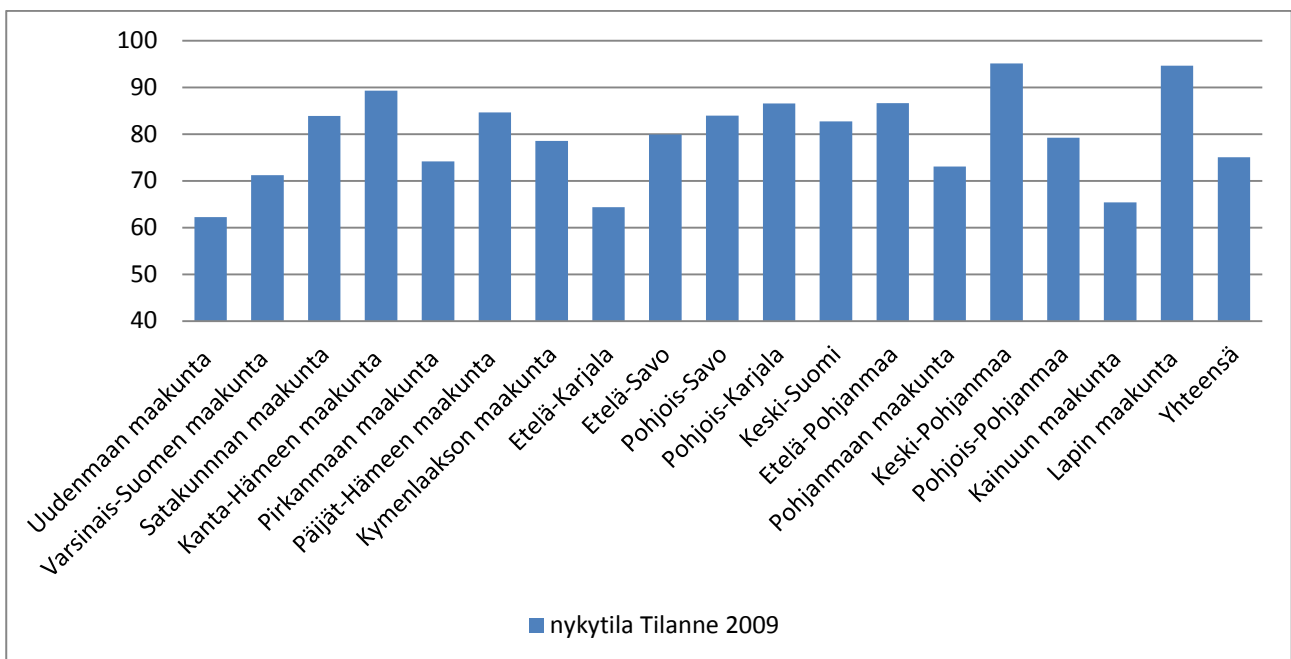
1.1 Koulutuksen saatavuus

Toiselle asteelle siirtyvät ikäluokat pienenevät kaudella 2009 – 2016 noin 8 000 henkilöllä. Se merkitsee, että vaikka ammatillisen koulutuksen tarjontaa vähennettäisiinkin, niin ammatillisen koulutuksen suhteellinen saatavuus tulee parantumaan. Demografinen kehitys vaihtelee voimakkaasti maan eri alueiden välillä.

Koko maassa 16–18-vuotiaiden keskimääräinen ikäluokka on vuonna 2016 noin 88 prosenttia vuoden 2009 tasosta. Uudellamaalla se on edelleen vuoden 2009 tasolla, mutta esimerkiksi Kainuussa vain 78 prosenttia siitä. Vuoden 2020 jälkeen 16–18-vuotiaiden määrä kääntyy uudelleen kasvuun, mutta kasvua ei tapahdu kaikissa maakunnissa.

Tällä hetkellä ammatillisen koulutuksen saatavuus suhteessa ikäluokkaan jakautuu alueellisesti epätasaisesti. Uudellamaalla jokaista toiselle asteelle siirtyvää nuorta kohden on laskennallisesti 0,62 aloituspaikkaa kun vastaava luku Lapissa on 0,95.

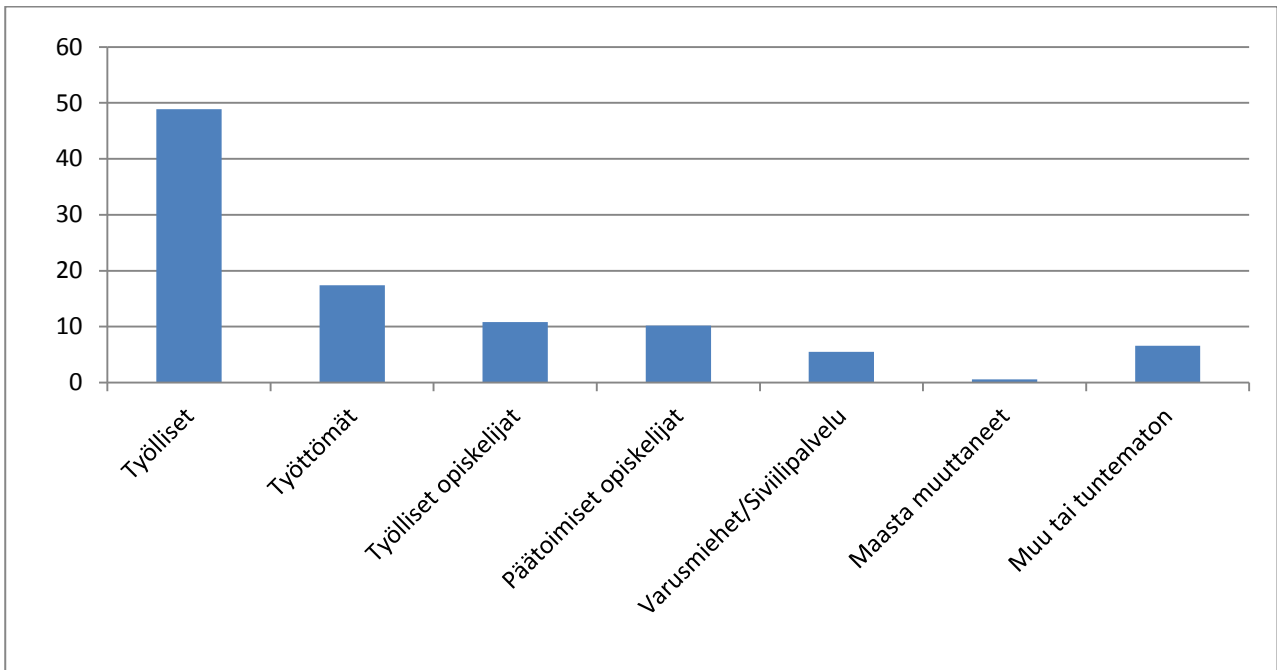
Kuvio 1. Ammatillisen koulutuksen saatavuus maakunnittain suhteessa 16–18-vuotiaiden keskimääräiseen ikäluokkaan vuonna 2009.

Työllistyminen ja jatko-opintoihin siirtyminen

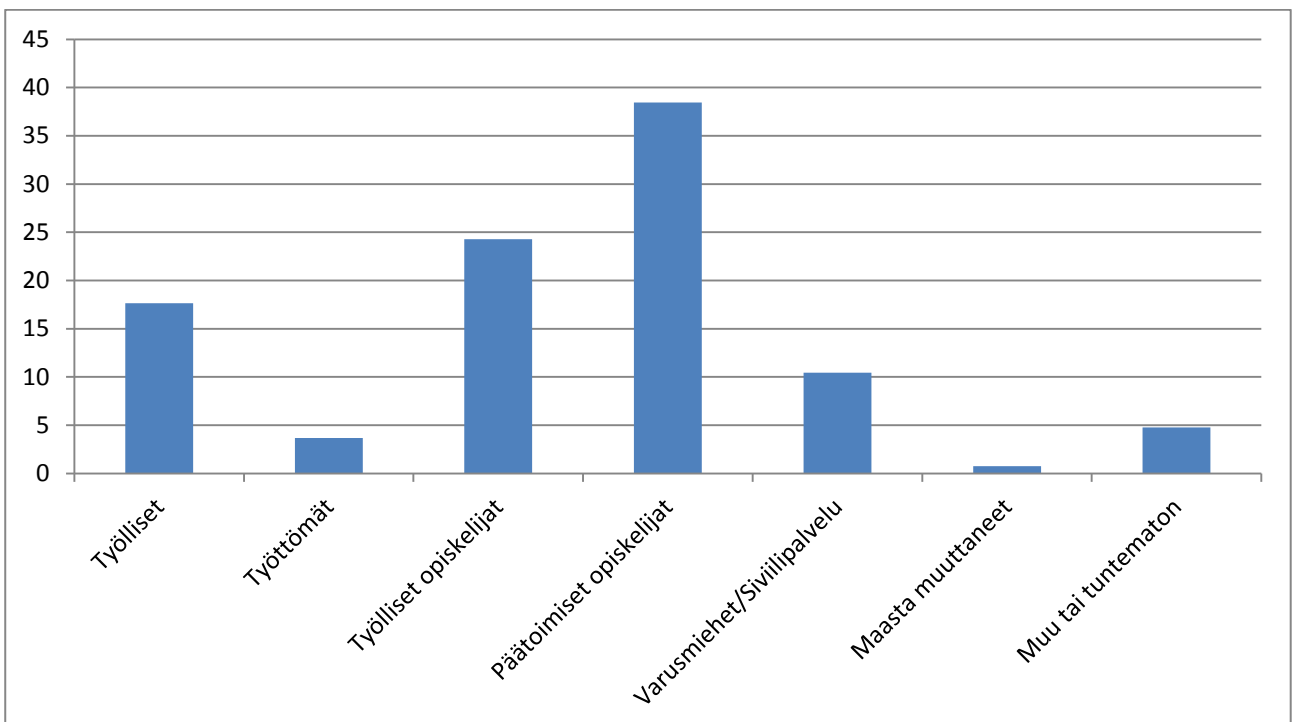
Nuorille suunnatun ammatillisen peruskoulutuksen jälkeen noin puolet tutkinnon suorittaneista on työllisiä. Jos työllisiin lasketaan mukaan myös työlliset opiskelijat, nousee osuus runsaaseen 60 prosenttiin.

Kuvio 2. Ammatillisen peruskoulutuksen (opetussuunnitelmaperusteinen) vuosina 2006 – 2009 (kevät) aikana suorittaneiden tilanne vuoden 2009 lopussa.

Ylioppilastutkinnon vuonna 2008 suorittaneista vajaa 65 prosenttia on siirtynyt jatko-opintoihin vuoden 2009 loppuun mennessä.

Kuvio 3. Lukion vuonna 2008 suorittaneiden tilanne vuoden 2009 lopussa.

1.2 Yhteiskuntatakuun tavoitteita tukevia toimintamuotoja koulutusjärjestelmässä

Perusopetus

Yhteiskuntatakuun tavoitteita tukee joustava perusopetus (JOPO), KiVa-koulu -ohjelma, tehostettu ja erityinen tuki, lisäopetus ja nivelvaiheen yhteistyö.

Joustava perusopetus (JOPO)

Kunta voi perusopetuslain mukaan järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta, lisäopetusta ja kunnan päättämässä laajuudessa perusopetuksen 7–9 vuosiluokkien yhteydessä annettavaa joustavan perusopetuksen toimintaa. Kunta päättää perusopetuksen järjestämisestä muille kuin oppivelvollisille.

Joustavan perusopetuksen toiminnan tavoitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäistä syrjäytymistä. Joustavan perusopetuksen toiminnalla tarkoitetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan järjestettävää opetusta ja oppimisen ja kasvun tukea. Opetus järjestetään pienryhmämuotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä ohjattuna opiskeluna. Joustavassa perusopetuksessa painotetaan toiminnallisia ja työpainotteisia opiskelumenetelmiä. Toiminnassa korostuvat moniammatillinen sekä eri hallintokuntien ja organisaatioiden välinen yhteistyö, johon voivat osallistua mm. ammatilliset oppilaitokset ja lukiot, vapaan sivistystyön oppilaitokset sekä nuorten työpajat.

Joustavan perusopetuksen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, jossa kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä, moniammatillinen yhteistyö, tarvittavat tuki- ja neuvontapalvelut sekä toiminnan seuranta. Joustavan perusopetuksen oppilas voi saada tarvitsemaansa yleistä tai tehostettua tukea.

JOPO-toiminnan piirissä on lukuvuonna 2010–2011 noin 1 250 oppilasta. Valtion talousarviossa on 6 milj. euroa varattuna toiminnan tukemiseen. Kyseisellä oppilasmäärällä se merkitsi noin 3 300 euron ylimääräistä rahoitusta oppilasta kohti.

KiVa Koulu -ohjelma

KiVa Koulu on valtakunnallinen koulukiusaamisen vähentämiseksi ja ennalta ehkäisemisen toimenpidekonaisuus. Toimenpiteet suuntautuvat oppilaiden lisäksi luokkien ja koulujen tasolle sekä vanhemmille. Tutkimustulosten mukaan KiVa Koulu -ohjelma on onnistunut kiusaamisen vähentämisessä kaikilla perusopetuksen vuosiluokilla. KiVa koulu -ohjelmassa on mukana 90 prosenttia kaikista kouluista.

Tehostettu ja erityinen tuki

Tehostettu tuki tarkoittaa ennaltaehkäisevien yleisten tukitoimenpiteiden tehostamista määrällisesti ja laadullisesti sekä opetuksen järjestämistä riittävän pienissä opetusryhmissä. Tuen muotoina se käsittää eriyttämisen, tukiopetuksen, samanaikaisopetuksen eri muodot, osa-aikaisen erityisopetuksen ja oppilashuollon.

Eriytynyt tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Eriytisopetus järjestetään muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltu- vassa paikassa.

Tehostettua ja erityistä tukea koskeva laki perusopetuslain muuttamisesta (642/2010) tuli voimaan 1.1.2011. Oppilashuoltoa ja tietosuojaa koskevia pykäläiä sovellettiin kuitenkin jo 1.8.2010 lähtien. Opetussuunnitelman perusteet otettiin käyttöön viimeistään 1.8.2011.

Uusi lainsäädäntö täydentää erityisopetusta ja oppilaalle annettavaa muuta tukea koskevia säännöksiä. Tavoitteena on vahvistaa oppilaalle suunnitelmallisesti annettavaa varhaista ja ennalta ehkäisevää oppimisen ja kasvun tukea. Päätös erityisestä tuesta on määräaikainen.

Henkilötietojen käsittelyä, salassapitoa ja luovuttamista koskevia säännöksiä täydennettiin siten, että tarkemmin säädetään oppilaan asioiden käsittelystä ja salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta moniammatillisessa oppilashuoltotyössä, opetuksen järjestäjän tietojensaantioikeudesta sekä opetuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa tietoja tietyissä tilanteissa.

Kansallinen tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoiminta (KELPO-kehittämistoiminta) käynnistyi 233 kunnassa keväällä 2008. Sen painopisteitä ovat olleet:

- Monihallinnollisesti luodut opiskelun tuen rakenteet ja toimintamallit sekä niiden vakiinnuttaminen
- Lähikouluperiaatteen mukainen opetuksen järjestäminen
- Ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki; varhainen tunnistaminen ja tarkoituksenmukainen tuki
- Yleisten tuen muotojen tehostaminen kaikille oppilaille kuuluvina tukitoimina sekä tehostetun ja erityisen tuen vahvistaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö on osoittanut tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoimiin vuosina 2008–2010 yhteensä 29,7 miljoonaa euroa. Valtion vuoden 2011 talousarviossa on KELPO-kehittämistoimintaan kohdennettu 15 miljoonaa euroa. Myös vuoden 2012 talousarvio sisältää resursseja tehostetun ja erityisen tuen kehittämiseen.

Lisäopetus

Perusopetuksen oppimäärän suorittaneille nuorille voidaan järjestää perusopetuslain mukaista, yhden lukuvoiton kestävää lisäopetusta. Lisäopetukseen eli ”kymppiluokalle” voidaan ottaa nuori, joka on saanut perusopetuksen päättötodistuksen samana tai edellisena vuonna. Opiskelijalle annetaan lisäopetuksessa opetusta ja ohjausta vähintään 1 100 tuntia.

Nivelvaiheen yhteistyö

Nivelvaiheisiin liittyvät opiskelijoiden tarpeet ovat kasvaneet. Siirryttäessä peruskoulusta toisen asteen opintoihin korostuu opinto-ohjaajien yhteistyö peruskoulujen opinto-ohjauksen kanssa. Opiskelijahuollolla on myös merkittävä rooli uusien opiskelijoiden vastaanottamisessa. Opintojen jälkeen yhteistyötä on alettu tehdä enenevässä määrin työvoimahallinnon, korkea-asteen oppilaitosten, oppisopimiskoulutuksen, työpaikkojen ja ammattiliittojen kanssa. Joillakin alueilla toimii alueellinen opinto-ohjauksen verkosto, joka koordinoi opiskelijoiden koulutus- ja työllisyyskysymyksiin liittyvää yhteistyötä.

Nuorten siirtymiseksi perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen koulutuksen järjestäjät painottavat tiedottamista, tiedonsiirtoa, opetukseen liittyviä tukitoimia, saattaen vaihtokokouksia ja vierailuja peruskouluis- tai peruskoululaisten vierailuja ammatillisessa koulutuksessa. Tilanteissa, joissa opiskelijalla on riski jäädä palvelujen ulkopuolelle, opiskelijalle pyritään löytämään henkilökohtainen polku yhdessä eri toimijoiden kanssa.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen opetuksen vaiheessa yhteiskuntatakuun tavoitteita tukevat seuraavat toimintamuodot:

- Vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus
- Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus
- Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus - Ammattistartti
- Kotitalousopetus
- Ammatillinen erityisopetus
- Ammatillisten perustutkintojen uudistaminen
- Työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajentaminen
- Oppisopimuskoulutus
- Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma
- Opiskelijahuolto ja opiskeluterveydenhuolto

Vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus on ensisijaisesti tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Opetuksen ja ohjauksen avulla tuetaan opiskelijan valmiuksia jokapäiväisen elämän taidoissa, selkiinnytetään tulevaisuuden suunnitelmia ja tuetaan tulevaa koulutukseen tai työhön sijoittumista. Vuonna 2010 valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa opiskeli 2 903 opiskelijaa.

Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa parannetaan opiskelijan kielitaitoa, muita ammatillisten opintojen valmiuksia ja elämänhallintaa. Valmistavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten. Koulutuksen laajuus on vähintään 20 ja enintään 40 opintoviikkoa. Koska kielellisten valmiuksien merkitys ammatilliseen peruskoulutukseen siirtymisen ja opinnoissa menestymisen kannalta on keskeinen, on valituilla opiskelijoilla oltava riittävä suomen tai ruotsin kielen taito. Henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan sisältyy tutustumista eri ammatteihin ja ammatilliseen opiskeluun. Vuonna 2010 maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa oli 1 570 opiskelijaa.

Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus, ns. ammattistartti on tarkoitettu niille peruskoulun päättäneille nuorille, jotka eivät ole vielä ratkaisseet ammatinvalintaansa, haluavat kokeilla eri ammatillisen koulutuksen aloja sekä haluavat vahvistaa opiskelutaitojaan ja parantaa opiskelussa tarvittavaa tietopohjaa. Opiskelijoiksi voidaan ottaa myös ammatillisen koulutuksen tai lukiokoulutuksen alkuvaiheessa keskeyttäneitä. Syksyllä 2010 vakinaisen järjestämisluvan saaneita ammattistarttijärjestäjiä oli 49. Vuonna 2010 ammattistartilla opiskeli 1 466 opiskelijaa.

Kotitalousopetusta voidaan järjestää muuna kuin ammatillisena peruskoulutuksena. Talouskoulu eli kotitalousopetus antaa käytännön tietoja ja taitoja kotitalouden hoitamiseen sekä terveyden ylläpitämistä edistäviin elämäntapoihin. Koulutus kestää lukukauden eli noin 5 kk. Se ei johda tutkintoon eikä anna yleistä jatko-opiskelukelpoisuutta, mutta parantaa jatko-opiskelumahdollisuuksia. Vuonna 2010 kotitalousopetuksessa opiskeli 550 opiskelijaa.

Ammatillisen erityisopetuksen viime vuosien voimakas määrällinen kasvu asettaa haasteita ammatillisten koulutusten järjestäjien toiminnalle, palveluverkostolle sekä taloudelle. Ammatillisen erityisopetuksen kehittämiskohteiksi on noussut tutkinnon suorittajien yksilöllisten opintopolkujen tukeminen ammatillisessa peruskoulutuksessa, aikuiskoulutuksessa ja oppisopimuskoulutuksessa, työelämäyhteistyön kehittäminen ja työllistymisen tukeminen, palveluverkon kehittäminen sekä opetus- ja muun henkilöstön osaamisen kehittäminen. Hallitusohjelman linjaukset tukevat ammatillisen erityisopetuksen tehtävää edistää koulutuksellista integraatiota ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä koulutuksesta ja työelämästä.

Ammatillisten perustutkintojen perusteet on uudistettu 1.8.2010 lukien. Päivitystyössä tutkintoja on kehitetty nykyistä vahvemmin työelämän toimintakokonaisuuksiin ja osaamisvaatimuksiin perustuviksi. Lisäksi on luotu monipuolisempia mahdollisuuksia tutkinnon suorittamiseen mm. kohdennetumpaa ammattipätevyyttä tuottava osa kerrallaan sekä monipuolistetaan mahdollisuuksia valita tutkintoon osia muista ammatillisista tutkinnoista. Tämä tukee erityisesti niitä opiskelijoita, joilla ei vielä ole pitkäjänteisyyttä tai motivaatiota koko tutkinnon suorittamiseen yhtäjaksoisesti opiskelemalla.

Tutkintojen perusteissa annetaan määräykset myös opiskelijahuollosta. Perusteiden mukaan koulutuksen järjestäjän tulee laatia opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten tai muiden tahojen kanssa. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskeluterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä.

Työssäoppiminen on osa ammatillista peruskoulutusta. Työpaikoilla järjestettävän vähintään 20 ov:n laajuisen työssäoppimisen tarkoituksena on lisätä koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja käytännönläheisyyttä, yhteistyötä oppilaitosten sekä elinkeino- ja muun työelämän välillä sekä helpottaa opiskelijoiden työllistymistä ja ammatittaitoisien työvoiman saantia yrityksissä ja muilla työpaikoilla. Vuonna 2007 käynnistetyissä laajennetun työssäoppimisen kokeiluhankkeessa kehitetään uusia työpaikalla tapahtuvan opiskelun toimintamalleja sekä kannusteita työnantajien laajemmalle osallistumiselle työpaikalla tapahtuvan opiskelun järjestämiseen. Hankkeen avulla on tarkoitus edistää erityisesti sellaisten opiskelijoiden opintoihin hakeutumista, jotka ovat käytännöllisesti orientoituneita tai joilla on ollut erilaisia ongelmia opiskelussa. Lisäksi hankkeella vähennetään koulutuksen keskeyttämisalttiutta ja edistetään tutkinnon suorittamista.

Työssäoppiminen edellyttää onnistuakseen tiivistä ja toimivaa työelämäyhteistyötä. Työmarkkinakeskusjärjestöt ovatkin allekirjoittaneet suosituksen työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta ja ammattiosaamisen näytöistä.

Oppisopimuskoulutus toteutetaan pääosin työpaikalla työtehtävien yhteydessä määräaikaaisessa työsopimus-suhteessa. Oppisopimuskoulutuksena voidaan suorittaa lähes kaikkia toisen asteen ammatillisia tutkintoja. Oppisopimuskoulutuksen järjestämisestä on säädetty varsin yksityiskohtaisesti. Säädökset sisältävät ehtoja mm. henkilökohtaisen opiskeluohjelman sisällöistä ja oppisopimuskoulutuksessa sovellettavasta työntekijöitä koskevasta lainsäädännöstä.

Oppisopimuskoulutuksen osuus on noin 15 % ammatillisen koulutuksen kokonaismäärästä, ja oppisopimusten määrä vuonna 2011 oli noin 45 000. Oppisopimuskoulutuksen järjestäjiä on yhteensä noin 90. Oppisopimusopiskelijoista yli 25-vuotiaiden osuus on noin 75 %. Alle 20-vuotiaiden osuus on noin 10 %.

Nuorten ammatillisen koulutuksen järjestämisuotona oppisopimuskoulutuksen taso on pysynyt vakaana lukuun ottamatta tarkastusten kohteina olevia koulutuksen järjestäjiä. Haasteena on ollut työnantajien korkea kynnys sitoutua pitkiin ammatilliseen perustutkintoon valmistaviin määräaikaisiin työsopimuksiin, jotka tarjoavat hyvän työsuhteturvan mm. lomautusten ja irtisanomisten osalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuodesta 2009 lukien rahoittanut harkinnanvaraisilla valtionavustuksilla ns. tuetun oppisopimuskoulutuksen hankkeita. Niiden tarkoituksena on ollut kehittää uusia käytäntöjä oppisopimusopiskelijoiden tutkintoon tähtäävään opiskeluun ja työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen. Tuettu oppisopimuskoulutus vahvistaa keinovalikoimaa, jonka on todettu auttavan erityisesti sellaisia nuoria, jotka eivät menesty ns. perinteisessä opetuksessa.

Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelmalla tavoitetaan ne opiskelijat, joiden keskeyttämismalttius on tavanomaista suurempi. Ohjelmalla pyritään myös löytämään keinoja niiden opiskelijoiden tukemiseen, joiden opinnot ovat pitkittyneet tai pitkittymässä. Kolmantena keskeisenä tavoitteena on kehittää käytäntöjä niiden opiskelijoiden opintojen loppuun suorittamiseen, jotka ovat jättämässä tai jo jättäneet tutkinnon suorittamisen kesken esimerkiksi työelämään siirtymisen takia.

Oppilas- ja opiskelijahuollon säännökset kootaan yhteen myös lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osalta. Lain valmistelun yhteydessä selvitetään, voidaanko myös toisen asteen opiskelijoille järjestää opiskelijahuoltoon kuuluvana palveluna kunnan kuraattori- ja psykologipalvelut, jotka kuuluvat lastensuojelulain perusteella perusopetuksen oppilaille, mutta eivät enää toisen asteen opiskelijoille eikä aikuiskoulutuksen opiskelijoille.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma (2011 – 2016) on kirjattu useita toimia, joilla edesautetaan vähäisen pohjakoulutuksen varassa olevien nuorten aikuisten tilannetta ja koulutuksesta valmistuvien työllistymistä. Niitä ovat mm.:

- Koulutustarjonnan aluekohtainen ja alakohtainen uudelleen suuntaaminen siten, että ammatillisen koulutuksen saatavuus on nykyistä tasapainoisempaa eri alueiden välillä, ja että koulutuksesta valmistuneille on tosiasialliset mahdollisuudet työllistyä omalle alalleen.
- Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelmalla vähennetään merkittävästi sukupuolten välisiä osaamis- ja koulutuseroja sekä vähennetään sosioekonomisen taustan vaikutusta koulutukseen osallistumiseen.
- Maahanmuuttajien koulutukseen osallistumista edistetään useilla toimenpiteillä.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltoa kehitetään painottaen toisen asteen opiskelijoiden opiskeluhoollon palveluja.
- Toteutetaan valtionosuusjärjestelmän uudistus, jossa valtionosuuden perusteisiin otetaan nykyistä vahvemmin mukaan ns. olosuhdetekijöitä ja koulutuksen tuloksellisuuteen liittyviä tavoitteita.
- Toteutetaan ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma, jolla vähennetään koulutuksen keskeyttämistä ja tuetaan opintojen etenemistä sekä tutkintojen suorittamista tavoiteajassa.
- Jatketaan ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistä

- Ammatillisessa koulutuksessa hyödynnetään työvaltaisia opiskelumenetelmiä ja vaihtoehtoisia koulutusmalleja
- Kehitetään sähköisiä tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluita
- Ohjaustyötä tekevien peruskoulutusta kehitetään vastaamaan ohjaustyön lisääntyneisiin vaatimuksiin.
- kehitetään toisen asteen opiskelijoiden opintotukea, joka on pitkään jäänyt muun tulokehityksen jälkeen

2. Ohjaus nuorisotyön yhteistyöverkostoissa

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma

Nuorisopolitiikan toimeenpanoa linjaa valtioneuvoston joulukuussa 2011 hyväksymä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 (LANUKE), jonka kohderyhmä on nuorisolain mukaisesti kaikki alle 29-vuotiaat: Ohjelman mukaan *Kaikille lapsille ja nuorille luodaan enemmän ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Tavoitteena on, että kaikkien lasten ja nuorten aktiivista kansalaisuutta, yhdenvertaisuutta ja sosiaalista osallisuutta edistetään.*

Nuorten tuen tarve

Tukea tarvitsevien nuorten taustalla on useita tekijöitä, kuten yksinäisyyttä, alisuoriutumista, ylisukupolvisia sosiaalisia ongelmia, koulutuksen keskeytymistä, terveysongelmia, keskittymisvaikeuksia, liian aikaista itsenäistymistä suhteessa nuoren valmiuteen yksin selvitä arjesta, kielivaikeuksia, turvallisen aikuisen puutetta, oma-aloitteisuuden puutetta tai näköalattomuutta. Nuorten syrjäytymisriskiä lisää myös se, ettei palvelujärjestelmä riittävän hyvin tunnista nuorten tuen tarpeita tai ettei nuorelle tarjottava tuki ole riittävä tarpeeseen nähden tai palvelut puuttuvat.

Vailla toisen asteen tutkintoa olevien työpajanuorten keskuudessa neljä useimmin esiin nousevaa primäärisyyttä tai -tekijää, jotka edellyttävät nuoren tukemista, kuntoutusta tai monialaista yhteistyötä, ovat: 1) oppimisvaikeudet (yleisimmin tunnistamaton lievä lukihäiriö), 2) kognitiiviset rajoitteet (lievät ja tunnistamattomat), 3) rajoitteet sosiaalisissa ja vuorovaikutustaidoissa sekä 4) itsetunnon ongelmat (useimmin masennus). Em. primääritekijät eivät välttämättä näy heti, vaan näkyville tulee nuoren keskeyttäminen ja löyhä sitoutumisen tarjottuun palveluun. Primäärisyyden mahdollinen näkymättömyys voi aiheuttaa sen, että tarjottu tuki "hoitaa" oireita tai seurausta, muttei kompensoi perimmäistä, ratkaistavaa pulmaa.³⁴

Nuorisolaki ja monialainen yhteistyö kunnissa

Nuorisolakia (72/2006) täydennettiin 1.1.2011 alkaen kuntia velvoittavalla säädöksellä *monialaisesta yhteistyöstä*. Kunnassa on oltava paikallisten viranomaisten yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten nuorten ohjaus- ja palveluverkosto. Verkostossa on oltava edustus opetus-, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta sekä työhallinnosta ja poliisihallinnosta. Lisäksi verkostoon voi kuulua muita kunnan, valtion tai seurakunnan viranomaisia tai toimialoja. Verkoston tulee toimia vuorovaikutuksessa nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Kunnat voivat koota myös yhteisiä verkostoja. Verkoston alueellinen kattavuus marraskuussa 2011 on esitetty liitteessä 4.

Nuorten ohjaus- ja palveluverkoston tehtävät ovat:

- 1) koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi;
- 2) edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta tavoitteena palvelujen riittävyys, laadukkuus ja saavutettavuus;

³⁴ Lähde: VAT-järjestelmä raportti tulokset vuosilta 2008-2011; (VAT= Valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä)

- 3) suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa palvelusta toiseen siirtymiseksi,
- 4) edistää nuorten palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta suunnitelmalla yhteisiä menettelytapoja viranomaisten kesken

Nuorten työpajatoiminta

Nuorten työpajatoiminta tukee nuoren elämäntaitoja, sosiaalista vahvistumista, varhaista tukea ja omatahtista yhteisöllistä kasvua sekä tekemällä oppimista. Työpaja tarjoaa nuorille mahdollisuuden ohjattuun ja tuettuun työntekoon sekä räätälöityyn polkuun koulutukseen, sen loppuun suorittamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestäjän kanssa tai avoimille työmarkkinoille työllistymiseen.

Työpajatoimintaan osallistuneiden nuorten määrä on lisääntynyt voimakkaasti 2000-luvulla. Vuonna 2010 pajatoimintaan osallistui yli 13 000 alle 29-vuotiasta nuorta. Työttömyyden kasvu vuonna 2009 etenkin miesvaltaisilla aloilla nosti poikien/miesten osuuden osallistujista 63 prosenttiin. Ammatillinen koulutus puuttui pajanuorista 73 prosentilta. Perusopetustausta oli 65 prosentilla, joista 2 prosentilta puuttui peruskoulun päättötodistus. Työpajoja on 196, ja toiminta kattaa 80 % kunnista. Valmentautujien ja valmentajien suhde sekä nuorten työpajatoiminnan alueellinen jakauma on esitetty liitteessä 7.

Pajoille ohjattujen työttömien nuorten lukumäärä on pitkään pysynyt samana, mutta oppilaitoksista ja sosiaali- ja terveystoimien kautta lähetettyjen nuorten määrä on kasvanut (liite 6). Työpajaan ohjatuista nuorista 55 % tuli työ- ja elinkeinotoimiston läheteellä. Tämän lisäksi nuoria ohjataan pajoille toisen asteen oppilaitoksista (13 %) sekä sosiaali- ja terveystoimien (15 %) kautta. Oma-aloitteisesti pajalle ja etsivän nuorisotyön kautta tulevia on 10 % pajanuorista. Valtaosa pajajaksoista on kestoltaan kuusi kuukautta, mutta jakso voi vaihdella tuen tarpeen mukaan. Pajanuorista 75 % sijoittui joko koulutukseen, työhön tai muuhun aktiiviseen toimintaan.

Etsivän nuorisotyön kokeilun alun ja laajenemisen myötä oma-aloitteisesti pajalle tulleiden määrä on puolittunut. Ilman viranomaisen lähetettä pajalle tulevien nuorten määrä oli ennen etsivää nuorisotyötä 8-10 %. Ilman lähetettä tulevien määrä on vähentynyt noin viiteen prosenttiin.

Etsivä nuorisotyö

Etsivää nuorisotyötä koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2011. Toimintaa tuetaan kohdennetulla valtionavustuksella. Vuonna 2011 etsivää nuorisotyötä toteutetaan 223 kunnassa (kartta liitteenä 5). Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tukea tarvitsevat alle 29-vuotiaat nuoret ja auttaa heidät sellaisten palvelujen tai muun tuen piiriin, jotka edistävät nuoren kasvua ja itsenäistymistä sekä pääsyä koulutukseen ja työhön. Nuorelle osallistuminen etsivän nuorisotyön apuun on vapaaehtoista, ja välittömästi autetuksi halusi tulla yli 97 % tavoitetuista nuorista.

Etsivä nuorisotyö oli vuonna 2010 yhteydessä lähes 11 000 nuoreen, joista 5 724:lle tehtiin palvelutarpeen selvitys (nk. tavoitetut nuoret). Heistä 24 % tavoitettiin nuorten sosiaalisten verkostojen kautta ja 76 % viranomaisten tekemän pyynnön kautta. Tavoitetuista nuorista 63 % oli poikia/miehiä ja 37 % oli tyttöjä/naisia. 28 prosentilla tavoitetuista nuorista oli peruskoulu suoritettu, mutta ei lainkaan sen jälkeisiä opintoja, toisen asteen opinnot oli keskeyttänyt 28 %, peruskoulussa oli 9 % ja toisella asteella opiskelemissa oli 16 % nuorista. 13 prosentilla on jokin muu kuin edellä mainittu koulutus. Kaikkiaan tavoitetuista nuorista 70 % ei ollut peruskoulun jälkeen suoritettua tutkintoa. Tavoitetuista nuorista palveluihin ohjattiin 3 937 nuorta, jotka saivat apua n. 13 800 yksittäisestä palvelusta.

Tavoitetuista nuorista 2 688 määritteli itsensä työttömäksi, vaikka heistä 1 256 ei ollut ilmoittautunut TE-toimistoon työnhakijaksi. Opiskelemissa oli 1337 nuorta.

Nuoren yhteystietojen luovuttaminen

Nuorisolaissa säädetään tietojen luovuttamisesta etsivää nuorisotyötä varten. Nuoren tietoja voidaan luovuttaa ensisijaisesti nuoren nimenomaisella suostumuksella. Kun nuorta ei tavoiteta suostumuksen hankkimiseksi, nuorten yhteys- ja yksilöintitiedot tulee luovuttaa etsivälle nuorisotyölle seuraavissa tapauksissa:

- 1) opetuksen järjestäjän on luovutettava tiedot perusopetuksen päättäneestä nuoresta, joka ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin;
- 2) koulutuksen järjestäjän on luovutettava tiedot alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka keskeyttää opinnot ammatillisessa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa;
- 3) puolustusvoimien ja siviilipalveluskeskuksen on luovutettava tiedot alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka vapautetaan varusmies- tai siviilipalveluksesta palveluskelpoisuuden puuttumisen takia tai joka keskeyttää palveluksen.

Muille viranomaisille on säädetty oikeus ilmoittaa nuoren tiedot etsivälle nuorisotyölle silloin, kun viranomaisen arvioi viranomaisena saamiensa tietojen pohjalta, nuoren tilanteen kokonaisuus huomioon ottaen, että nuorella on tuen tarvetta. Ilmoitusta etsivälle nuorisotyölle ei tehdä, jos on tarve tehdä lastensuojeluilmoitus.

Vantaan kaupungin tuetun oppisopimuskoulutuksen malli

Vantaan nuorisopalvelut on kehittänyt nuorten tuetun oppisopimusmallin, jonka avulla nuoret kouluttautuvat kaupungin työtehtävissä. Oppisopimusta edeltää työharjoittelujakso, jonka lisäksi opiskelija saa tukea ja ohjausta sekä opiskeluun ja työntekoon että henkilökohtaisiin asioihin, kuten asumiseen, talouteen ja terveyteen liittyvissä kysymyksissä. Nuorisopalvelut ovat myös tarvittaessa työpaikkaohjaajien ja lähiesimiesten käytettävissä ohjaamiseen ja oppisopimukseen liittyvissä asioissa. Neljän vuoden aikana aloittaneita opiskelijoita on ollut 78 ja valmistuneita 41. Valmistuneista 94 % on sijoittunut työhön Vantaan kaupungille tai muille työnantajille.

Vantaan mallin vahvuutena on nuorisotyön lähestymistapa, monipuolinen oppisopimukseen liittyvä tuki opiskelijoille, tiivis verkostoyhteistyö ja nuorisopalvelujen positiivinen nuorten osallisuutta korostava ja toimintatapaa kehittävä työnantajarooli. Toimintamallin onnistumisen edellytyksenä ovat olleet:

- Nuorten kuuleminen, vuorovaikutus, ja nuorten tarpeiden huomioiminen oppimisessa työpaikoilla ja koulussa
- Työpaikkaohjaajan vahva rooli
- Oikea-aikainen tuki, tiiviit yhteistyösuhteet ja kumppanuus, joilla pystytään estämään oppisopimuksen keskeyttäminen
- Kokemusten jakaminen opiskelijoiden, työpaikkojen ja oppilaitosten välillä

Vantaan tuetun oppisopimuksen vuosikustannukset (netto) perustutkintoon johtavasta oppisopimuskoulutuksesta nuorta kohden ovat 20 028 euroa vuodessa. Kustannukset muodostuvat henkilökustannuksista, työpaikkaohjauksesta, psykososiaalisesta tuesta, teoriakoulutuksesta ja hallintokuluista. Tulot muodostuvat valtion tuesta ja koulutuskorvauksesta. Tämän lisäksi tuloina voi ottaa huomioon kaupungin saamat verotulot. Tuetun oppisopimuksen vaihtoehtokustannus olisi työttömälle yksin asuvalle nuorelle kaupungin maksamat etuudet, pääosin toimeentulotuki, jotka olisivat noin 10 000 €/vuosi.³⁵ Opiskelu Vantaan Ammattiopisto Variassa maksaa noin 10 000 euroa. Laskelmissa ei ole otettu huomioon valtion talouden kuluja, jotka muodostuvat mm. opintososiaalisista etuuksista tai työmarkkinatuesta.³⁶

³⁵ Lähde Vantaan kaupungin aikuissosiaalityö (12.12.2011)

³⁶ Lähde: rehtori Pekka Tauriainen, Ammattiopisto Varia

Nuorten hyvinvoinnin vahvistaminen sosiaali- ja terveystalvelujen avulla

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saavutettavuus, oikea-aikaisuus, laadukkuus ja riittävyys ovat ratkaisevassa asemassa nuoren tukemiseksi yhteiskunnan täysivaltaiseen jäsenyyteen. Perheiden palvelujärjestelmä äitiys- ja lastenneuvolasta varhaiskasvatukseen, mukaan lukien erityispalvelut kuten kasvatus- ja perheneuvolat sekä lapsiperheiden kotipalvelut, luovat tukirakennetta lapsen täysipainoiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Varhainen tuki mahdollistaa syrjäytymisen ehkäisyn jo varhaisvaiheessa ja luo edellytyksiä lapselle ja nuorelle selvitä myöhemmissä elämän vaiheissa niin koulutuksessa, työelämään siirtymisessä kuin työelämässäkin.

Mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat toisistaan liian erillään palvelujärjestelmässä. Mielenterveyspalvelut sijoittuvat pääosin terveystoimeen ja päihdehuollon erityispalvelut sosiaalitoimeen. Hajanainen palvelujärjestelmä vaikeuttaa palveluita tarvitsevien pääsyä niiden piiriin ja edesauttaa putoamista pois niistä. Palveluista osan tuottavat kunnat itse, osan tuottavat järjestöt ja yksityiset palveluntuottajat. Avohoidon kehittäminen on jäänyt toissijaiseksi, kun suhteettoman suuri osa mielenterveys- ja päihdeongelmien hoidon kustannuksista kohdistuu laitoshoitoon. On tärkeä myös kehittää mielenterveyttä ja päihdeettömyyttä edistävää ja ongelmia ehkäisevää työtä.

Kansallisen sosiaali- ja terveystalalan kehittämisohjelman (KASTE II) kautta kuntien palvelujärjestelmän kehittämiseen ohjataan erillismäärärahaa vuosina 2012 - 2014. Ohjelmassa tullaan käynnistämään alueellisia hankkeita lasten ja nuorten psykososiaalisten avopalveluiden kehittämiseksi lasten ja nuorten omassa kehitysympäristössä. Hallitusohjelman mukaisesti käynnistetään syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveystalongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma, johon sisältyy toimenpiteitä nuorten yhteiskuntatakuun toteutumisen tukemiseksi.

3. Nykyisen yhteiskuntatakuun toimintamalli TE-toimistoissa

Nuorten työnhakijoiden työttömyyden pitkittymistä on pyritty ehkäisemään TE-toimistoissa vuodesta 2005 alkaen nuorten yhteiskuntatakuun toimintamallilla. Sen ansiosta nuorten työttömyys on lyhytkestoisempaa kuin vanhempien ikäluokkien. Tammi-kesäkuussa 2011 vuoden yhtäjaksoisesti työttöminä olleiden nuorten osuus oli 2 % kaikista työttömistä nuorista.

Laki julkisesta työvoimapalvelusta edellyttää, että työttömän nuoren kanssa laaditaan työllistymissuunnitelma kahden viikon kuluessa työttömyyden alkamisesta. Yhteiskuntatakuun nykyisessä toimintamallissa alle 25-vuotiaalle nuorelle on tarjottava hänen tilanteeseensa sopiva, työllistymistä edistävä toimenpide kolmen työttömyyskuukauden kuluessa.

Työllistymissuunnitelman tavoitteena on tukea työnhakua ja työllistymistä. Työnhakijalla on oikeus suunnitelmaan. Suunnitelman laatimisesta kieltäytymisestä, laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen saapumatta jäämisestä ja suunnitelman noudattamatta jättämisestä voi seurata työttömyysetuuden menettäminen.

Nuorten työttömien aktiivointiaste oli 37 % vuonna 2011. Toimenpiteille sijoitetuista nuorista 71 % aloitti vuonna 2009 joko työmarkkinatuen työharjoittelun tai valmentavan työvoimakoulutuksen. Huomattavasti pienempi osa nuorista työttömistä, 29 % sijoitettiin työhön palkkatuella tai ammatilliseen työvoimakoulutukseen, joista sijoittumisedellytykset ovat selvästi paremmat kuin työharjoittelussa tai valmentavassa työvoimakoulutuksessa. Nuoren työelämään sijoittumisen kannalta pidempikestoiset toimenpiteet ovat tehokkaimpia.³⁷

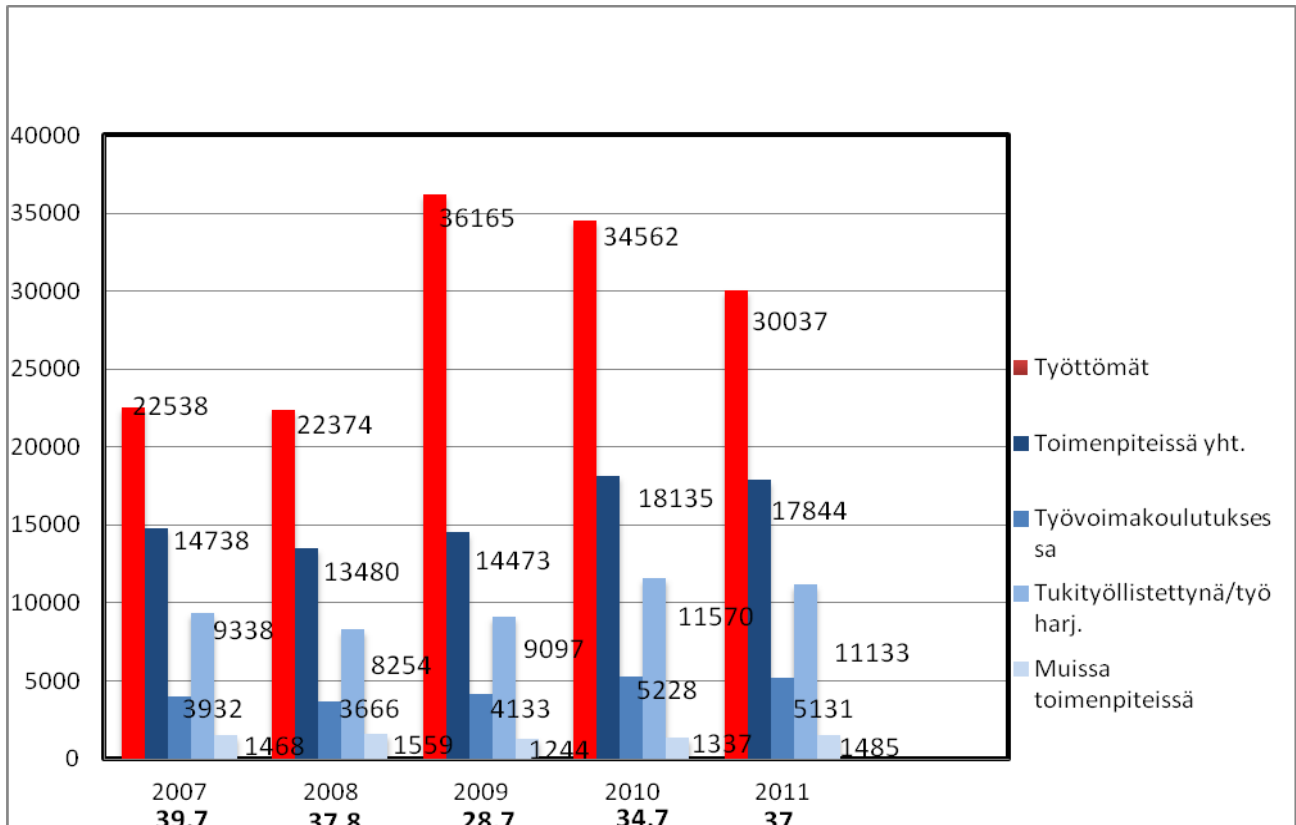
Työharjoittelu on nuorille usein osa pitempää työllistymispolkua, jolloin sen vaikuttavuutta ei voida arvioida pelkästään välittömällä avoimille työmarkkinoille työllistymisen perusteella. Nuorille on tavallista siirtyä harjoittelusta normaaliin ammatilliseen koulutukseen tai johonkin muuhun työuraa edistävään tukitoimenpiteeseen. Työharjoittelu auttaa nuorta työura- ja koulutusvalinnoissa.

³⁷ Nio ja kumpp. 2011

Toimenpiteiden jälkeinen työllistyminen riippuu koulutustaustasta ja iästä. Perusasteen koulutuksen suorittaneista työllistyi runsas viidennes ja ammatillisen tutkinnon suorittaneista kolmannes. Ammatillisesta koulutuksesta ja tukityöstä sijoittuivat vuonna 2009 avoimille työmarkkinoille parhaiten 20-34-vuotiaat.

Monelle nuorelle aktiivitoimenpiteet liittyvät nivelvaiheeseen, jossa ollaan vasta siirtymässä perusopetuksesta jatkokoulutukseen ja tehdään työuraan liittyviä valintoja. Aktiivitoimilla ehkäistään myös nuorten koulutuksesta ja työstä syrjäytymistä.

Kuvio 4. Nuorten työttömyyden ja aktivointitoimien kehitys vuosina 2007–2010, alinna aktivointiaste

Työharjoittelu on tarkoitettu ammatillista koulutusta vaille oleville alle 25-vuotiaille työmarkkinatuen saajille. Työharjoittelun tavoitteena on työelämään perehdyttäminen ja työhönsijoittumisen sekä ammattitaidon edistäminen. Lisäksi työharjoittelun kautta nuori voi testata alalle soveltuvuuttaan. Työharjoittelun enimmäiskesto voi olla 12 kuukautta, mutta saman järjestäjän työharjoittelussa enintään kuusi kuukautta. Enimmäiskeston laskenta aloitetaan uudelleen alusta, kun henkilö on ollut enimmäiskeston täytyttyä yhdenjaksoisesti työttömänä vähintään kolme kuukautta.

Työelämävalmennukseen voidaan osoittaa 1) alle 25-vuotias ammatillisen koulutuksen suorittanut ja työmarkkinatukeen oikeutettu, 2) 25 vuotta täyttänyt koulutuksesta riippumatta ja 3) työttömyyspäiväraahajärjestelmän (ansiopäiväraha/peruspäiväraha) kuuluva työtön työnhakija iästä ja koulutuksesta riippumatta. Työelämävalmennuksen tavoite on tukea työelämään sijoittumista ja paluuta sekä lisätä työttömän ammattitaitoa ja työmarkkinavalmiuksia. Työelämävalmennuksen enimmäiskesto on 12 kuukautta, mutta saman järjestäjän työelämävalmennuksessa enintään kuusi kuukautta. Enimmäiskeston laskenta aloitetaan uudelleen alusta, kun henkilö on ollut enimmäiskeston täytyttyä yhdenjaksoisesti työttömänä vähintään 12 kuukautta.

TE-toimisto voi myöntää työnantajalle **palkkatukea** työttömän henkilön palkkauskustannuksiin, jos työnhaaja ei työllisty avoimille työmarkkinoille. Vastavalmistuneiden nuorten työllistämistä tukeva **Sanssi-kortti** otettiin käyttöön toukokuussa 2010. Sanssi-kortti osoittaa työnantajalle, että nuoren palkkaukseen voi saada palkkatukea. Sanssi-kortin on saanut vuoden 2011 loppuun mennessä 23 894 alle 30-vuotiaasta työtöntä vastavalmistunutta, joista 5 332 on työllistynyt.

Koulutus- ja ammattitietopalvelu: TE-toimistojen koulutusneuvojat tukevat henkilöasiakkaiden työelämään sijoittumista ja elinikäistä oppimista välittämällä tietoa yleissivistävistä, ammatillisista ja korkea-asteen koulutusmahdollisuuksista, ammateista ja niiden osaamisvaatimuksista sekä työmarkkinoista. Tavoitteena on, että asiakas saa riittävää ja ymmärrettävää tietoa tehdäkseen koulutukseen hakeutumista tai ammatillista kehittymistä koskevia päätöksiä. Henkilökohtaisten keskustelujen lisäksi tietoja opiskelusta ja työelämästä voi hankkia osallistumalla koulutusneuvojien toteuttamiin ryhmätilaisuuksiin ja internetistä. Vuonna 2010 neuvontatapahtumia oli lähes 176 000.

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut auttavat ratkaisemaan ammatinvalintaan, ammatilliseen ja osaamisen kehittämiseen sekä työn saamiseen liittyviä kysymyksiä koulutus- ja työuran siirtymävaiheissa. Vuonna 2010 näitä palveluja käytti vajaat 34 000 asiakasta. Asiakasmäärä on pienentynyt henkilöresurssien vähentymisen myötä. Vuonna 2010 TE-toimistojen psykologiresurssit olivat noin 200 henkilötyövuotta, kun ne vuonna 2008 olivat noin 215 henkilötyövuotta. Henkilökohtaisen ohjauksen asiakasrakenne on painottunut viime vuosina yhä selvemmin 25 vuotta täyttäneisiin aikuisiin.

Suuri osa nuorista pystyy tekemään onnistuneita työuraan liittyviä ratkaisuja itsenäisesti. Ohjaustyötä tekevien arvio on, että nuorista 80 % selviää joko itsenäisesti tai pienen tuen turvin uranvalinnastaan. Sähköisillä palveluilla voidaan vastata hyvin laajan joukon palvelutarpeeseen, joten on tärkeää kehittää nuorten tarpeisiin vastaavia verkkopalveluja. Omaehtoinen verkkotyöskentelyn ohella riittävän varhaisessa vaiheessa tarjottuella tuella voidaan ennaltaehkäistä myöhempiä, mahdolliseen syrjäytymiskehitykseen johtavia ongelmia.

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelujen tueksi kehitetyllä AVO-ohjelmalla, joka sijaitsee www.mol.fi -sivustolla, oli n. 45 000 käyttäjää. Yli puolet heistä oli ensimmäistä ammatinvalintaratkaisuaan tekeviä alle 20-vuotiaita nuoria. TEM on kehittänyt ESR-määrärahalta vuorovaikutteisia uraohjauspalvelujakuten esimerkiksi Uralinja –puhelinpalvelu, joiden loppuun saattaminen ja käyttöönotto edellyttävät henkilöresursseja.

Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen tavoitteena on kehittää ja ylläpitää aikuisten ammatillista osaamista, parantaa osallistujien mahdollisuuksia pysyä työssä tai työllistyä uudelleen. Ammatillinen työvoimakoulutus on pääosin tutkintotavoitteista koulutusta, jossa voi suorittaa perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkinnon tai tutkinnon osia. Tavoitteena voi olla myös kesken jääneiden korkeakouluopintojen loppuun saattaminen. Työvoimakoulutukseen sisältyy myös työssäoppimista tai työharjoittelua. Lisäksi tarjolla on jatko- tai täydennyskoulutusta sekä yrittäjäkoulutusta yritystoimintaa käynnistäville tai harkitseville. Vuonna 2010 ammatilliseen työvoimakoulutuksen aloittaneista alle 25 –vuotiaita oli 6 291, mikä on 7 % kaikista koulutuksen aloittaneista.

Työvoimakoulutuksena järjestetään myös valmentavaa koulutusta, joka voi olla tietyille ammattialalle ohjaavaa ja työnhakuvalmiuksia kehittävää koulutusta, tietotekniikkakoulutusta tai maahanmuuttajien kielikoulutusta. Vuonna 2010 valmentavan työvoimakoulutuksen aloittaneista alle 25-vuotiaita oli 9 051, mikä on 18 % kaikista aloittaneista. Työvoimakoulutuksen aloittaneista oli vuonna 2010 alle 30 – vuotiaita 28 062, mikä on 33 % kaikista aloittaneista.

TE-toimistojen palvelu-uudistus

TE-toimistojen palvelu-uudistus toteutetaan vuoden 2013 alusta lähtien. Uudistuksessa palvelujen tuotanto järjestetään asiakkaan palvelutarpeiden ja valtakunnallisten palvelulinjojen mukaisesti.³⁸ Monikanavaista palvelumallia hyödynnetään täysimääräisesti erityisesti lisäämällä verkkoasiointia. Palveluverkosto uudiste-

³⁸ Palvelulinjat ovat 1) työnvälitys- ja yrityspalvelut, 2) osaamisen kehittämispalvelut ja 3) tuetun työllistymisen palvelut.

taan kokoamalla hallinto 15 alueelliseen TE-toimistoon, joiden alaisuudessa toimii tarpeellinen määrä toimipaikkoja. Palveluvalikoima selkeytetään vähentämällä ja yhdistämällä palvelutuotteita.

TE-toimisto tekee laaja-alaista yhteistyötä paikallisen ja seudullisen toimijaverkoston kanssa. Yhteistyötahoja ovat mm. kunnat (sosiaalitoimi, nuorisotoimi, etsivä nuorisotyö, työpajat, terveystoimi), oppilaitokset, kuntoutuslaitokset, erikoissairaanhoido, vankilat jne. TE-toimisto hankkii palveluja asiakkailleen kuten työvoimakoulutusta, valmennuksia, tutkimuksia ja ammatillisen kuntoutuksen arviointeja. Henkilöasiakkaan osaamisen, ammattitaidon, soveltuvuuden sekä työ- ja koulutusvaihtoehtojen selvittämiseksi TE-toimisto voi hankkia osaamis- ja ammattitaitokartoituksia, työkyvyn tutkimuksia ja arviointeja sekä muita asiantuntija-arviointeja ja –palveluita.

Työvoiman palvelukeskus (TYP) on moniammatilliseen yhteistyöhön perustuva toimintamalli, jossa TE-toimiston, kunnan ja joissakin tapauksissa Kelan virkailijat tarjoavat yhdessä työhön kuntouttavia palveluja asiakkailleen. Palvelukeskukset kattavat nykyisellään 138 kuntaa, ja toiminta laajennetaan koko maahan. TYP:n asiakkaista vähintään 50 prosenttia tulee olla henkilöitä, jotka ovat saaneet vähintään 500 päivää työmarkkinatukea työttömyyden perusteella. Lisäksi TYP:een voidaan myös lyhyemmän aikaa työttömänä olleita moniammatillista palvelua tarvitsevia henkilöitä, kuten moniammatillisia palveluita tarvitsevia nuoria. Esimerkiksi vapausrangaistuksista vapautuvia nuoria voitaisiin parhaiten auttaa TYP:ssä. Työvoiman palvelukeskuksissa alle 25 –vuotiaita asiakkaita vuonna 2011 oli keskimäärin kuukaudessa 2 080.

Sosiaalinen yritys nuoren työllistäjänä

Laki sosiaalisista yrityksistä tuli voimaan 1.1.2004. Sosiaalisen yrityksen työllistämistä työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai yhteensä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Helmikuussa 2012 sosiaalisten yritysten rekisterissä oli 161 sosiaalista yritystä. Koska vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien osuus alle 25-vuotiasta työttömistä on suhteellinen vähäinen, sosiaaliset yritykset työllistävät pääsääntöisesti muita kuin nuoria työttömiä. Tulokset nuorten työelämään sijoittumisesta ovat olleet hyviä, mutta toimintaa on vaikeuttanut mm. de minimis –säästöjen epäselvyys. Toimipisteen avaaminen toiselle paikkakunnalle on mahdotonta lakkauttamatta edellistä toimipistettä. Sosiaalisia yrityksiä koskevan lainsäädännön uudistustarpeet arvioidaan vuoden 2013 syksyyn mennessä.

Nuoret ja yritysten yhteiskuntavastuu

Yritysten yhteiskuntavastuu tarkoittaa yritysten vastuuta niiden tuottamista vaikutuksista yhteiskuntaan.³⁹ Yritysten tulee kytkeä sosiaaliset, ympäristölliset, eettiset, ihmisoikeudelliset ja kulutukseen liittyvät kysymykset ydintoimintoihinsa, jotta voidaan maksimoida hyvinvoinnin kertyminen omistajille, sidosryhmille ja koko yhteiskunnalle. Yritysten sosiaalisella yhteiskuntavastuulla on keskeinen merkitys nuorten yhteiskuntatakuun täydessä toimeenpanossa. Työkokemusta vailla olevien nuorten on vaikeaa työllistyä ja hankkia tarvittavaa työkokemusta, ilman yritysten antamia mahdollisuuksia. On käytävä yhteiskunnallista keskustelua siitä, yritykset voivat tarjota entistä enemmän laadukkaita työ-, työssäoppimis- ja harjoittelupaikkoja.

Viisi kuntaa - Huittinen, Kotka, Kuopio, Uusikaupunki ja Vantaa – on käynnistänyt Uusien mahdollisuuksien tori -pilotin, jonka tavoitteena on tarjota jokaiselle työtä vailla olevalle nuorelle vähintään kaksi kuukautta kestävä työkokemus. Hanke toteutetaan yhteistyössä yritysten, nuorisjärjestöjen, kuntien sekä TE-toimistojen kanssa. Aloite on syntynyt Yllätetään yhteiskunta –yritysyhteisössä.

Nuorten yhteiskuntatakuun seuranta ja arviointi

TE-hallinnon yhtenä tulostavoitteena vuonna 2011 oli, että nuorten kolmen kuukauden keston ylittävien työttömyysjaksojen osuus kaikista alkaneista työttömyysjaksoista on enintään 17 prosenttia alkavien työttömyysjaksojen määrästä. Tavoite saavutettiin koko maan tasolla, sillä 16,4 % alkaneista nuorten työttömyysjaksoista ylitti kestoltaan kolme kuukautta. Tavoite alueellistettiin ELY-keskusten tulossopimuksissa. Parhaimmat tulokset saavutettiin Pohjois-Karjalassa (11,9 %), Uudellamaalla (12,6 %) ja Pohjanmaalla (13,6 %). Vastava luku 25-29 –vuotiaiden ryhmässä oli 29 %, mikä osoittaa työttömyysjaksojen pitkittymisen ikäryhmässä, joille vastaavaa palvelua ei tarjottu (liitetaulukko 5.). Kohdentamalla palveluja alle 25-vuotiaille työttömyys-

³⁹ Euroopan komissio

jaksoja on saatu lyhennettyä. Vuoden 2012 tulostavoitteena on, että virta yli 3 kuukauden työttömyyden ei ylitä 14 prosenttia alkaneista työttömyysjaksoista.

Nuorten yhteiskuntatakuun toimintamallia ja tuloksia arvioitiin vuonna 2007 valmistuneessa tutkimuksessa.⁴⁰ Yhteiskuntatakuu on vaikuttanut myönteisesti etenkin suhteellisen hyvät työllistymisedellytykset omaavien nuorien tilanteeseen. He ovat hyötäneet tehostuneesta palveluprosessista ja vahvemmassa aktiivitoimien ohjaamisesta. Sen sijaan keskimääräistä enemmän tukea tarvitsevilla nuorilla yhteiskuntatakuun tuloksellisuus on ollut vähäisempää. Kriittiset tekijät liittyivät toiminnan resursointiin sekä eri toimijoiden sitoutumiseen.

4. Vastuunjako ja palvelut ammatillisessa kuntoutuksessa

Tutkimuksissa on saatu näyttöä siitä, että työttömien hyvinvointi ja terveydentila ovat heikompia kuin työssä käyvillä.⁴¹ Kaikkein herkimpiä työttömyyden terveysvaikutuksille ovat juuri koulunsa lopettaneet nuoret.

Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveystalvet -raportissa⁴² on selvitetty tarkemmin työttömyyttä, terveyttä ja terveystalvet, työkyvyn arviointia ja eri toimijoiden tehtäviä. TE-toimisto antaa asiakkaalle tietoja kuntoutusmahdollisuuksista ja ohjaa hänet tarpeen mukaan työeläkelaitoksen tai Kansaneläkelaitoksen kuntoutukseen. TE-toimistojen järjestämä ammatillinen kuntoutus on harkinnanvaraista ja sen palveluiden tarve arvioidaan yhdessä asiakkaan kanssa. Työ- ja elinkeinohallinto järjestää ammatillisena kuntoutuksena vajaa-kuntoisille henkilöille henkilökohtaisia palveluja, valmentavaa ja ammatillista työvoimakoulutusta, työkokeiluja työpaikalla sekä muita tukitoimenpiteitä.

Ammatillisen kuntoutuksen järjestäjä- ja rahoittajatahoja ovat TE-toimistojen lisäksi Kansaneläkelaitos, työeläkelaitokset ja liikenne- ja tapaturmavakuutuslaitokset. Ensisijaisia vastuutahoja ovat ne, joilla on lakiin perustuva velvoite järjestää ammatillista kuntoutusta eli asiakkaalla on oikeus saada näitä palveluja. Tällöin kuntoutuksen tavoitteena on työkyvyttömyyden uhan pienentäminen tai työkyvyttömäksi todetun henkilön työelämään palaamisen tukeminen.

Kun on kyse tapaturmavakuutuksen ja liikennevakuutuksen piirissä sattuneesta vahinkotapahtumasta, työtapaturmasta, ammattitaudista tai liikennevahingosta, vakuutettujen ja korvauksensaajien kuntoutusetuudet ovat ensisijaisesti näiden vakuutusjärjestelmien korvausvastuulla. Kuntoutus perustuu asiakkaan lakisääteeseen oikeuteen saada kuntoutusta osana työtapaturman, ammattitaudin tai liikennevahingon aiheuttaman menetyksen korvausta.

Kun asiakkaan vamma tai sairaus aiheuttaa todennäköistä tai erittäin todennäköistä vakuutuslääketieteellistä työkyvyttömyyden uhkaa lähivuosina, pitkäaikaista työkyvyttömyyttä tai työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien on katsottava sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen, on ammatillisen kuntoutuksen järjestämis- ja rahoittamisvastuussa työeläkelaitokset tai Kela. Tällöin vastuunjako täsmentyy sen mukaan, miten kiinnittynyt asiakas on työelämään.

Työeläkekuntoutuksen tarkoituksena on se, että yksilö pystyy sairaudesta, viasta tai vammasta huolimatta jatkamaan työelämässä tai palaamaan takaisin työelämään kuntoutustuelta tai työkyvyttömyyseläkkeeltä. Työeläkekuntoutuksen kohdalla on oleellista, että henkilö on vakiintuneesti kiinnittynyt työelämään ja yhteys työelämään on säilynyt. Vakiintunut asema työelämässä edellyttää, että henkilöllä on työeläkeansioita vähintään 31 492,15 € (2011 indeksi) kuntoutuksen hakemista edeltävien viiden kalenterivuoden ajalla, ja henkilön työ- tai yrittäjäsuhde on voimassa tai sen päättymisestä ei ole kulunut pitkää aikaa.

⁴⁰ Pitkänen et al.

⁴¹ Heponiemi et al.

⁴² TEM-raportteja 10/2011

Kelan ammatillinen kuntoutus

Kansaneläkelaitos järjestää ammatillista kuntoutusta työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi. Asiakas on oikeutettu saamaan tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa hänelle työkyvyttömyyden uhan tai hänen työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet. Nuorilla tämä tarkoittaa tilannetta, jossa arvioidaan, aiheuttaako sairaus, vika tai vamma yhdessä hänen elämäntilanteensa kanssa olennaisia rajoituksia ammatin tai työn valinnassa.

Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioidessaan Kela ottaa huomioon asiakkaan iän, ammatin, aikaisemman toiminnan, koulutuksen, sosiaaliset ja taloudelliset seikat sekä sen, johtaako haettu kuntoutus todennäköisesti terveydentilaan sopivassa työssä jatkamiseen, terveydentilaan sopivaan työhön palaamiseen tai työelämään siirtymiseen.

Ammatillisen kuntoutuksen osalta Kela vastaa erityisesti nuorten ja työelämään vakiintumattomien kuntoutuksesta. Ammatillisen kuntoutuksen avulla vajaakuntoiset nuorilla on mahdollisuus löytää oikea ammattiala, johon koulututtua tai saada ote työelämästä. Työelämään palaaminen ammatillisen kuntoutuksen palveluiden kautta on mahdollista myös nuorelle, jolle on aikaisemmin myönnetty määräaikainen tai toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke.

Kuntoutustarveselvitys järjestetään työikäisille ja nuorille henkilöille, joiden työ- tai toimintakyvyssä on todettu rajoitteita, joiden vaikutuksia työssä selviytymiseen ja kuntoutusmahdollisuuksiin ei ole selvitetty riittävästi ja jotka vaikeuttavat kuntoutuksen suunnittelua. Kuntoutustarveselvityksessä selvitetään asiakkaan fyysistä ja psyykkistä terveydentilaa ja toimintakykyä suhteessa työelämän vaatimuksiin ja kartoitetaan asiakkaan elämäntilannetta ja työtilannetta.

Kuntoutustutkimus voidaan järjestää nuorelle silloin, kun terveydenhuollon, opetustoimen tai muiden paikallisten toimijoiden asiantuntemus tai keinot eivät ole riittäviä ammatillisen kuntoutussuunnitelman laatimiseksi. Tutkimus on laaja lääketieteellinen, sosiaalinen ja psykologinen kartoitus asiakkaan tilanteesta.

Työkokeilu soveltuu nuorille, joiden on vaikea työllistyä, saada ammatillisia opintojaan päätökseen tai löytää sopiva koulutusala. Lisäksi työkokeilu soveltuu aikuisille, joiden työelämään paluuta tai ammatinvaihtoa on tarpeen selvittää. Työkokeilun aikana kuntoutuja kokeilee ohjatusti erilaisia työtehtäviä. Työkokeilun kesto on enintään 40 työkokeilupäivää ja 1-3 seurantapäivää tai seurantakäyntiä.

Työhönvalmennus on suunnattu asiakkaille, jotka tarvitsevat tukea työelämään siirtymiseen tai palaamiseen ja varmistusta ammatillisille suunnitelmille. Työhönvalmennuksen tavoite on kuntoutujan siirtyminen työelämään joko suoraan tai esimerkiksi koulutuksen jälkeen. Työhönvalmennus kestää enintään 120 päivää ja 3-23 seurantapäivää.

Mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennukseen valittavilla kuntoutujilla ensisijainen työkykyä alentava ja työllistymistä vaikeuttava sairaus on aina psyykinen sairaus. Työelämään liittyvien tavoitteiden ohella MT-työhönvalmennuksella tuetaan kokonaisvaltaista kuntoutumista, johon kuuluu myös kuntoutujan tavanomaisista arkielämän toiminnoista selviytymisen ja kodin ulkopuoliseen toimintaan osallistumisen tukeminen. MT-työhönvalmennuksen kesto on enintään 240 päivää (n.12 kk) ja 23 seurantapäivää.

Koulutuskokeilu on tarkoitettu vaikeavammaisille nuorille tai muille koulutusalan valinnassa erityisiä vaikeuksia kokeville asiakkaille. Koulutuskokeilun tarkoituksena on saada kuva koulutuksen kuntoutujalle asettamista vaatimuksista ja suoriutumisen edellytyksistä kyseisellä ammattialalla. Koulutuskokeilun kesto on yleensä muutamasta päivästä kahteen viikkoon.

Ammatillisena kuntoutuksena asiakkaalle voidaan myöntää sellainen **koulutus**, joka mahdollistaa osallistumisen työelämään sairaudesta tai vammasta huolimatta ja/tai vähentää työkyvyttömyyden riskiä. Suunnitel-

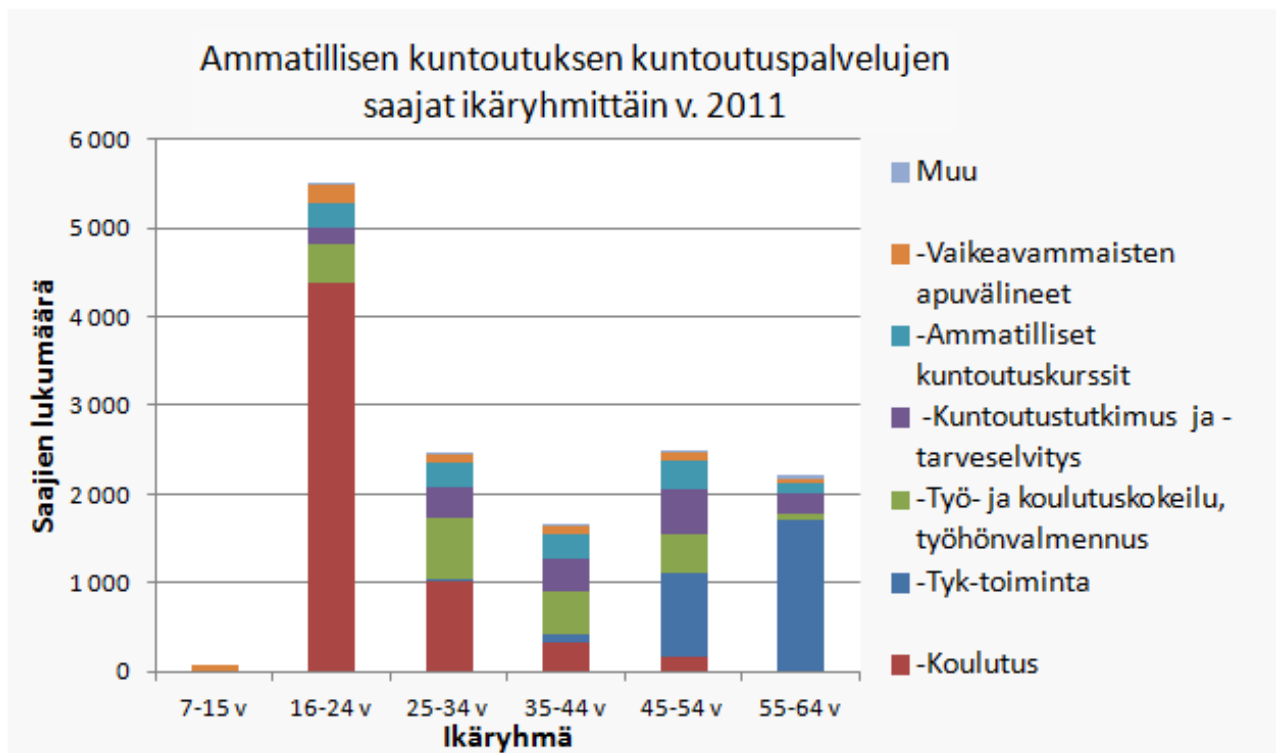
lun koulutus- ja ammattialan tulee olla asiakkaalle sairauden tai vamman kannalta sopiva ja sen tulee mahdollistaa toimeentulon hankkiminen uuden koulutuksen mukaisessa työssä.

Nuorten ammatilliset kuntoutuskurssit on tarkoitettu 16–25-vuotiaille koulutusta vaille oleville tai koulutuksen keskeyttäneille nuorille sekä ammattiin valmistuneille nuorille, joiden on vaikea työllistyä. Sairauden lisäksi työhön/koulutukseen sitoutumisen esteenä voi olla myös syrjäytyminen ja elämänhallinnan puute. Kurssien tavoitteena on auttaa nuorta pääsemään työelämään joko suoraan työharjoittelun kautta tai löytämällä nuorelle sopiva koulutus- tai ammattiala. Lisäksi kurssien tavoitteena on nuoren omien voimavarojen ja vahvuuksien tunnistaminen, elämänhallinnan, sosiaalisten taitojen ja aktiivisuuden lisääminen, ammatillisten valmiuksien parantaminen sekä toimivan tukiverkoston luominen kotipaikkakunnalle. Kurssien kokonaiskesto on 125 päivää.

Aikuisten ammatilliset kuntoutuskurssit on tarkoitettu 26–60-vuotiaille ammattiin valmistuneille tai vaille ammatillista koulutusta oleville, joilla vajaakuntoisuus/elämänhallinnan vaikeudet rajoittavat työelämään sijoittumista. Lisäksi kohderyhmään kuuluvat työelämästä syrjäytyneet ja syrjäytymisuhan alaiset vajaakuntoiset sekä sairauspäivärahalla tai kuntoutustuella olevat 26–60-vuotiaat, jotka tarvitsevat kurssin tarjoamaa tukea työelämään paluussa. Kurssien tavoitteena on työelämään pääseminen tai sopivan koulutus- tai ammattialan löytäminen. Lisäksi tavoitteena on omien voimavarojen tunnistaminen ja elämänhallinnan ja aktiivisuuden lisääminen sekä lähiverkoston ja vertaistuen hyödyntämiseen oppiminen. Kurseja järjestetään sekä lyhytkestoisina (kesto 51 päivää), että pitkäkestoisina (kesto 112 päivää).

Ammatillisena kuntoutuksena Kela voi myös korvata asiakkaalle sairauden, vian tai vamman vuoksi tarpeelliset, kalliit ja vaativat **apuvälineet** työelämään tähtäävästä opiskelusta tai työstä selviytymiseksi.

Elinkeinotuen avulla voidaan työllistää tai tukea kuntoutujan selviytymistä yrittäjänä. Elinkeinotuen avulla tuetaan vajaakuntoisen henkilön oman yrityksen perustamista tai muuttamista sekä työvälineiden ja koneiden hankintaa.

Kelan muut kuntoutuspalvelut

Ammatillisen kuntoutuksen lisäksi Kela voi maksaa vajaakuntoiselle 16-19 -vuotiaalle nuorelle kuntoutusrahaa ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi. **Nuoren kuntoutusrahan** maksaminen edellyttää, että nuoren työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet ja että tästä aiheutuva toimintavajaus on niin suuri, että nuori tarvitsee tehostettua työkyvyn arviointia ja kuntoutusta. Tehostetulla työkyvyn arvioinnilla ja kuntoutuksella tarkoitetaan kuntoutujan tarvetta erityisiin tukitoimiin opiskelunsa ja muun kuntoutuksen aikana. Lisäksi edellytetään, että nuorelle on kotikunnassa laadittu opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Nuoren kuntoutusrahan tavoitteena on kannustaa vajaakuntoisia ja vammaisia nuoria opiskelemaan ja pyrkiään työelämään.

Lääkinnällisen kuntoutuksen tavoitteena puolestaan on kuntoutujan työ- tai toimintakyvyn turvaaminen tai parantaminen. Henkilöä pidetään vaikeavammaisena, jos hänellä on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuva yleinen lääketieteellinen ja toiminnallinen haitta, josta aiheutuu vähintään vuoden kestävä kuntoutustarve ja jos haitta on niin suuri, että hänellä on sen vuoksi huomattavia vaikeuksia tai rasituksia selviytyä jokapäiväisistä toimistaan kotona, koulussa, työelämässä ja muissa elämäntilanteissa julkisen laitoshoidon ulkopuolella. Lääkinnällisen kuntoutuksen myöntäminen edellyttää lisäksi, että henkilö saa vähintään korotettua hoito- tai vammaisetuutta. Vammaisetuuden tasossa tapahtuvat muutokset vaikuttavat täten henkilön oikeuteen saada lääkinällistä kuntoutusta ja siten vaikeuttavat nuoren ammatillisen kuntoutuksen suunnittelua ja työelämään pääsyä.

Vaikeavammaisten lääkinällisenä kuntoutuksena kuntoutujille järjestetään avoterapiaa (fysioterapia, toimintaterapia, puheterapia, psykoterapia, neuropsykologinen kuntoutus, musiikkiterapia, monimuototerapia sekä päivä kuntoutus) sekä laitos- ja avomuotoisesti toteutettavia yksilöllisiä kuntoutusjaksoja ja kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja.

Vuonna 2011 yhteensä 12 507:lla Kelan järjestämää kuntoutusta saaneista 16–29-vuotiaista päädiagnoosina oli mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö. Kuntoutuksen suuntaaminen mielenterveydenhäiriöistä kärsiville onkin tärkeää. Kela korvaa 16-67 -vuotiaalle vakuutetulle työ- tai opiskelukyvyyn tukemiseksi tai parantamiseksi tarkoituksenmukaista **kuntoutuspsykoterapiaa**, jos asianmukaisesti todettu ja diagnosoitu mielenterveydenhäiriö uhkaa tämän työ- tai opiskelukykyä. Terapian korvaaminen edellyttää, että vakuutettu on ollut mielenterveydenhäiriön toteamisen jälkeen vähintään 3 kuukautta asianmukaisessa hoidossa. Kela korvaa kuntoutuspsykoterapiaa enintään 3 vuoden ajan. Vuodessa korvataan enintään 80 käyntikertaa ja kolmessa vuodessa enintään yhteensä 200 käyntikertaa. Kuntoutuspsykoterapiasta aiheutuneista kustannuksista korvataan kuntoutujalle valtioneuvoston asetuksella vahvistetun korvaustason mukainen määrä. Kuntoutuspsykoterapian lisäksi Kela tukee mielenterveydenhäiriöistä kärsiviä järjestämällä muun muassa mielenterveyskursseja ja mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennusta.

Kela järjestää eduskunnan vuosittain myöntämän rahamäärän puitteissa myös **harkinnanvaraista kuntoutusta**. Harkinnanvaraisesta kuntoutuksesta tehdään vuosittain kolme seuraavaa kalenterivuotta koskeva suunnitelma, jossa määritellään rahamäärän kohdentaminen ja kehittämistoiminnan painoalueet. Harkinnanvaraisena kuntoutuksena kuntoutujille järjestetään yksilöllisiä kuntoutusjaksoja, kuntoutuskursseja eri sairusr ryhmille, sopeutumisvalmennuskursseja ja neuropsykologista kuntoutusta. Harkinnanvaraisena kuntoutuksena on mahdollista korvata myös tiettyjä ammatillisen kuntoutuksen palveluja. Jos nuori ei täytä Kelan ammatillisen kuntoutuksen myöntöedellytyksiä, mutta tarvitsee tukea ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseen ja työelämään sijoittumiseen, voidaan esimerkiksi ammatillinen kuntoutuskurssi myöntää hänelle harkinnanvaraisena kuntoutuksena. Kuntoutukseen pääsemisen kynnystä on pyritty madaltamaan tällä tavoin.

Harkinnanvaraiseen kuntoutukseen osoitettuja varoja voidaan käyttää myös tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Kela kehittää nuorten kuntoutusta muun muassa *Ammatillista perustutkintoa suorittavien opiskelijoiden avomuotoisen mielenterveyskuntoutuksen kehittämishankkeella* vuosina 2011–2013 (OPI-hanke) sekä *Nuorten ryhmäpainotteisen kuntoutuksen kehittämishankkeella* vuosina 2011–2015 (NUKU-hanke). OPI- hank-

keessa kehitetään opiskelijoille suunnattua avokuntoutusta, joka on lähellä opiskelijan arkea ja johon voi osallistua opiskelun ohella. Lisäksi hankkeessa kehitetään kuntoutuksen toteuttajatahon, oppilaitoksen sekä opiskelijan hoito- ja tukitahojen yhteistyötä ja luodaan hyviä yhteistyökäytäntöjä. NUKU- hankkeessa puolestaan testataan ja arvioidaan ryhmäpainotteisen kuntoutusmallin toteutumista ja sen soveltuvuutta 13–15 -vuotiaille nuorille, joilla on neuropsykiatrinen häiriö. Kehittämishankkeen tavoitteena on löytää Kelan vaikiintuneeseen kuntoutustoimintaan soveltuvia kohderyhmiä ja kuntoutusmalleja lasten ja nuorten mielenterveys- ja neuropsykiatrisen kuntoutuksen kentässä. Lisäksi tavoitteena on pyrkiä vahvistamaan nuoren sosiaalisia taitoja eli tukea pärjäämistä sosiaalisissa tilanteissa, lisätä itsetuntemusta sekä vähentää neuropsykiatrisesta häiriöstä aiheutuvia arjen ongelmia ja mahdollista eristyneisyyden tunnetta.

Vajaakuntoisen nuoren kohdalla on tärkeä varmistaa, että nuori saa kuntoutuksen lisäksi myös muut tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti. Kelassa kehitetty työkyky-palvelumalli edistää osaltaan eri viranomaistahojen välistä yhteistyötä. **Työkykyneuvonnan** avulla pyritään estämään työkyvyttömyyden pitkittyminen ja edistämään sairauspäivärahaa saavan asiakkaan työhön paluuta ajoissa toteutuneella ja vaikuttavalla kuntoutuksella sekä muilla työhön paluuta tukevilla toimilla. Kelan työkykyneuvojat tekevät yhteistyötä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden, TE-toimistojen ja muiden kuntoutuksen järjestäjien kanssa nuoren tilanteen selvittämiseksi ja yhteisen palveluketjun luomiseksi. Työkykyneuvojat myös seuraavat nuoren prosessin etenemistä ja keskustelevat jatkotoimenpiteistä. Palvelumallin avulla pyritään täten osaltaan ehkäisemään nuoren syrjäytyminen ja varmistamaan, että nuori saa tarvitsemansa palvelut.

Vuonna 2011 Kelan järjestämää kuntoutusta sai yhteensä 87 318 henkilöä, joista 16–29-vuotiaita oli 16 640. 16–29-vuotiaista vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta sai 6 362, vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta 3 137, kuntoutuspsykoterapiaa 5 188 ja harkinnanvaraista kuntoutusta 5 520 kuntoutujaa.

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaan Kunta ja TE-hallinto ovat velvollisia aktivointisuunnitelman tekemiseen työttömän työnhakijan aktivointiehtojen täyttyessä. Aktivointisuunnitelmaa laadittaessa on selvitettävä mahdollisuus tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelma voi näiden toimenpiteiden ohella sisältää myös työllistymismahdollisuuksia parantavia sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja. Aktivointisuunnitelmaan voidaan yhtenä toimenpiteenä sisällyttää kuntouttava työtoiminta.

Alle 25 -vuotiaiden aktivointiehdot ovat:

- työllistämissuunnitelma tehty ja saanut työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä viimeisen 12 kalenterikuukauden aikana
- työllistämissuunnitelma tehty ja saanut työttömyyspäivärahauden ajan työttömyyspäivärahaa
- työnhakijan haastattelu tehty ja toimeentulo viimeisen neljän kuukauden aikana toimeentulotuki

Yli 25 -vuotiaiden työmarkkinatukeen oikeutetulle tai toimeentulotukea saavan aktivointiehdot:

- työllistymissuunnitelma tehty
- työmarkkinatukea maksettu vähintään 500 päivältä
- työttömyyspäivärahauden jälkeen työmarkkinatukea maksettu vähintään 180 päivältä
- toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana toimeentulotuki

Vuonna 2011 kuntouttavan työtoiminnan aloitti 26 796 henkilöä, joista alle 25-vuotiaita oli 1 766. Aktivointisuunnitelmia tehtiin vuoden 2011 aikana 6 675 alle 25-vuotiaalle, mikä vastasi 19 %:a kaikista tehdyistä aktivointisuunnitelmista.

5. Erityistoimenpiteet

5.1 Palvelut maahanmuuttajanuorille

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Viranomaisten tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Lisäksi työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän on yhdenvertaisuuden edistämiseksi tarvittaessa ryhdyttävä *kohtuullisiin toimiin* vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi, työssä selviämiseksi ja työuralla etenemiseksi.

Toisinaan yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi on tarpeen toteuttaa *positiivisia erityistoimenpiteitä*. Niillä tarkoitetaan syrjinnälle alttiin ryhmän (esimerkiksi etniset, uskonnolliset ja kielelliset vähemmistöt, vammaiset henkilöt tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, joilla pyritään turvaamaan tosiasiallinen yhdenvertaisuus. Tällaisilla toimenpiteillä pyritään siis turvaamaan kaikille samat lähtökohdat, eivätkä ne saa johtaa muiden henkilöiden syrjintään.

Nuorten yhteiskuntatakuu on keskeinen maahanmuuttajien kannalta, koska yli 70 % maahanmuuttajista on alle 35-vuotiaita. Vieraskielisten lasten osuus on Suomessa nopeassa kasvussa. Maahanmuutto keskittyy voimakkaasti suurimpiin kaupunkeihin. Helsingissä vieraskielisten osuus on 11 %, kun muualla maassa keskiarvo on 4 %. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2009 opintojen ja työelämän ulkopuolella oli 12 631 vieraskielistä 15-29-vuotiasta.⁴³

Maahanmuuttajien kotoutuminen edellyttää yksilöllisiä ja tuettuja polkuja. Koulutusjärjestelmän onkin tarjottava tukimuotoja maahanmuuttajan kielen oppimisen ja muun erityisen tuen tarpeeseen. Varhaiskasvatukseen osallistunut maahanmuuttajalapsi selviää suomalaisessa koulutusjärjestelmässä hyvin. Kuitenkin maahanmuuttajalapset ja –nuoret saapuvat maahan eri elämänvaiheissa.

Koulutusjärjestelmän lähtökohtana on, että toiselle asteelle hakeva on suorittanut suomalaisen peruskoulun. Perusopetuksen suorittaneistakaan vieraskielisistä yli 20 % ei suoriudu suomen kielen kokeesta toisen asteen ammatilliseen koulutukseen yhteishaussa pyrkiessään.

Ammatilliseen toisen asteen koulutukseen hakeneista vieraskielisistä ainoastaan 52 % tuli valituiksi vuonna 2011. Lukioon hakeneista vastaava luku samana vuonna oli 89 %. Maahanmuuttajat hakevat harvoin lukio-opintoihin (vuonna 2011 ainoastaan 1057 hakijaa), mutta tulevat haettuaan usein valituiksi lukioon eivätkä useinkaan keskeytä opintojaan. Lisäksi toisen asteen opintoihin hakee eniten 20–24-vuotiaita maahanmuuttajia, jotka ovat jo aikuiskoulutuksen piirissä.

Ajanjaksolla 1996–2006 EU-maiden ulkopuolelta tulleista ensimmäisen polven maahanmuuttajista 15,4 % jätti hakematta toisen asteen koulutukseen, jäi sen ulkopuolelle tai keskeytti sen varhaisessa vaiheessa. Vastaava luku kantaväestöstä oli 3,5 %. Tämä osoittaa, että perusopetuksessa ei ole pystytty antamaan riittävää tukea. Huolestuttavaa on myös se, että yhdentoista vuoden seuranta-aikana koulutuksen ulkopuolelle jääneiden osuudessa ei ole tapahtunut muutosta parempaan.⁴⁴

Perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen tulevien maahanmuuttajanuorten koulutuksen järjestämistä ei ole kehitetty ja suunniteltu systemaattisesti, vaikka tämän ryhmän koulutuksen haasteet on tunnistettu ja tuotu esiin useissa eri selvityksissä. Esimerkiksi maahanmuuttajien opetuksen ja koulutuksen tilasta tehtiin Opetushallituksessa vuosien 2005 ja 2006 aikana useita eri koulumuotoja koskevia selvityksiä. Vuonna 2005 selvitettiin mm. maahanmuuttajien perusopetuksen järjestämistä sekä millaisia ratkaisuja on tehty perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen tulleiden maahanmuuttajien tukemiseksi.⁴⁵

Osallisena Suomessa –hankkeessa toteutetaan vuosina 2011-2013 pilottikoulutuksia, joissa mallinetaan vaihtoehtoisia koulutusmuotoja myöhään Suomeen tulleille maahanmuuttajanuorille perusopetuksen päättötodistuksen saamiseksi ja siirtymiseen toisen asteen koulutukseen. Hankkeiden tulokset arvioidaan vuoden

⁴³ Myrskylä, kaavio 2.2.2012

⁴⁴ Opetushallitus: Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus – tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä, 2008

⁴⁵ Korpela 2006.

2013 syksyllä. Arvioinnin perusteella esitetään kehittämisehdotukset maahanmuuttajien koulutuksen järjestämiseksi. Perusopetuksen loppuvaiheessa on syytä panostaa myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oppilaanohjaukseen ja yksilölliseen tukeen.

Nuorten yhteiskuntatakuun puitteissa olisi tarkoituksenmukaista rakentaa pysyvä malli maahanmuuttajien koulutuskokonaisuudeksi. Vuosille 2013–2015 suunnattava rahoitus erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuksen kehittämiseksi voitaisiin suunnata tämän koulutusmallin pilotointiin ja edelleen kehittämiseen pysyväksi koulutusmuodoksi Osallisena Suomessa -hankkeen arvioinnin perusteella tehtävien johtopäätösten pohjalta. Nuorten toimenpiteitä tapahtuu tällä hetkellä osittain työvoimapolitiittisina toimenpiteinä ja osittain mm. vapaan sivistystyön toimenpiteinä

5.2 Varusmies- ja siviilipalvelus

Varusmies- ja siviilipalvelusaika muodostaa nuoren kannalta opintoihin ja työelämään siirtymisen kannalta merkittävän nivelkohdan. Kutsunnoissa tavoitetaan koko ikäluokka nuorten miesten osalta. Vuonna 2004 käynnistettiin Aikalisä –palvelumalli, joka on tarkoitettu kutsunnoissa ja palveluksen alkuvaiheessa syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

Aikalisä –toimintamallia arvioineessa tutkimuksessa⁴⁶ havaittiin, että varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle määrätty miehet erosivat taustoiltaan, elämäntavoiltaan ja –tilanteiltaan merkittävästi palvelukseen määrätystä miehistä. Heistä 40 %:lla oli mielenterveysongelmia. Aikalisä-toimintamallin kautta tarjottu henkilökohtainen ohjauksellinen tuki vaikutti myönteisesti nuorten miesten elämään.

Osalla varusmiehistä tai siviilipalvelumiehistä on jo palvelusaikana tutkinto suoritettuna tai opiskelupaikka tiedossa. Muille olisi tärkeää pitää ammatinvalintaprosessia yllä siten, että palvelusajan loputtua suunnitelma olisi selvillä ja sitä voisi lähteä toteuttamaan. Suomalainen asevelvollisuus -työryhmä on raportissaan esittänyt opinto- ja työuraneuvonnan tehostamista varusmies- (ml. vapaaehtoista asevelvollisuutta suorittavat naiset) ja siviilipalveluksessa hallinnonalojen välistä yhteistyötä tiivistämällä.

Opintoihin pääsyn nopeuttamiseksi varusmiesten ja siviilipalvelusmiesten palvelusaikainen mahdollisuus turvataan järjestämällä mahdollisuus riittävään omatoimiseen opintohakuun joukko-osastoissa osana Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjaamaa Oppijan verkkopalvelua.

Puolustusvoimien joukko-osastoissa ja Siviilipalveluskeskuksessa (ml. siviilipalveluspaikat) järjestetään ajantasainen palvelusaikainen opintoneuvonta sosiaalikirjuriipalvelujen ja varusmiestoimikuntien (puolustusvoimat) kautta hyödyntäen myös alueellisia oppilaitosten, TE-toimistojen yms. tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja. Varusmiehille ja siviilipalvelusmiehille järjestetään riittävä palvelusaikainen omatoiminen työnhakumahdollisuus ja työuraohjaus (ohjaava/valmentava koulutus) yhteistyössä TE-toimistojen ja työnantajien kanssa. Myös palkkatuen käyttöä tarkastellaan järjestämiseksi palveluksen jälkeisen työelämään siirtymisen tukemiseksi.

Opinto- ja työuraohjauksessa puolustusvoimissa ja siviilipalveluskeskuksessa hyödynnetään Nuorisolain 7 § mukaisen Aikalisä-toimintamallia syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

5.3 Rikosseuraamuksia suorittavat nuoret

Rikosseuraamuslaitos tekee työtä vuosittain yli 2 000 alle 25-vuotiaan kanssa. Vankilasta vapautui 2011 yhteensä 1 042 alle 25-vuotiasta ja yhdyskuntaseuraamuksia suoritti 2011 yhteensä 1 274 alle 25-vuotiasta. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavat ovat usein jo ilmoittautuneena työttömiksi työnhakijoiksi rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Yhdyskuntaseuraamuksia ovat ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta, ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta ja harvemmin käytetty nuorisorangaistus. Yleisin yhdyskuntaseuraamus on yhdyskuntapalvelu, jossa tuomittu tekee palkatonta työtä ja osallistuu sen rinnalla ohjelmiin esimerkiksi päihdeohjelmiin. Uusi seuraamus on valvontarangaistus, jossa henkilön liikkumista rajoitetaan ja sitä valvo-

⁴⁶ Appelqvist-Schmidlechner 2011.

taan sähköisesti jalkapannan avulla, päihteiden käyttöä valvotaan ja henkilölle määritellään toimintavelvoite (työtä, koulutusta, päihdehoitoa jne.). Valvontarangaistusta muistuttaa sisällöltään valvottu koevapaus, jossa henkilön vapautumista vankilasta aikaistetaan.

Vankilaan tulovaiheessa selvitetään arviointikeskuksessa (joita on kaikilla kolmella rikosseuraamusalueella vähintään yksi) vangin taustat, elämäntilanne ja rikollisuutta ylläpitävät tekijät sekä asetetaan yleisellä tasolla tavoitteet vankeusaikaiselle toiminnalle. Arviointikeskukset ja joissakin tapauksissa yhdyskuntaseuraamus-toimistot arvioivat syyttäjän pyynnöstä henkilöiden soveltuvuutta yhdyskuntaseuraamuksiin. Vankilasta vapautuminen valmistellaan vankilassa, missä suunnitellaan myös valvotun koevapauden toimeenpano ja sovi-taan mahdollisimman pitkälle siihen sisältyvästä toimintavelvoitteesta.

Arviointikeskusten tekemissä rangaistusajan suunnitelmissa, suunnitelmien seurantatiedoissa ja vankiloiden tekemissä vapautumissuunnitelmissa on päällekkäisiä elementtejä TE-toimistojen tekemien kartoitusten ja työllistymissuunnitelmien ja sosiaalitoimen aktivointisuunnitelmien kanssa. **Korostetusti yhteistyön tarve tulee esille valvotun koevapauden ja valvontarangaistuksen toimeenpanossa, sillä toimintavelvoitteena on usein työharjoittelua tai työelämävalmennusta työpaikalla, työvoimakoulutusta tai työpajatoimin-taa.** Useimmiten vanki kuitenkin vapautuu niin, että tiedossa ei ehkä ole edes aikavarausta TE-toimistoon. Tieto vankila-aikaisesta toiminnasta (työ, koulutus, päihdekuntoutus) ei useinkaan välity työvoimaneuvojal-le, joka alkaa tehdä palvelutarpeen arviointia ja työllistymissuunnitelmaa. Arviointikeskuksissa olisi myös mahdollista hyödyntää tietoa siitä, mitä henkilön kanssa on jo työ- ja elinkeinotoimistossa tai työvoiman palvelukeskuksessa suunniteltu ja tehty.

6. Elinikäinen ohjaus osana nuorten yhteiskuntatakuuta

Nuorten yhteiskuntatakuun toteutuminen edellyttää toimivaa ohjausta. Ohjausta, työelämä tietoutta ja työelä-mävalmiuksia on vahvistettava kaikilla koulutusasteilla perusopetuksesta lähtien. Ohjauksen tarpeeseen vas-taa osaltaan elinikäisen oppimisen malli.

Elinikäiseen oppimiseen liittyvällä elinikäisellä ohjauksella tarkoitetaan toimia, joiden avulla kaikenikäiset kansalaiset voivat määritellä valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa missä tahansa elämänsä vaiheessa, tehdä koulutukseen ja ammattiin liittyviä päätöksiä sekä hallita yksilöllistä kehityskaartaan oppimisessa, työssä ja muussa sellaisessa toiminnassa, jossa valmiuksia tai taitoja opitaan ja käytetään. Ohjauspalveluja tuotetaan eri toimintaympäristöissä: koulutuksessa ja työhallinnossa, työpaikoilla, järjestöissä ja yksityises-ti.⁴⁷ Elinikäisen ohjauksen ohjaus- ja yhteistyöryhmä on linjannut elinikäistä ohjausta seuraavasti:

1. Ohjauspalveluja on tasapuolisesti saatavissa ja ne vastaavat yksilöiden tarpeita
2. Yksilölliset uranhallintataidot vahvistuvat
3. Ohjaustyötä tekevillä on tehtävän edellyttämä osaaminen
4. Ohjauksen laatu järjestelmiä kehitetään
5. Ohjaus toimii koordinoituna kokonaisuutena

Elinikäisen ohjauksen, koulutusneuvonnan ja tietopalvelujen kehittämisen tukena toimii OKM:n ja TEM:n yhteinen laaja ESR –rahoitteinen kehittämishanke, joka koostuu kolmesta kokonaisuudesta:

- sähköisten palvelujen kehittäminen,
- ohjaus-, neuvonta- ja opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen,
- alueellisten ohjaus- ja neuvontaverkostojen luominen

Edellä esitellyn kehittämishankkeen Opin ovi -osio kohdentuu ennen koulutuksen alkua tapahtuvaan hakevan vaiheen ja hakeutumisvaiheen neuvonnan ja ohjauksen kehittämiseen.

⁴⁷ CEDEFOP 2005

Erilaisissa kyselyissä ja selvityksissä ohjauksen tarve nousee selkeästi esiin. Ohjausta kaivataan nykyistä enemmän erityisesti ammatillisen ja korkea-asteen koulutuksen sisään. Tuoreessa selvityksessä ehdotettiin kehitettäväksi varsinkin lukioiden ohjausta (Hautamäki et al. 2012). Perusopetusvaiheen ohjauksen riittävyys on ollut menneinä vuosina esillä useissa valtakunnallisissa työryhmissä. Riittävät ohjauspalvelut jo koulutuksen aikana tukevat nuorten siirtymää koulutuksesta työelämään ja kehittävät nuoren uranhallinta- ja työnhakutaitoja.

Toisen asteen koulutuksen sähköistä hakujärjestelmää laajennetaan vuoden 2013 loppuun mennessä siten, että se kattaa aikuiskoulutuksen sekä muun yhteishaun ulkopuolisen koulutuksen. Kehittämistyö tehdään osana sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelmaan (SADe) kuuluvaa oppijan verkkopalvelukokonaisuutta. Oppijan verkkopalvelukokonaisuudessa tavoitteena on tuottaa kansalaisille kattavasti opiskelua ja siihen hakeutumista, oppimista ja urasuunnittelua tukevia palveluita elinikäisen oppimisen periaatteella. Hallitusohjelman mukaisesti Oppijan verkkopalvelukokonaisuuden osana toteutetaan sähköinen sivistyskeskus.

Oppijan verkkopalvelukokonaisuudessa tavoitteena on kehittää asiakaslähtöinen yhtenäinen ja kustannustehokas sähköisten palvelujen palvelukokonaisuus, joka tukee sektorirajat ylittävien työ- ja toimintatapojen kehittämistä ja syntyy olemassa olevista ja kehitettävistä uusista palveluista sekä niiden tuottamista tukevista tietojärjestelmistä.

Osa III Ensi vaiheen ehdotukset nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi

Nuorten yhteiskuntatakuuta koskevassa työryhmän ensimmäisessä raportissa keskitytään työryhmän toimeksiannon mukaisesti niihin linjauksiin ja ehdotuksiin, joilla on joko lainsäädännöllisiä tai valtion talousarvioon liittyviä vaikutuksia ja joiden valmistelu tulee toteuttaa pääsääntöisesti vuoden 2012 aikana. Näin luodaan pohja sille, että nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpano voidaan toteuttaa kokonaisvaltaisesti useammalla nuorille palveluja tuottavilla toimialoilla samanaikaisesti vuodesta 2013 alkaen.

Tässä raportin osassa esitetään työryhmän toimeksiantoon liittyvä kohderyhmän ja hallintosektorikohtaisten vastuunjakojen määrittely. Tämän jälkeen on kirjattu työryhmän ehdotukset sektorikohtaisesti perusteluineen kustannusarvioineen. Nuorten yhteiskuntatakuun ehdotusten toimeenpanossa tullaan kiinnittämään huomiota toimenpiteiden sukupuolivaikutuksiin ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

1. Nuorten yhteiskuntatakuun määritelmä ja kohdejoukko vuodesta 2013 alkaen

1. **Jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu- opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.**
2. **Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin.**
Valtioneuvoston joulukuussa 2011 hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa tätä nimitetään koulutustakuuksi, joka on osa nuorten yhteiskuntatakuuta.

1.1 Tavoitetila

Nuorelle tulisi selvittää jo perusopetuksen aikana jatkovaihtoehdot peruskoulun päätyttyä. Ongelmiin puututtaisiin heti niiden ilmaantuessa, ja jatkon suunnittelua tehostettaisiin tarpeen mukaan moniammatillisessa yhteistyössä. Toisen asteen koulutusvalintojen aikana tai niiden jälkeen kaikkiin ”pudokkaiisiin” tulisi ottaa yhteyttä kunnan nuorisoverkostossa sovitulla tavalla. Jos nuoren siirtymä perusopetuksesta jatkokon epäonnistuu, tartuttaisiin tilanteeseen heti eikä nuorta jätettäisi työn ja koulutuksen ulkopuolelle. Vastuu nuoren tukemisesta olisi selkeästi määritelty nuoren elämänkulun nivelvaiheissa. Vastuun siirtyessä eri toimijalta toiselle ”saattaen vaihtaan” –periaate toimisi.

Yhteiskuntatakuun tulee näyttäytyä nuorelle eri hallinnonalojen muodostamana selkeänä kokonaisuutena. Nuoren kohtaamiseen tulee varata riittävä aika, jotta voidaan luoda luottamus nuoren ja viranomaisen välille. Palvelujen käsitteet ja sisällöt tulee suunnitella siten, että nuoren osallistuminen ja sitoutuminen palveluun on mahdollista.

Nuorten yhteiskuntatakuussa tärkeää on eri hallinnonalojen lainsäädännön, rahoitusperiaatteiden ja muiden järjestelmien yhteistoiminta ja keskinäisten vastuiden määrittely. Julkisen palvelujärjestelmän ja yhteiskuntatakuun piirissä olevien nuorten vastuut, oikeudet ja velvollisuudet on määriteltävä. Yhteiskuntatakuun kehittämisessä otetaan huomioon sukupuolten välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuuden edistäminen.

1.2 Nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpanon vastuunjako

Nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpanovastuu on tarkoituksenmukaista jaotella hallinnonaloittain. Hallinnollisen vastuun näkökulmasta takuu jakautuu työpolitiikkaan, koulutuspolitiikkaan ja nuorisopolitiikkaan.

Pääsääntöisesti **koulutuspolitiikan** (OKM) keinoin vastataan takuun osaan 2. (koulutustakuu):

- Koulutustakuu määritellään koskemaan nuoria, jotka ovat saman vuoden aikana päättäneet perusopetuksen. Koulutustakuu koskee vuoden 2013 alun jälkeen perusasteen päättäviä. Koulutustakuu toteutetaan luomalla kaikille perusasteen päättävälle tosiasialliset mahdollisuudet siirtyä välittömästi jatkokoulutukseen. Jatkokoulutuksen on haettava koulutukseen osana normaalivalintoja.
- Koulutustakuuta täydennetään nuorten aikuisten osaamishjelmalla, jonka tavoitteena on mahdollistaa vailla toisen asteen tutkintoa oleville ammatillisen tutkinnon suorittaminen. Ohjelma toteutetaan väliaikaisena vuosina 2013 – 2016.

Työpolitiikan (TEM) keinoin vastataan takuun osaan 1., joka koskee työttömiä nuoria. Vuoden 2013 alusta lähtien takuu koskee kaikkia työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuneita:

- alle 25-vuotiaita, (17–24-vuotiaita) ja
- alle 30-vuotiaita (19–29-vuotiaita) vastavalmistuneita.

Vastavalmistuneella tarkoitetaan työttömäksi jäämistä edeltävän 12 kuukauden aikana ammatillisen koulutuksen tai korkeakoulututkinnon suorittaneita. Heidän ensisijainen tavoitteensa on työllistyminen. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden ensisijainen tavoite on jatko-opintoihin siirtyminen.

Nuorisopolitiikan (OKM) keinoin vastataan nuorten yhteiskuntatakuun piiriin kuuluvien niiden nuorten tarpeisiin, jotka:

- tarvitsevat apua saavuttaakseen tarvitsemansa palvelut ja tuen, joilla edistetään nuorten kasvua ja itsenäistymistä sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille tai jotka ovat keskeyttämässä koulutustaan tai palveluaan ja joiden tavoittamiseen em. tahojen viranomaiset tarvitsevat etsivän nuorisotyön apua (etsivän nuorisotyön kohderyhmä),
- tarvitsevat valmennusta sosiaalisissa taidoissa ja arjen valmiuksissa tai mahdollisuuden ohjattuun ja tuettuun työntekoon ja tekemällä oppimiseen tai räätälöityyn polkuun koulutukseen pääsemiseksi, koulutuksen loppuun suorittamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestäjän kanssa tai avoimille työmarkkinoille työllistymiseen. (nuorten työpajatoiminnan kohderyhmää).

Nuorisopolitiikan keinoissa on etsivän nuorisotyön laajentamisen ja nuorten työpajatoiminnan vahvistamisen lisäksi kuntia velvoittavan nuorten ohjaus- ja palveluverkoston toimeenpanoon liittyvän koulutuksen järjestäminen ja nuorisolain muutoksen toteutumisen seuranta.

Kunnilla on perusopetuslain mukaan velvollisuus järjestää kunnan alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetus. Kunnat seuraavat nuorten sijoittumista välittömästi perusopetuksen jälkeen ja huolehtivat siitä, että sijoittumattomat nuoret saavat tarvitsemaansa tietoa, neuvontaa ja ohjausta. Kuntien (perusopetuksen) vastuu oppilaan ohjauksesta loppuu koulun päättyessä, kun oppilas on saanut päättötodistuksen. Käytännössä useat kunnat huolehtivat perusopetuksen päättäneiden nuorten jälkiohjauksesta ja seurannasta.

Kunnan nuorisotyön ja tehtäviin kuuluvat nuorisolain mukaan nuorten kasvatuksellinen ohjaus, toimintatilat ja harrastusmahdollisuudet, tieto- ja neuvontapalvelut, sekä tarvittaessa nuorten työpajapalvelut ja etsivä nuorisotyö. Kunnilla on nuorisolain mukaan oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten.

Lakisääteisten sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisvastuu on kunnilla. Kunnat saavat palvelujen järjestämiseen laskennallista valtionosuutta sekä joiltain osin erillisiä valtion avustuksia. Kunnan tulee tarjota sosiaali- ja terveystalveluja siten, että kattavat esiintyvän tarpeen. Vain muutaman erillislain kohdalla on määritelty ns. subjektiivinen oikeus palvelun saamiseen (esim. perustoimeentulo turva tai lasten päivähoito). Osassa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä on säädely palvelujärjestelmää velvoittavista määräajoisista, ns. palvelutakuusta, joiden kuluessa asiakkaan tulee päästä palvelutarpeen arviointiin ja palveluun.

Työ- ja elinkeinohallinnon ammatin- ja uravalinnan ohjaus vastaa koulutusjärjestelmän ulkopuolella olevien henkilöiden ammatin- ja uravalinnan ohjauksesta. TE-toimistot ohjaavat nuoria myös työhön, koulutukseen tai muuhun aktiiviseen toimintaan.

Kela järjestää ja korvaa kuntoutusta kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain perusteella. Kelan on järjestettävä vajaakuntoisten ammatillista ja vaikeavammaisten lääkinällistä kuntoutusta sekä kuntoutuspsykoterapiaa. Lisäksi Kela voi järjestää muutakin kuntoutusta harkinnanvaraisena kuntoutuksena. Harkinnanvaraisen kuntoutuksen varoja kohdennetaan myös kuntoutuksen kehittämistoimintaan. Kela korvaa kuntoutukselta aiheutuvia matkakustannuksia ja maksaa kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa.

2. Koulutustakuu

2.1 Määritelmä ja kohdejoukko

Koulutustakuu toteutetaan osana yhteiskuntatakuuta vuoden 2013 alusta lähtien niin, että jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan jatkamahdollisuus lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin.

Koulutustakuu määritellään koskemaan nuoria, jotka:

ovat saman vuoden aikana päättäneet perusopetuksen. Koulutustakuu koskee vuoden 2013 alun jälkeen perusasteen päättäviä. Koulutustakuu toteutetaan luomalla kaikille perusasteen päättävälle tosiasialliset mahdollisuudet siirtyä välittömästi jatkokoulutukseen. Jatkossakin kaikkien nuorten on haettava koulutukseen osana normaalivalintoja.

Näin määritellyn takuun ulkopuolelle jää kuitenkin runsaasti nuoria aikuisia, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, ja jotka ovat syrjäytymisvaarassa. Vuosittain perusasteen päättövuonna on vaille tutkintoon jottavaa opiskelupaikkaa jäänyt noin 5 000 nuorta. Lisäksi lukion keskeyttää vuosittain noin 4 700 nuorta ja nuorille suunnatun ammatillisen peruskoulutuksen noin 12 000 nuorta. Tämä johtaa siihen, että 20 – 29-vuotiaista nuorista aikuisista noin 110 000 on vaille perusasteen jälkeistä tutkintoa. Heistä noin 40 000 on naisia ja noin 70 000 miehiä.

Koulutustakuuta täydennetään nuorten aikuisten osaamisohjelmalla, jonka tavoitteena on mahdollistaa vaille toisen asteen tutkintoa oleville ammatillisen tutkinnon suorittaminen. Ohjelma toteutetaan väliaikaisena vuosina 2013 – 2016.

2.2 Koulutuksen saatavuus

Koulutustakuun näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että nuoret pääsevät mahdollisimman nopeasti perusasteen päätettyään jatkokoulutukseen. Nuorten koulutukseen pääsyyn vaikuttavat koulutustarjonnan määrällinen alueellinen saatavuus ja sovellettavat opiskelijaksi ottamisen kriteerit.

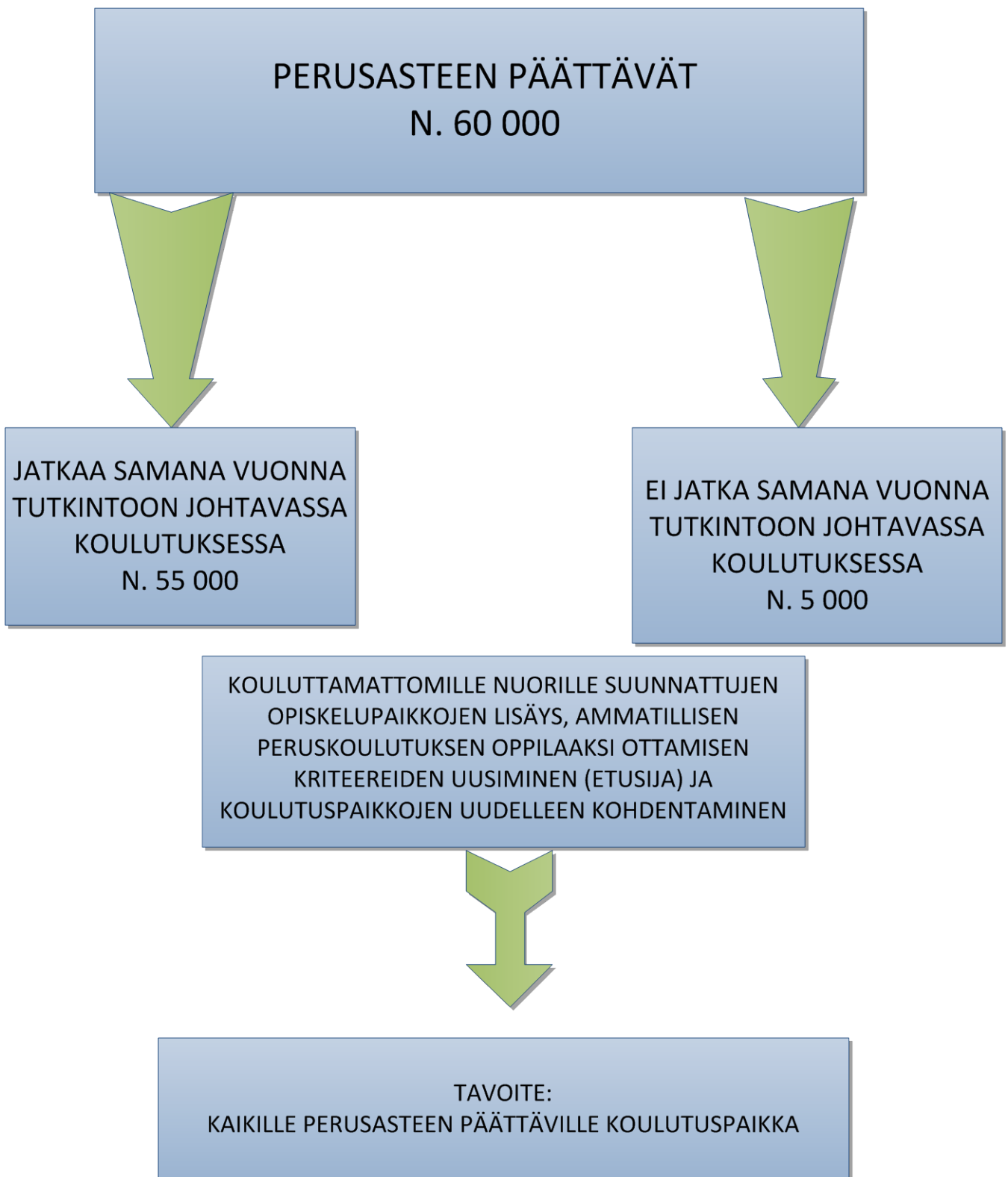
Perusasteen päättävistä noin kaksi prosenttia ei hae peruskoulun jälkeen yhteishaussa tutkintoon johtavaan koulutukseen. Vuonna 2011 heitä oli noin 1 400. Yhteishaussa hakeneista valitsematta jää noin 5,5 prosenttia eli noin 3 500 nuorta. Joka vuosi jää yhteensä noin 5 000 perusasteen päättävää vaille toisen asteen tutkintoon johtavaa koulutuspaikkaa. Osa heistä hakeutuu muuhun koulutukseen, kuten ammattistarttiin, kansanopistoihin tai työpajatoimintaan.

Valtioneuvoston päättämässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa ehdotetaan vuodelle 2016 nuorille suunnatun ammatillisen peruskoulutuksen aloittajamääräksi 47 880, mikä vastaa 81,4 prosenttia vuoden 2016 ennakoidusta toiselle asteelle siirtyvän nuorisoiäluokan koosta. Vuonna 2009 vastaava suhde ikäluokkaan oli 75 prosenttia. Ikäluokkien supistumisen takia koulutuksen saatavuutta voidaan valtakunnan tasolla parantaa.

Alueellisessa tarkastelussa tilanne on toinen. Ammatillisen koulutuksen saatavuus suhteessa toiselle asteelle siirtyvään ikäluokkaan on alueellisesti epätasaista. Osassa maakunnista tilanne saatavuuden osalta on selvästi muita huonompaa.

Ehdotus 1. Ammatillista koulutusta lisätään niillä alueilla, joilla sitä nuorisoiäluokkaan nähden on muita vähemmän. Vuodesta 2013 lähtien 1200 aloittajaa.

Kustannukset: valtio 17 M€ ja kunnat 23,6 M€

Kuvio 5. Kaikille perusasteen päättävälle koulutuspaikka

2.3 Opiskelijavalintakriteerit

Yksinomaan tarjonnan määrällisellä kehittämisellä ei voida turvata koulutustarjontaa kaikille perusasteen päättävälle. On huolehdittava myös siitä, että heidät valitaan koulutukseen. Tällä hetkellä osa nuorille suunnatusta koulutustarjonnasta kohdentuu tosiasiaissa moninkertaiseen koulutukseen eli niille joilla jo on tutkinto. Opiskelijaksi ottamisen perusteita on uusittava siten, että perusasteen päättäneet ja ilman toisen asteen tutkintoa olevat voidaan opiskelijavalinnoissa valita ensin.

Ehdotus 2. Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaksi ottamisen kriteereitä muutetaan siten, että perusasteen päättäneet, vailla toisen asteen tutkintoa olevat voidaan valita ensin toisen asteen opiskelijavalinnassa. Uudistetut perusteet otetaan käyttöön vuonna 2013.

2.4 Oppisopimuskoulutuksen kehittäminen

Oppisopimuksena suoritettavan ammatillisen peruskoulutuksen aloitti vuonna 2009 alle 18-vuotiaana 174 henkilöä eli noin 2,5 % aloittaneista. Alle 20-vuotiaana oppisopimuksen aloitti 9,5 % (675 henkilöä) ja alle 25-vuotiaana vajaa 44 % (3 095 henkilöä) aloittaneista. Yhteensä oppisopimuksena suoritettavan ammatillisen peruskoulutuksen aloitti 7 075 henkilöä vuonna 2009.

Oppisopimus on koulutusmuotona vaativa. Se tehdään työsuhteessa ja edellyttää opiskelijalta hyvää motivaatiota ja itseohjautuvuutta. Oppisopimus on houkuttanut lähinnä niitä opiskelijoita, jotka eivät tule suoraan perusasteelta, ja joilla on jonkin verran työkokemusta. Oppisopimus voisi kuitenkin oikein tuettuna avata mahdollisuuksia myös niille nuorille, jotka ovat jo perusasteen jälkeen orientoituneita työelämään. Näissä tapauksissa oppisopimus tulisi voida solmia myös tutkinnon nimelliskesto lyhyemmäksi ajaksi. Tällä hetkellä koko tutkintoa lyhyemmäksi ajaksi sovitun oppisopimuksen yksikköhinta määräytyy ammatillisen lisäkoulutuksen tutkintoon johtamattoman oppisopimuksen yksikköhinnan mukaisesti ja on siten huomattavasti alempi kuin se ammatillisen peruskoulutuksen yksikköhinnan mukaisena olisi. Tämä on johtanut siihen, ettei alle kolmen vuoden mittaisia ammatillisen peruskoulutuksen oppisopimuksia käytännössä solmita.

Koulutustakuun piirissä olevat nuoret tarvitsevat enemmän työnantajan tukea osaamisen kasvattamiseen kuin oppisopimusopiskelijat keskimäärin. Työnantajalle osoitettavan koulutuskorvauksen taso ei kuitenkaan riitä normaalia tehokkaamman tuen antamiseen työpaikoilla.

Osana koulutustakuuta toteutetaan **oppisopimuskoulutuksen pilotti**, jossa tuetaan sekä koulutuksen järjestäjää että työnantajaa lisäresursein. Tavoitteena on kehittää oppisopimusta myös nuorille, perusasteen päättävälle soveltuvaksi koulutusmuodoksi. Lisäresurssien myötä toimijoille tulee myös lisävastuuta koulutuksen kohderyhmän huomioon ottavan opetuksen ja ohjauksen järjestämisessä.

Vaikka ehdotus mahdollistaa nykyistä helpommin tutkinnon osaan tähtäävän koulutuksen, on nuorilla lopullisena tavoitteena aina koko tutkinnon suorittaminen.

Ehdotus 3. Tutkinnon osaan tähtäävän oppisopimuksen hinnan määräytymisperustetta muutetaan koulutustakuun piirissä olevilla, perusasteen päättävillä, nuorilla siten, että yksikköhinta määräytyy koko tutkintoon tähtäävän ammatillisen peruskoulutuksen yksikköhinnan mukaisena.

Korotetaan työnantajille osoitettavaa koulutuskorvausta koulutustakuun piirissä oleville nuorille 800 euroon kuukaudessa, volyyymi noin 500 opiskelijaa.

Kustannukset: korotettu koulutuskorvaus noin 5 M€

2.5 Maahanmuuttajanuorten opiskeluvalmiuksien ja kielikoulutuksen parantaminen

Maahanmuuttaja- ja maahanmuuttajataustaisten nuorten eteneminen peruskoulun jälkeiseen koulutukseen edellyttää erityistoimia. Maahanmuuttajanuorten kohdalla hakematta jättäneiden, valitsematta jääneiden ja keskeyttäneiden osuus on suurempi kuin koko väestössä. Tilanne on erityisen haasteellinen nuorilla, jotka ovat tulleet Suomeen perusopetuksen loppuvaiheessa.

Maahanmuuttajille järjestetään ammatillisen koulutuksen valmistavaa koulutusta. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011- 2016 kehittämissuunnitelman mukaan lukiokoulutukseen valmistava koulutus käynnistyy vuonna 2014. Tämän lisäksi on syytä lisätä maahanmuuttajanuorille kohdennettua, joustavasti kohderyhmän tarpeisiin muokattavissa olevaa, opiskeluvalmiuksia ja kielellisten taitojen kehittymistä tukevaa koulutusta. Vaapaan sivistystyön oppilaitoksilla on tähän hyvät edellytykset. Opiskelijamaksuja voidaan alentaa jopa täysimääräisesti käyttämällä opintoseteliavustuksia.

Ehdotus 4. Tuetaan maahanmuuttajanuorten opiskeluvalmiuksien ja kielitaidon parantamista lisäämällä tähän suunnattua koulutusta kansanopistoissa ja kansalaisopistoissa. Opiskelumaksuja kompensoidaan opintoseteliavustuksin.

Kustannukset: 2 M€, volyymiarvio 1 500 opiskelijaa.

2.6 Nuorten aikuisten osaamisohjelma

Osana yhteiskuntatakuuta toteutetaan väliaikainen nuorten aikuisten osaamisohjelma, jonka tavoitteena on mahdollistaa toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaminen niille alle 30-vuotiaille, pelkän perusasteen varassa tai sitä ilman oleville, jotka ennen takuun voimaantuloa ovat jääneet vaille opiskelupaikkaa. Ohjelmalla myös alennetaan avointa työttömyyttä.

Ammatillista koulutusta tehostamalla, koulutuspaikkojen vähentämisellä ikäluokan pienenemistä vähemmän, paikkojen alueellisella uudelleen kohdentamisella ja oppilaaksi ottamisen kriteereitä uusimalla voidaan osa nykyisistä opiskelupaikoista kohdentaa osaamisohjelman tavoitteisiin. Kouluttamattomien alle 30-vuotiaiden määrää voidaan näillä keinoin vähentää noin 5 000 koulutuksen aloittajalla vuodessa. Tämän lisäksi tarvitaan myös muita toimia.

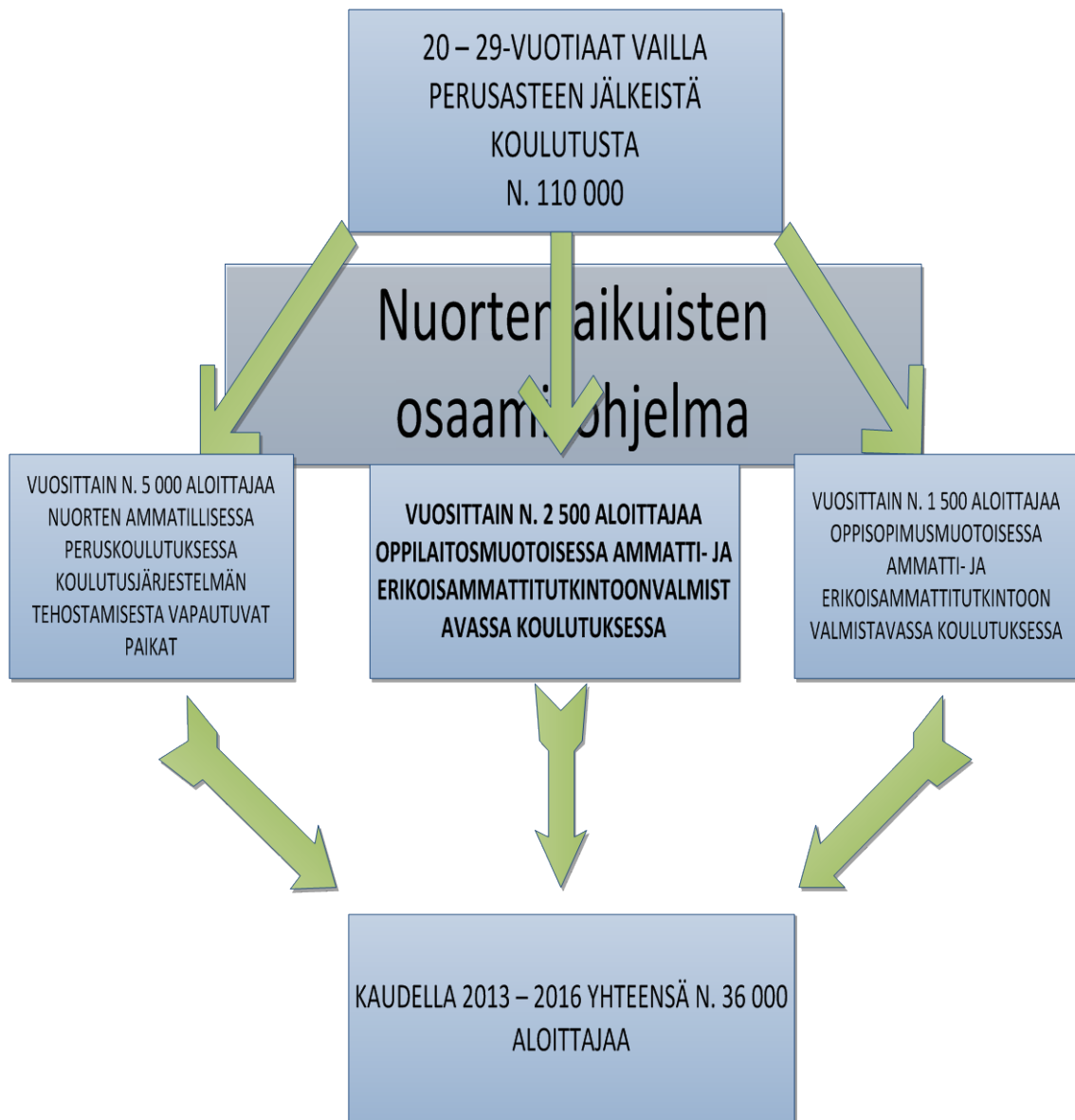
Ehdotus 5. Toteutetaan nuorten aikuisten osaamisohjelma vuosina 2013 – 2016

Ohjelman kustannukset ovat 27 miljoonaa euroa vuonna 2013 ja 52 miljoonaa euroa vuodessa vuosina 2014–2016 jakautuen seuraavasti:

- **Ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen lisääminen noin 2 500 aloittajalla: lisäkustannukset 20 milj. euroa vuodessa vuonna 2013 ja 40 milj. euroa vuodessa vuosina 2014–2016**
- **Oppisopimuskoulutuksena suoritettavaan ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen lisääminen 1 500 aloittajalla: lisäkustannukset 5 milj. euroa vuonna 2013 ja 10 milj. euroa vuodessa vuosina 2014-2016**
- **Aikuisten ohjaus- ja neuvontapalvelujen vahvistaminen, lisäkustannukset 2 milj. euroa vuodessa**

Ohjelman toteutusta ei ole mahdollista rahoittaa yhteiskuntatakuuseen osoitetusta 60 M€:n määrärahasta, vaan se edellyttää lisäresursointia. Ammatillisena lisäkoulutuksena suoritettaessa ohjelman julkisista kustannuksista vastaisi kokonaisuudessaan valtio.

Kuvio 6. Nuorten aikuisten osaamishjelma

3. Ohjausta yhteistyöverkostoissa

3.1 Perusopetuksesta toiselle asteelle

Perusopetuksen oppilaanohjausvastuu päättyy perusopetuksen loppuun. TE-toimisto voi tarjota ohjauspalveluja myös alle 17-vuotiaille, mutta koska palvelua saadakseen nuoren on itse hakeuduttava niihin, nuori ei usein löydä tarvitsemaansa palveluja. Hallitusohjelman mukaan kuntien vastuuta perusopetuksen päättävien nuorten ohjauksessa on vahvistettava. Myös Suomen kuntaliitto on linjannut sivistyspoliittisessa ohjelmassaan, että kunnat huolehtivat jokaisen päättötodistuksen saaneen nuoren ohjauksesta jatkokoulutukseen tai muuhun hänelle sopivaan ohjattuun toimintaan.⁴⁸ Tehtävä on kunnille uusi, eikä nykyisessä lainsäädännössä tätä ole säädelty.

⁴⁸ Suomen Kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma 2011. Sivistyksen suunta 2020.

Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelmassa (SADe-ohjelmassa) valmisteltavaan Oppijan palvelukokonaisuuteen rakennetaan virkailijoille suunnattu osa, jonne tallennetaan tietoja nuoren yhteishaudasta, saadusta oppilaspaikasta ja suorituksista. Suunnitelmallinen jälkiohjaus ja sen seuranta edellyttävät nykyistä laajempaa tietojen vaihtoa neuvonta- ja ohjaushenkilöstön kesken. Myös nuorella tulee olla pääsy tarvittaviin tietoihin. Jos nuori jää nivelvaiheessa ilman jatkopaikkaa, hänen yhteystietonsa tulisi siirtyä automaattisesti kunnan etsivästä nuorisotyöstä vastaavalle taholle nuorisolain mukaisesti. Yhteiskuntatakuun näkökulma ja tarpeet pitäisi huomioida tietojärjestelmienkehittämisessä.

Tällä hetkellä tieto siirtyy KOULUTA-järjestelmästä toiselle asteelle ja erillissopimusten ja erillisten tietokoneajojen ja tietojen lähettämisen kautta Kelalle ja TE-toimistoille. Perusopetuksen oppilaanohjaaja saa listan jatkokoulutukseen päässeistä, mutta ei niistä oppilaista, jotka eivät päässeet. Myöskään tieto erityisopetuksen saaneista ei siirry.

Ensi vaiheessa tiedonkulkuongelmat tulee ratkaista nykyisissä järjestelmissä ja säädöksissä ja jatkossa SA-De-ohjelman tulee tukea saumattomasti nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista.

Ehdotus 6. Kunnille säädetään vastuu perusopetuksen päättävien nuorten ohjauksesta. Jatkovalmistelussa määritellään lainsäädännön sisältö ja arvioidaan kustannusvaikutukset.

Ehdotus 7. Perusopetuksen jälkeiseen nivelvaiheeseen liittyvän tiedon käytöstä säädetään lailla. Säädöksissä määritetään, missä rooleissa ja millä tavoin jatkoon hakemisen ja jatko-opiskelun aloittamisen tiedot ovat nähtävänä eri viranomaisille, nuorelle ja nuoren huoltajille.

3.2 Nuorten ohjaus- ja palveluverkoston toimeenpanon varmistaminen kunnissa

Parhaimmillaan nuorisolain mukaisesti nuorten ohjaus- ja palveluverkoston päästään hyödyntämään eri toimialoille yhteisen kohderyhmän elämäntilanteeseen ja olosuhteisiin liittyviä tietoja sekä nopeasti reagoimaan muuttuneisiin tilanteisiin kuten esimerkiksi taloudellisiin suhdannemuutoksiin. Verkostoyhteistyö luo yhteisen työn periaatteita, jossa kukin toimiala parantaa ja kehittää nuorten palvelujaan tietoisena toisten toimijoiden tavoitteista ja toiminnan vaiheesta.

Maaliskuun alussa julkaistun valtakunnallisen peruspalvelujen arvioinnin mukaan lakisääteinen nuorten ohjaus- ja palveluverkoston on perustettu 60 %:ssa (191) Manner-Suomen kunnissa. Kun mukaan otetaan valmisteilla olevat verkostot (99 kuntaa), niin velvoite toteutuu 90 % kunnista. Verkostoja ei ollut 30 kunnassa; osalla perusteluna mainitaan valmisteilla olevat kuntaliitokset. Verkostoissa tulee olla mukana kuusi toimialaa, mutta terveystoimi puuttuu vielä kymmenesosasta verkostoja ja työhallinto ja poliisihallinto puuttuvat joka viidennestä. Suurin osa verkostojen puheenjohtajista arvioi, että nuorisolaki ohjaa eri tahoja nuorisopoliittiseen ajatteluun, jäsentää verkoston tehtäviä sekä on parantanut yhteistyötä kunnassa nuorten asioiden hoitamisessa.⁴⁹

Arvioinnin ja muun tiedon perusteella verkostojen organisoimisessa ja säädettyjen tehtävien toteuttamisessa tarvitaan informaatio-ohjausta ja opastusta seuraavissa asioissa:

- verkostokokouksiin kutsutaan samanaikaisesti kaikki laissa määritellyt toimialat tai hallinnot,
- nuorten ohjaus- ja palveluverkoston työhön osallistuminen sisällytetään verkostoon nimettyjen viranomaisten ja edustajien toimenkuviin,
- apua verkostolle säädettyjen tehtävien hoitamiseen,
- tiedonkeruun ja käsittelyn toimintatapojen luomisessa

⁴⁹ Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2011, julkaistu 6.3.2012;

Ehdotus 8. ELY-keskusten nuorisotoimet vastaavat nuorisolain muutokseen liittyvästä alueellisesta koulutuksesta sekä nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen kehittämien hyvien käytäntöjen levittämisestä alueellaan.

Yhtenäistetään kuntiin ja paikallistason viranomaisille menevää informaatio-ohjausta nuorten ohjaus- ja palveluverkoston osallistumisesta.

3.3 Etsivä nuorisotyö laajennetaan koko maan kattavaksi ja nuorten työpajatoimintaa vahvistetaan

Etsivää nuorisotyötä koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2011. Vuonna 2010 etsivän nuorisotyön tavoittamista 5 724 nuorista 75 % oli joko koulutuksessa tai muussa julkisessa palvelussa, tai keskeyttämässä toiminnan siten, että ao. viranomainen ei saanut nuoreen yhteyttä. Neljännes nuorista tavoitettiin nuoren itsensä, nuoren kaverin tai vanhemman tekemän yhteydenoton kautta. Tämä nuorten ryhmä on useimmin julkisten palvelujen ulkopuolella.

Vuonna 2011 etsivää nuorisotyötä toteutettiin 70 % Manner-Suomen kunnista (223 kuntaa). Etsivän nuorisotyön kohderyhmää ovat koulutuksen, työelämän ja julkisten palvelujen ulkopuolella olevat nuoret. Lisääntynyt valtionavusta hakevien kuntien määrä sekä kuntien tekemät arviot etsivän nuorisotyön tarpeesta osoittavat, että tarve etsivälle nuorisotyölle on tunnustettu kunnissa. Toiminnan laajentaminen koko maahan vähentää nuorten ulkopuolisuutta ja syrjäytymisvaaraa. Valmius toiminnan nopeaan käynnistämiseen on hakijakunnissa hyvä.

Varusmies- tai siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneiden miesten ohjauksessa ja tukemisessa hyödynnetään ensisijaisesti kuntien, puolustusvoimien ja siviilipalveluskeskuksen yhteistä Time out! Aikalisä! Elämä raitteilleen –toimintamallia. Toimintamallin painopiste on hyvinvointia ja selviytymistä edistävissä ja ongelmia ennalta ehkäisevässä psykososiaalisessa tuessa. Etsivät nuorisotyöntekijät toimivat paikallisissa Time out! Aikalisä –verkostoissa ja toteuttavat tukipalvelua yhteistyössä muiden sektoreiden ohjaajien kanssa.

Nuorten työpajatoiminta kattaa vajaan 80 % koko maasta. Vuoden 2010 valtakunnallisen kyselyn mukaan 66 % työpajoista ilmoitti, etteivät voi ottaa vastaan kaikkia pajalle tulossa olevia nuoria. Syinä mainitaan mm. ohjaavan henkilökunnan vähyys, toimitilojen puute tai pajan taloudellisten resurssien vähyys.

Nuorten työpajapaikkoja tulee lisätä, koska työhallinnon, oppilaitosten ja sosiaalitoimien lisäksi myös etsivän nuorisotyön kautta nuoria ohjataan pajoille. Samalla vahvistetaan työpajojen ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä nuorten matalan kynnyksen palveluissa ja edistetään starttivalmennuksen laajentamista. Starttivalmennuksessa arvioidaan nuoren palvelutarve ja tarvittaessa tehdään työ- ja toimintakyvyn sekä osaamisen kartoitus. Kohderyhmänä ovat vahvaa tukea arjenhallinnassa ja jatkopolkujen löytämisessä tarvitsevat nuoret.

Laajentamalla nuorten työpajatoimintaa luodaan nuorille palveluja, joilla tuetaan arjentaitoja, ylläpidetään hankittua osaamista sekä ehkäistään syrjäytymistä tai lyhennetään nuoren pidempiaikaista koulutuksen ja työelämän ulkopuolisuutta.

Ehdotetuilla toimilla arvioidaan tavoitettavan 6 000 nuorta enemmän kuin v. 2010 oli etsivässä nuorisotyössä ja nuorten työpajatoiminnassa yhteensä.

Ehdotus 9. Etsivä nuorisotyö laajennetaan koko maahan. Toiminnan laajentamisessa otetaan huomioon myös Aikalisä-toimintamallin kanssa tehtävä yhteistyö ja menetelmien yhteensovittaminen.

Nuorten työpajatoiminnan kattavuutta parannetaan, laatua kehitetään ja lisätään yhteistyötä oppilaitosten kanssa. Pajapalveluja vahvistetaan starttivalmennuksella, joka helpottaa etsivän nuorisotyön tavoittamien nuorten nopeaa palveluihin ohjaamista.

Kustannukset: 8 M€

4. TE-hallinnon toimet nuorten työllistymisen edistämiseksi ja työmarkkinoille siirtymisen tukemiseksi

Nykyisen säädösten mukaan työttömän nuoren kanssa laaditaan työllistymissuunnitelma kahden viikon kuluessa työttömyyden alkamisesta. Työnhakijalla on oikeus suunnitelmaan, ja sen laatimisesta kieltäytymisestä ja suunnitelman noudattamatta jättämisestä seuraa työttömyysetuuden menettäminen. 18–24 –vuotias menettää oikeuden työmarkkinatukeen, mm. jos hän kieltäytyy tarjotusta työstä, koulutuksesta tai eräistä työvoimapoliittisista toimenpiteistä. Lisäksi edellytetään, että hän on hakeutunut ammatilliseen koulutukseen.

Nuorelle on tarjottava suunnitelman mukaisesti työllistymistä edistävä toimenpide kolmen työttömyyskuukauden kuluessa. Vuonna 2011 kuitenkin 16 % nuorten alkaneista työttömyysjaksoista ylitti kestoltaan kolme kuukautta. 25–29 -vuotiailla vastaava luku oli 29 %. Yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi työ- ja koulutuspaikkojen sekä muiden aktiiviratkaisujen tarjontaa nuorille on lisättävä.

4.1 Vahvistetaan TE-hallinnon uraohjausta

Koulutusta ja ammattia valitsevan nuoren tarve saada ohjausta ja tukea valintoihinsa on todettu lukuisissa selvityksissä. Henkilöresurssien vähentyessä ja palvelujen kysynnän kasvaessa ohjauspalveluihin joudutaan jonottamaan paikoin jopa kuukausia. Palvelujen kysyntään vastaaminen edellyttää henkilöresurssien lisäämistä että eri palvelukanavien tehokasta käyttöä. Ohjausta voidaan tarjota myös työvoimakoulutuksen osana. Työharjoittelussa nuori voi hankkia koulutuksen ja ammatin valinnassa tarvitsemaansa työelämätietoutta.

Vahvistetaan ohjaus- ja neuvontapalveluja

TE-hallinnon ammatinvalinta- ja uraohjaus vastaa koulutusjärjestelmän ulkopuolella olevien ohjauksesta. Valtaosa nuorista pystyy tekemään uranvalintaratkaisujaan itsenäisesti tai verkko- ja puhelinpalvelujen avulla. Monella nuorella on kuitenkin koulutukseen tai työhön hakeutumiseen liittyviä esteitä, joiden ylittäminen edellyttää yksilöllistä tilanteeseen pureutumista ja ratkaisujen etsimistä. On tärkeää, että myös aktiivitoimenpiteen aikana ja sen jälkeen nuorella on mahdollisuus koulutukseen tai työhön johtavaan ohjaukseen.

Ammatinvalinta- ja uraohjauksen psykologien määrä on vähentynyt 25 % ajanjaksolla 2005 – 2011 noin 200 henkilötyövuoteen. Samalla psykologiresurssia on kohdistettu yhä selvemmin aikuisiin. Alle 25 –vuotiaiden asiakkaiden osuus ohjauksessa on kolmannes. Ehdotettavalla ohjauksen lisäresurssilla on mahdollista tarjota ohjauspalvelu arviolta 10 000 nuorelle.

TE-toimistojen, oppilaitosten, kuntien ja muiden toimijoiden yhteistyötä ohjaus- ja neuvontapalvelujen järjestämisessä on tarpeen lisätä, jotta pystytään varmistamaan palvelujen saatavuus ja laatu. Alueatasolla ELY-keskusten tulee ottaa koordinaatiovastuu yhteistyön kehittämisessä.

Opetushallinto kehittää sähköistä Oppijan palvelukokonaisuutta, jonka osaksi valmistuu Opintopolku – portaali. Se kokoaa yhteen opintoja ja ammattia valitsevalle tiedot koulutusmahdollisuuksista, tutkintojen kuvaukset, ala- ja ammatitiedot sekä ammatinvalintaohjelmat. TEM kehittää sähköisiä palveluja yhdessä yhteistyössä opetushallinnon kanssa. ESR-ohjelmassa rahoitetuilla Opin Ovi-hankkeilla on luotu laajoja ohjausverkostoja.

Lisäksi on tärkeää aikaansaada vuorovaikutteinen ohjauspalvelu verkkoon. Uralinja –puhelinpalvelu, jota on pilotoitu 2011, voidaan ottaa käyttöön jos resurssit turvataan.

Ehdotus 10. Vahvistetaan TE-toimistoissa ammatinvalinta- ja uraohjausta lisäämällä uraohjauksen henkilöstöresursseja 60 henkilötyövuodella.

**Lisäresursseista osa kohdennetaan korkeasti koulutettujen palveluihin, maahanmuuttajien, vajaakuntoisten palveluihin sekä verkko- ja puhelinpalveluihin.
Kustannukset: 4 M€.**

Ehdotus 11. ELY-keskukset kokoavat alueellisen verkoston ohjaus- ja neuvontapalveluiden koordinointiin.

Lisätään ohjaavaa koulutusta ensimmäistä tai uutta uraa etsiville nuorille

Valmentavana työvoimakoulutuksena nuorille tarjotaan monimuotoista ohjaavaa koulutusta. Kohderyhmänä ovat nuoret, joilta puuttuu perustiedot ammateista, opiskeluvaihtoehdoista ja työelämästä sekä ammattialaa vaihtavat tai yrittäjyyttä harkitsevat. Sisältö voi painottua työelämä- ja opiskeluvaihtoehtojen kehittämiseen, työn ja koulutuksen hakuun, ammatilliseen suunnitteluun, oppisopimukseen hakeutumiseen tai yrittäjävalmennukseen. Ohjelmaan voidaan sisällyttää yksilöllisiä tukipalveluita oppimisvaikeuksien tms. erityistarpeiden ja lisätuen tarpeen varalta.

Työttömistä maahanmuuttajanuorista suurella osalla on yksinomaan perusasteen koulutus, tai he eivät ole suorittaneet perusopetuksen oppimäärää. Työvoimapolitiittista koulutusta on tarpeen lisätä maahanmuuttajanuorten opiskeluvaihtoehtojen kehittämiseksi ja kielitaidon parantamiseksi.

Työvoimapolitiittiset toimenpiteet suunnataan pääsääntöisesti 20 vuotta täyttäneille työttömille. Lisättyjä ohjausresursseja suunnataan myös maahanmuuttajanuorten ohjauksen vahvistamiseen TE-toimistoissa sekä verkostojen vahvistamiseen kuntien kotouttamisasiantuntijoihin ja koulutuksen järjestäjiin.

Ehdotus 12. Lisätään ohjaavaa koulutusta ensimmäistä tai uutta uraa etsiville nuorille.

Kustannukset ja volyymi: 1 M€, 40 päivän ohjaava koulutus 780 nuorelle.

Ehdotus 13. Lisätään maahanmuuttajanuorille työvoimapolitiittista koulutusta, joka sisältää opiskeluvaihtoehtoja sekä kielitaitoa tukevaa koulutusta.

Kustannukset ja volyymi: 1 M€, puolen vuoden koulutus 260 nuorelle

Työharjoittelu tukemaan ammatin ja koulutuksen valintaa

Työharjoittelulla nuori voi kokeilla erilaisia työtehtäviä, hankkia työkokemusta ja saada jatkopäätöksiä varten tietoa työelämästä. Työmarkkinatuella tapahtuva työharjoittelu ei aiheuta lisäkustannuksia työttömyyden aikaisiin kustannuksiin verrattuna. Tavoitteeksi asetetaan, että noin 12 000 nuorta saisi mahdollisuuden vähintään kolmen kuukauden työharjoitteluun.

Työryhmä, joka selvittää palkkatuen ja työpaikalla toteutettavien ei-työsuhteisten työmarkkinatoimenpiteiden ehtoja, tulee tekemään tarkemmat ehdotukset toukokuun 2012 loppuun mennessä.

Nuorten osallistuvat työpajatoimintaan palkkatuella tuetussa työsuhteessa tai työharjoittelussa. Työharjoittelun enimmäiskesto saman järjestäjän työharjoittelussa on rajattu kuuteen kuukauteen, jolloin pidemmät työharjoittelujaksot työpajoilla eivät ole mahdollisia.

Ehdotus 14. Työharjoittelun tulee olla vahvasti urasuunnittelua tukeva. Työharjoittelun enimmäiskesto työpajoilla saman työnantajan palveluksessa tulee joustavoittaa.

Vastavalmistuneita nuoria ei pääsääntöisesti ohjata työharjoitteluun, vaan heidän työllistymistä tuetaan palkkatuella.

4.2 Tuetaan nuoren siirtymistä työelämään

Runsas puolet työttömistä nuorista on suorittanut toisen asteen ammatillisen tutkinnon, mutta heillä on vaikeuksia ensimmäisen oman alan työpaikan saannissa.

Omaehtoisen työnhaun tuki on tutkinnon suorittaneille nuorille erityisen tärkeää. Syksyllä 2011 tehty kysely nuorille osoitti, että osalla nuorista työnhakutaidot ovat puutteelliset. Osalle nuorista tarjotaan työnhakuvalmennusta, joka sisältää mm. ohjausta sähköisten palvelujen käyttöön ja CV:n tekemiseen. Työnhakuvalmennus mahdollistaa työnhakuryhmissä tapahtuvan vertaistuen.

Nuorille, joilla on suurempia haasteita työllistymisessä, voidaan tarjota työhönvalmennuksessa yksilöllistä tukea ja ohjausta työnhakuun. Työhönvalmennuksella varmistetaan työnhakijan sijoittuminen valmennusopimukseen kirjatun tavoitteen mukaisesti avoimille työmarkkinoille. Ostopalveluna hankittavat työhönvalmentajat jalkautuvat yrityksiin tukemaan työnantajaa räätälöimään nuorelle soveltuvia työpaikkoja. Työhönvalmentajien toiminnasta on saatu erinomaisia tuloksia.

Työnantajien kynnyistä palkata vastavalmistuneita nuoria on alennettu nuorille suunnatulla palkkatuella ja **Sanssi-kortilla** sekä siihen liittyvällä vuoden 2011 loppuun jatkuneella viestintäkampanjalla. Sanssi-kortti osoittaa työnantajalle, että nuoren palkkaukseen voi saada palkkatukea. Palkkatuen määrä on noin 650 e/kk kokopäiväisessä työssä enintään 10 kuukauden tai koko oppisopimuskoulutuksen ajan. Sanssi-korttia käytetään haettaessa työtä yrityksistä, yhdistyksistä, säätiöistä tai kunnalla.

Ammatillinen työvoimakoulutus voi olla nuorellekin tarpeen silloin, kun kyse on osaamisen täydentämisestä työnantajien tarpeisiin, muuntokoulutuksista ja/tai lupakoulutuksista tai muusta osaamisen täydentämisestä. Työvoimakoulutukseen ohjataan pääsääntöisesti yli 20-vuotiaita, erityisesti 25 -29 -vuotiaita.

Tuetaan nuoren työnhakua

Työnhakukoulutuksesta saadut kokemukset ovat olleet myönteisiä. Toimintamalleja on kuitenkin tarpeen edelleen kehittää esimerkiksi verkkopalveluna toimiviin työnhakuryhmiin. Uudet toimintamallit edellyttävät vielä kehittämistoimia, tuotteistamista ja levittämistä.

Verkkopalveluna toimivien ryhmien lisäksi tarvitaan edelleen myös perinteisiä nuorten työnhakuryhmiä. Suurella osalla TE-toimiston nuorista asiakkaista kynnys työnhakuun lähtemiseen on korkea. Tämän vuoksi on tärkeää, että nuorilla on mahdollisuus saada tukea ja kannustusta henkilökohtaisesti.

Ehdotus 15. Työnhakua tuetaan lyhyillä työnhakukoulutuksilla.

Kustannukset: 2 M€, volyymi: 6 300 nuorta/2 viikon työnhakukoulutus

Helpotetaan nuorten työllistymistä yrityksiin palkkatuella

Palkkatuki kompensoi työnantajalle nuoren työkokemuksen puutetta. Vastavalmistuneiden työllistämistä palkkatuella yrityksiin on tuettu Sanssi-kortilla ja siihen liittyvällä tiedotuskampanjalla. Sanssi-korttia arvioineen tutkimuksen mukaan 75 % työnantajista ja 60 % nuorista oli tyytyväisiä Sanssiin. (Pitkänen & Aho 2012).

Sanssi-kortti on annettu vuoden 2010 kesäkuusta vuoden 2012 alkuun mennessä noin 24 000 nuorelle. Kortin avulla työtä sai noin 5 300 nuorta. Kortin on saanut noin 14 200 miestä, joista noin 3 100 työllistyi palkkatuella. Naisia kortin saaneista oli noin 9 700, joista työllistyi noin 2 200.

Työryhmä, joka selvittää palkkatuen ja työpaikalla toteutettavien ei-työsuhteisten työmarkkinatoimenpiteiden ehtoja, tulee tekemään toukokuun 2012 loppuun mennessä ehdotukset palkkatuen ehdoista ja keinoista palkkatukeen liittyvän työnantajien hallinnollisen taakan keventämisestä. Palkkatuen kehittäminen tukee

myös nuorten työttömien oppisopimuskoulutusta. Palkkatuen uusittavissa ehdoissa tulee ottaa huomioon yhteiskuntatakuun tavoite tarjota nuorille työttömille toimenpiteitä kolmen työttömyyskuukauden kuluessa.

Ehdotus 16. Alennetaan työnantajien kynnystä palkata työkokemusta vailla olevia vastavalmistuneita nuoria vakinaistamalla Sanssi-kortti.

Kevennetään palkkatuen käyttöön liittyvää työnantajien hallinnollista taakkaa.

Kustannukset ja volyymi: 9 M€, 2 800 nuorelle 6 kuukauden palkkatukijakso

Ehdotus 17. Edistetään nuorten työmarkkinoille sijoittumista työhönvalmennuksella, joka tukee sekä nuorta että työnantajaa.

Työhönvalmentajat edistävät niiden nuorten sijoittumista työelämään, joilla on vaikeuksia itsenäisesti löytää työpaikka ja/tai jotka tarvitsevat apua työpaikalla työsuhteen alussa (esim. vammaiset ja muut vajaakuntoiset).

Kustannukset: 2 M € , volyymi 2 000 nuorta.

Täydennetään nuoren ammatillista osaamista

Ammatillista työvoimakoulutusta voidaan tarjota nuorille, joiden ammatilliset toisen asteen tai korkea-asteen opinnot ovat jääneet kesken, joiden tutkinto on suoritettu niin heikoin arvosanoin, että ammatillisen osaamisen taso ei ole työmarkkinoiden tarpeita vastaava tai joilla on terveydellisten tms. syiden johdosta tarve vaihtaa ammattia.

Koulutuksen tavoitteena voi olla ammatillisen tutkinnon tai sellaisen osan suorittaminen, olemassa olevan ammattitaidon täydentäminen ja vahvistaminen työelämän vaatimuksia paremmin vastaavaksi, lisäpätevyyden hankkiminen, työelämässä tarpeellisten lupien, passien tai lisenssien suorittaminen.

Myös ammatilliset koulutusohjelmat voivat olla nimenomaan nuorille suunniteltuja ja kohdennettuja, mutta yleisimmin nuoria ohjataan heille soveltuvaan koulutukseen yhdessä aikuisten kanssa, kun arvioidaan, että henkilön valmiudet opiskeluun ovat riittävät.

Koulutusohjelmiin voidaan sisällyttää mahdollisuus tarjota yksilöllisiä tukipalveluita esim. oppimisvaikeuksien tms. erityistarpeiden ja lisätuen tarpeen varalta.

Ehdotus 18. Lisätään ammatillista työvoimakoulutusta nuorille lisä- ja täydennyskoulutuksien sekä lupakoulutuksien jne. osalta.

Kustannukset: 4 M €, volyymi: 1 460 nuorta/3 kk

4.3 Tuetaan nuoren yrittäjyyttä palkkatyön vaihtoehtona

Nuorten yrittäjyyden kehittämisessä painopiste on erilaisten yrittäjyyden muotojen ja uudenlaisten menetelmien kehittämisessä. Nuorten yrittäjyyttä on tarpeen tukea myös sukupolven- ja omistajanvaihdostilanteissa.

Työ- ja elinkeinoministeriön nuorille syksyllä 2011 tehdyssä kyselyssä 45 %:ia vastaajista kertoi harkinneensa yrittäjyyttä työllistymisensä vaihtoehdoksi. Nuoret eivät kokeneet saaneensa TE-toimistosta tukea yrittäjyyteen ja odottivat TE-toimistojen roolin vahvistustuvan neuvonnassa. Vastaajista 17 % kertoi, ettei ollut saanut tietoa yrittäjyydestä. (editoijan huomautus: 83 % vastaajista sai tietoa?)

Nuoret tarvitsevat yritystoimintaa harkitessaan neuvontaa ja tukea. Yritysneuvontaa tulisi kehittää erityisesti nuorille sopiviksi ja yksilöllinen palvelutarve tulisi tunnistaa nykyistä paremmin. Neuvonnan tulee sisältää tukea esimerkiksi liiketoimintasuunnitteluun.

Erityisesti yhdessä yrittäminen kiinnostaa nuoria. Nuoret haluavat jakaa vastuuta ja haasteita sekä hyödyntää kokeneen yrittäjän tukea. Tiimi- ja yhteisöllistä yrittäjyyttä voidaan edistää mentoroinnin tai osuuskuntayrittäjyyden avulla. Osuuskunnan etuina on, että osuuskunnan pääoman tarve on vähäisempi ja taloudellinen vastuu rajatumpi. Vertaistuen ja sparraukseen mahdollisuuksien lisäämiseksi tulisi perustaa Start Up –pajoja ja yrityshautomoja. Myös osa-aikayrittäjyyttä tulee tukea, jotta nuorella olisi mahdollista testata yritysideaansa ja kykyään toimia yrittäjänä.

Nuoren yrittäjyystaitoja parannetaan työvoimakoulutuksen avulla. Yrittäjävalmennuksena järjestettävässä työvoimakoulutuksessa (tutkinnon jo suorittaneille työttömille yli 20-vuotiaille) voidaan yhdistää sekä ammatillisten taitojen että liiketoiminnan taitojen osaamisen kehittämistä.

Starttirahaa voi saada noin 670 – 1 080 euroa enintään 18 kuukaudeksi. Nuorten osuus starttirahan saajista on noin 10 %, vuosittain noin 800 nuorta. Työvoimapolitiittisista toimenpiteistä starttiraha on yksi tehokkaimmista työmarkkinoille kiinnittymisen keinoista. Starttirahan tuella perustettujen yritysten eloonjäämisaste on selvästi korkeampi kuin muilla tavoilla aloitettu yritystoiminta.

Ehdotus 19. Tuetaan ja kehitetään uusia yrittämisen ja yrittäjyyden edistämisen muotoja (osuuskunta, tiimi, mentorointi yms.) koulutuksen, neuvonnan ja starttirahan avulla.

Yrittäjyyskoulutusta työvoimakoulutuksena lisätään ja yrittäjyyskoulutuksen toteutus tapaa kehitetään nuorille sopivaksi.

Kustannukset: 5 M €, kuuden kuukauden koulutus tai starttiraha 1 300 nuorelle

4.4 Nuorten työmarkkinatuki – oikeudet ja velvollisuudet

Alle 17-vuotiaalla henkilöllä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen. Jos 17-vuotiaalla ei ole ammatillista koulutusta, hänelle voidaan maksaa työmarkkinatukea vain siltä ajalta, kun hän on työvoimapolitiittisessa toimenpiteessä. 18–24 –vuotiaalla on oikeus työmarkkinatukeen myös työttömyyden ajalta edellyttäen, että hän ei ole kieltäytynyt, eronnut tai erotettu työstä, koulutuksesta tai eräistä työvoimapolitiittisista toimenpiteistä. Lisäksi edellytetään, että hän on hakeutunut soveltuvaan ammatilliseen koulutukseen, johon voidaan myöntää opintotukea, eikä hän ole kieltäytynyt, eronnut tai omasta syystä erotettu tällaisesta koulutuksesta. Työmarkkinatukioikeuden voi saada takaisin, kun on ollut työssäoloehtoon luettavassa työssä, työharjoittelussa, työkokeiluissa tai työvoimapolitiittisessä koulutuksessa yhteensä 5 kk, valmistunut ammattiin tai täyttänyt 25 vuotta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö ovat tilanneet nuorten koulutukseen hakeutumista ja työmarkkinatuen saamista tarkastelevan selvityksen.⁵⁰ Tutkimuksessa selvitetään nuorten velvoitteita hakea yhteishaussa vähintään kolmeen eri koulutukseen, ja mikäli tulee hyväksytyksi, aloittaa koulutus ja suorittaa se loppuun, jotta olisi oikeutettu työmarkkinatukeen työttömyysajalta.

Tulosten mukaan suuri osa nuorista ei hakeudu koulutukseen velvoitteen mukaisella tavalla. Tästä seuraavat sanktiot ovat yleisiä. Lähes 90 % nuorista kuitenkin on suorittanut ammatillisen tutkinnon tai opiskelee selkeästä seuranta-ajan lopussa. Opintojen keskeyttäminen on yleistä etenkin toisen asteen koulutuksessa, mutta velvoite sinänsä ei merkittävästi lisää keskeyttämistä. Hakuvelvoitteen muotoon ollaan yleisesti tyytymättömiä ja etenkin syksyn yhteishaku sai kritiikkiä osakseen kaikilta vastaajatahoilta. Keskeisimpinä johtopäätöksinä tutkijat kirjaavat, että kouluttautumiselvoitetta tulee lieventää ja nuoret tarvitsevat enemmän tietoa ja ohjausta. Tutkimuksen mukaan nuoret eivät toisaalta vastustaneet vastikkeellisuutta työmarkkinatuessa.

⁵⁰ Aho ja kumpp. 2012

Ehdotus 20. Koulutukseenhaun velvoittavuutta työmarkkinatuen ehtona lievennetään.

Koulutukseen hakeutumisen velvoittavuutta tulisi lieventää siten, että velvoite hakea keväällä koulutukseen säilyy, mutta hakuvaihtojen määrää vähennetään kolmesta kahteen. Syksyn haun velvoittavuus työmarkkinatuen saannin ehtona tulisi poistaa.

Työllistymissuunnitelman merkitystä korostetaan. Jos työllistymissuunnitelmassa on sovittu työttömän nuoren kanssa koulutukseen hakeutumisen sijasta jostakin muusta työllistymistä edistävästä vaihtoehdosta, koulutukseen hakeutumattomuudesta ei seuraa työmarkkinatuen menetystä.

Mikäli säädöksiä lievennetään em. tavoin, tulee vielä tarkemmin selvittää, mitä seuraamuksia esityksillä on työmarkkinatuen saajamäärään.

4.5 Nuoret työelämään kuntoutuksen kautta

Kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä säädetään laissa (497/2003). Lain tarkoituksena on auttaa kuntoutujaa saamaan hänen tarvitsemansa kuntoutuspalvelut ja tässä tarkoituksessa edistää viranomaisten sekä muiden yhteisöjen ja laitosten yhteistyötä tilanteessa, joka edellyttää usean kuntoutusta järjestävän yhteisön toimenpiteitä. Laissa säädetään eri hallinnonalojen yhteistyötä ja asiakkaan asemaa koskevista periaatteista sekä yhteistyössä noudatettavista menettelytavoista. Lain 2 §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten, työvoima- ja opetusviranomaisten sekä Kansaneläkelaitoksen on oltava keskenään yhteistyössä paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Näiden viranomaisten tulee toimia yhteistyössä myös muiden kuntoutusta järjestävien yhteisöjen kanssa.

Asiakasyhteistyö toteutetaan ensisijaisesti osana asianomaisten viranomaisten tavanomaista toimintaa. Lisäksi yhteistyötä toteutetaan paikallisen, alueellisen ja valtakunnan tason yhteistyöelimissä. Paikallistason elimenä toimii kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmä, jonka kunnan tulee asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Vajaakuntoisten nuorten kohdalla yhteistyö eri toimijoiden välillä on erityisen tärkeää, jotta pystytään varmistamaan eri tahojen tarjoamat oikea-aikaiset palvelut nuorille ja estämään nuorten väliinputoaminen. Työllistymisedellytyksiä parantaviin ammatillisen kuntoutuksen palveluihin tulisi integroida TE-toimistojen tuki työllistymiselle. Esimerkiksi nuoren osallistuessa Kelan järjestämälle ammatilliselle kuntoutuskurssille pitäisi TE-toimiston edustajan olla mukana prosessissa miettimässä jatkoa ja työharjoittelupaikkoja kurssin jälkeisen työllistämisen näkökulmasta. Tällä varmistettaisiin, että nuori saa kaikki tarvitsemansa palvelut ja tuen työelämään siirtymisen mahdollistamiseksi.

Kelan ammatillisen kuntoutuksen piiriin kuuluvat erityisesti nuoret ja työelämään vakiintumattomat vajaakuntoiset. Kelan ammatillista kuntoutusta koskevat myöntöedellytykset on kuitenkin suunnattu pääosin työelämään kiinnittyneiden ja sinne takaisin pyrkivien kuntoutukseen. Työkyvyttömyyden uhan toteaminen nuorten kohdalla on ongelmallista, koska nuorilla ei ole yleensä työkokemusta tai selkeää käsitystä tulevista työllistymistavoitteista. Tämän lisäksi nuorten ja työttömien henkilöiden sairauksista ja vammoista aiheutuvat vaikeudet ammatinvalinnassa poikkeavat olennaisesti työsuhteessa olevien elämäntilanteesta. Vajaakuntoinen nuori saattaa joutua väliinputoajan asemaan, mikäli nuori ei täytä Kelan ammatillisen kuntoutuksen myöntöedellytyksiä.

Ehdotus 21. Selvitetään mahdollisuutta tarkentaa Kelan ammatillisen kuntoutuksen myöntämisperusteita, jotta ammatillista kuntoutusta voidaan myöntää elämäntilanelähtöisesti. Tällöin voitaisiin nykyistä paremmin ottaa huomioon sairauden lisäksi myös muut nuoren elämään ja työ- ja opiskelukykyyn vaikuttavat tekijät kuten sosiaalisten taitojen puute.

Arvioidut lisäkustannukset nykyisellä hakijoiden määrällä olisivat 16-29 -vuotiaiden nuorten osalta 0,4 miljoonaa euroa vuodessa. Nykyisellä hakijoiden määrällä muutoksen piirissä olisi noin 360 nuorta.

Vammaiset ja vajaakuntoiset nuoret työelämään

Nivelvaiheiden ohjauksen merkitys korostuu erityisesti vammaisten ja vajaakuntoisten nuorten kohdalla. Nivelvaiheiden ohjauksen korostuminen asettaa erityisiä vaatimuksia oppilaitosten opinto-ohjaajien tiedoille sekä TE-toimistojen henkilökunnalle. Kuntien resurssit vaihtelevat ja koulutuksesta valmistuneet vammaiset nuoret voivat esimerkiksi kokea huomattavia heikennyksiä kunnan palveluissa valmistuttuaan koulusta ja palattuaan takaisin kotikuntaansa.

Myös vammaisilla nuorilla, myös eläkkeeseen oikeutetuilla, tulee olla oikeus päästä nuorten yhteiskuntatakuuseen kuuluviin palveluihin. Eläke annetaan usein vamman aiheuttaman haitan (esimerkiksi sokeuden) vuoksi, jolloin henkilö voi kuitenkin olla työkykyinen.

Palkkatuki on hyvä vaihtoehto vammaisten nuorten työllistämiseksi. Vammaisilla nuorilla on kuitenkin suuri riski joutua useiden toistuvien palkkatuki- ja työharjoittelujaksojen kierteeseen. Vammaiset nuoret tulee ohjata osaamistasoaan vastaaviin harjoittelu tai työsuhteisiin. Erityisesti korkeasti koulutettujen vammaisten osaaminen jää hyödyntämättä työmarkkinoilla. Vammaisfoorumin mukaan vuonna 2010 työmarkkinoilla oli noin 1 000 korkeasti koulutettua vammaista nuorta. Ongelmalliseksi on myös koettu, että TE-toimistot ohjaavat vammaisia nuoria Kelan kuntoutuspalveluihin.

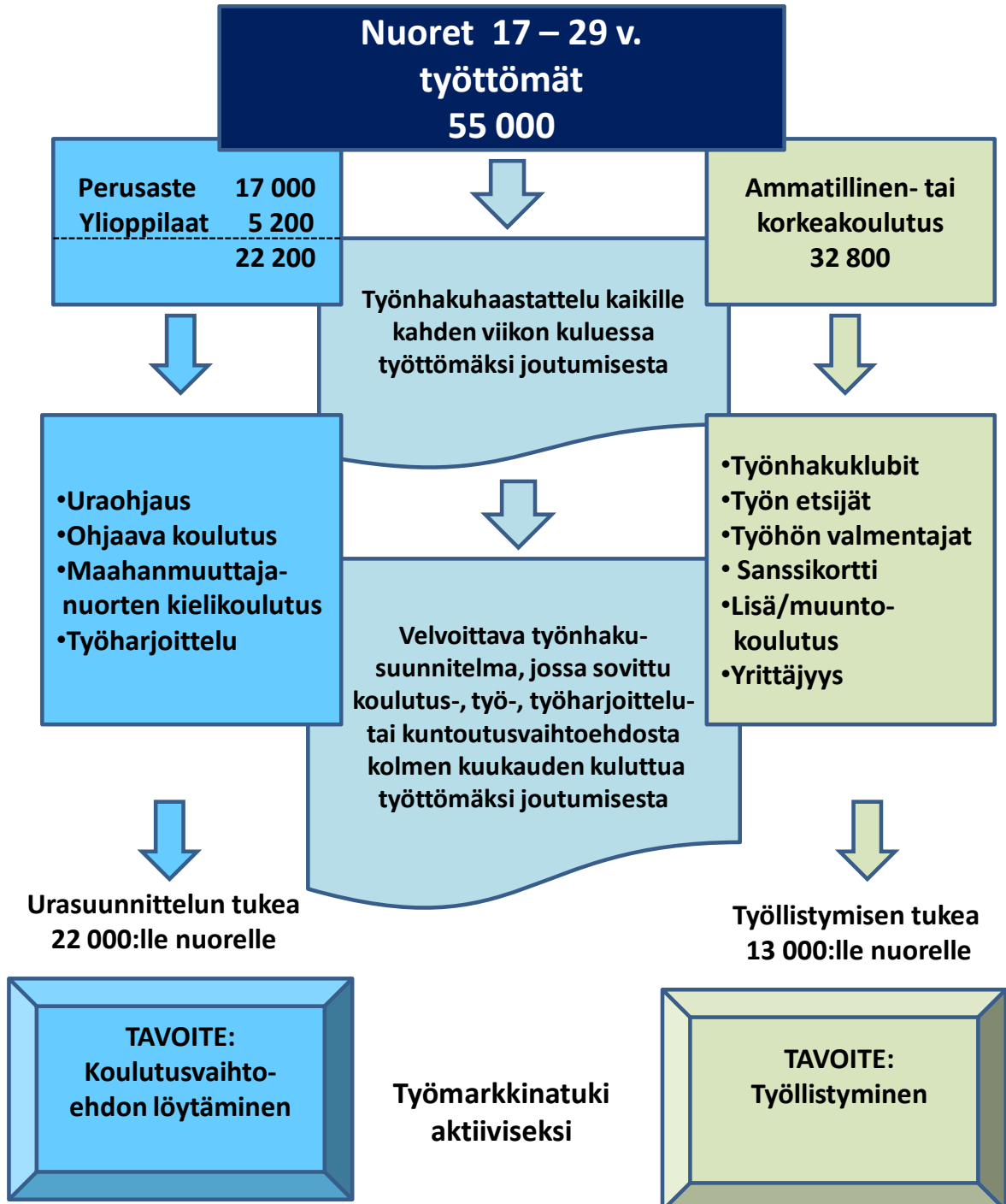
Työnhaun näkökulmasta kuntoutukseen ohjaaminen on ongelmallista, sillä Kelalla ei ole tietoa avoimista työpaikoista ja työharjoittelumahdollisuuksista. **Hyvä työllistymistä tukevaksi palvelu on työhönvalmennus, joka voitaisiin nykyistä useammin yhdistää muihin TE-toimiston tarjoamiin työvoimapalveluihin. Ehdotus työhönvalmentajista sisältyy työryhmän ehdotukseen 16.**

Työryhmän kuulemat tahot pitivät tärkeänä asenneilmaston muokkaamista. Heidän kokemustensa mukaan työnantajilla on paljon ennakkoluuloja vammaisia työntekijöitä kohtaan sekä puutteita tietoudessa vammaisen palkkaamisen tuista. Työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän on yhdenvertaisuuslain (21/2004) mukaan tarvittaessa ryhdyttävä *kohtuullisiin toimiin* vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi, työssä selviämiseksi ja työuralla etenemiseksi.

Vammaisen ja vajaakuntoisen nuoren kohdalla yhteistyö eri toimijoiden välillä on erityisen tärkeää, jotta pystytään varmistamaan eri tahojen tarjoamat oikea-aikaiset palvelut nuorille.

Kuvio 7. Nuorten yhteiskuntatakuu

NUORTEN YHTEISKUNTATAKUU/ TEM

Taulukko 3. Valtion talousarviossa olevan yhteiskuntatakuu -määrärahan kohdentaminen ja arvio osallistujien määristä

Vastuu	Toimenpide	Määrärahat	Henkilömäärä-arvio
OKM	Ammatillisen koulutuksen lisääminen	17 M€	1 200 aloittajaa/ v.
OKM	Yhteiskuntatakuuta tukevan koulutuksen lisäämiseksi kansalais- ja työväenopistoissa ja kansanopistoissa kohderyhmänä erityisesti maahanmuuttajanuoret	2 M€	1 500 nuorta/v.
OKM	Etsivä nuorisotyö laajennetaan koko maahan ja nuorten työpajatoimintaa kehitetään	8 M€	6 000 enemmän kuin 2010
OKM	Tuettua oppisopimusta lisätään	5 M€	500 nuorta/v.
TEM	Uraohjauksen vahvistaminen <ul style="list-style-type: none"> - lisätään TE-toimistojen uraohjausresursseja 60 htv ja kehitetään verkko- ja puhelinpalveluja - ohjaava/valmentava koulutus ja maahanmuuttajanuoret - Työharjoittelu työmarkkinatuella 	6 M€ <ul style="list-style-type: none"> - 4 M€ - 1 M€ - 1 M€ 	10 000 nuorta/v. 780 nuorta/40 pv. 260 nuorta/6 kk 12 000 nuorta/3 kk
TEM	Työelämään siirtymistä tukevat toimet <ul style="list-style-type: none"> - työnhakukoulutus - palkkatuki: sanssi-kortti, oppisopimus - työhönvalmentajat - lisäkoulutus 	17 M€ <ul style="list-style-type: none"> - 2 M€ - 9 M€ - 2 M€ - 4 M€ 	6 300 nuorta/2 vko 2 800 nuorta/6 kk 2 000 nuorta 1 460 nuorta/3 kk
TEM	Yrittäjyyttä edistävät toimet	5 M€	1 300 nuorta / 6 kk
		Yhteensä TEM 28 M€ OKM 32 M€	Yhteensä 46 100

Taulukko 4. Nuorten aikuisten osaamisohjelmasta vuosina 2013 – 2016 aiheutuvat kustannukset

Vastuu	Toimenpide	Kustannukset 2013	Kustannukset 2014-2016/v.	Henkilömääräarvio/v.
OKM	Ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen lisääminen	20 M€	40 M€	2500
OKM	Oppisopimuskoulutuksena suoritettavaan ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen lisääminen	5 M€	10 M€	1500
	Aikuisten ohjaus- ja neuvontapalvelujen vahvistaminen	2 M€	2 M€	
		Yhteensä OKM 27 M€	Yhteensä OKM 52 M€	4 000

5. Yhteiskuntatakuun toteutumisen seuranta ja arviointi

Työryhmä valmistelee yhteiskuntatakuun arviointia toteutumisen seurantaan jatkotyössään vuoden 2012 aikana.

Nuorten yhteiskuntatakuun tilastollinen seuranta

Mahdollisia mittareita nuorten yhteiskuntatakuun toteutumisen seuraamiseksi ovat muun muassa:

- Ammatillisen peruskoulutuksen tarjonta suhteessa alueen toiselle asteelle siirtyvän ikäluokan kokoon
- Yhteisvalinnassa hakematta ja ilman paikkaa jääneet
- Nuorten työttömien työnhakijoiden virta yli 3 kk:n työttömyyteen
- Nuorten työttömyysaste
- Nuorten aktivointiaste
- Oppisopimuskoulutuksessa olevien nuorten määrä ja koulutusta tarjoavien yritysten määrä
- Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan palveluihin osallistuvien nuorten määrä
- Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat alle 30-vuotiaat
- Tutkinon suorittamisen jälkeinen työllistyminen

Nuorten aseman kehitystä työmarkkinoilla seurataan EU:n toimesta mm. seuraavilla indikaattoreilla.

- 15–24-vuotiaiden työllisyysaste, miehet ja naiset
- 15–24-vuotiaiden työttömyysaste, miehet ja naiset
- 15–24-vuotiaiden aktivointiaste
- Nuorten aktivointiaste ennen tiettyä työttömyysaikaa

Tutkimustarpeet

Työryhmä on työnsä aikana todennut myös jatkoon tutkimustarpeita, kuten

- tilastoinnin ja tilastoseurannan kehittäminen, ml. työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret
- hyvät ja vaikuttavat toimenpiteet nuorten eri kohderyhmille
- nuorten työttömyyden ja syrjäytymisen kustannukset julkiselle taloudelle ja koko kansantaloudelle
- nuorten yhteiskuntatakuun kehittävää arviointitutkimusta.

Osa IV Myöhemmin harkittavat ehdotukset

Raportin neljänteen osaan on kirjattu aloitteita ja ehdotuksia työryhmän jatkotyölle, jossa varmistetaan, että nuorten yhteiskuntatakuu toimii kattavasti, tehokkaasti ja täysimääräisesti eri toimijoiden yhteistyössä. Työryhmän jäsenet ovat tehneet ehdotuksia tai keskustelunavauksia, joiden toimeenpano edellyttää vielä selvityksiä, jotta työryhmä voi muodostaa niihin yhteisen kannan. Työryhmä voi käsitellä tässä esiteltyjen ehdotusten lisäksi myös muita asiakokonaisuuksia.

Koulutuksen läpäisy ja nivelvaiheet

Jatkotyössä kiinnitetään huomiota koulutuksen läpäisyyn ja nivelvaiheisiin koulutuksesta jatko-opintoihin ja työhön. Vaikka perusasteen jälkeen jatko-opintoihin siirtyy noin 95 prosenttia ikäluokasta, ilman toisen asteen tutkintoa jää kuitenkin noin 15 prosenttia kustakin ikäluokasta. Koulutuksen läpäisyn parantamiseen tullaan kiinnittämään huomiota kaikilla koulutusasteilla. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa mukaan koulutuksen rahoitusta kehitetään siiten, että tutkinnon suorittamisella on suurempi merkitys rahoituksen perusteena, ja ammatillisen koulutuksen läpäisyn parantamishanke käynnistetään. Myös nivelvaiheita nopeutetaan mm. rahoituksen keinoin ja hakujärjestelmiä kehittämällä. Työryhmä tulee edelleen kiinnittämään huomiota myös koulutuksen alueelliseen saatavuuteen.

Ohjaus- ja neuvontapalvelut

Ohjauksen merkitys ja tarve on korostunut ja sen edistäminen nähdään keskeisenä työllistyvyyden parantamisessa ja ylläpitämisessä. Ohjauksella ennaltaehkäistään koulutuksen keskeytymistä ja sen tarve korostuu erityisesti nivelvaiheissa. Ohjausta tarvitaan nykyistä enemmän kaikilla koulutusasteilla. Erityisesti lukiodien ohjausta on kehitettävä. Riittävät ohjauspalvelut koulutuksen aikana tukevat nuorten siirtymää koulutuksesta työelämään ja kehittävät nuoren urasuunnittelu- ja työnhakutaitoja.

Myös sosiaali-, nuorisotoimi- ja terveystalvissa ohjauksen merkitys ja lisäyksen tarve on suurta. Myös eri toimijoiden ohjausosaamista ja ohjauksen laatua on kehitettävä. Yhteistyötä vankilassa olevien ja vankilasta vapautuvien nuorten ohjauksessa on myös kehitettävä.

Opetuksen tuki sekä oppilas- ja opiskelijahuolto oppilaitoksissa

Opetuksen tuki- ja oppilashuollon palveluja tulee suunnata tukea tarvitseville oppilaille riittävän varhain ongelmien ilmaannuttua. Korjaavat toimenpiteet ovat kalliimpia ja heikommin vaikuttavia kuin hyvin kohdennetut ennaltaehkäisevät palvelut.

Opiskeluun liittyvät ongelmat ilmenevät yleisimmin ns. nivelvaiheissa, kuten toiselle asteelle tai jatko-opintoihin siirtymisessä tai koulutukseen hakeutuessa. Perusopetuksessa tulisi olla mahdollisuus tarjota näille oppilaille riittävä ohjaus ja tuki. Toisella asteella tai jatko-opinnoissa on tunnistettava nykyistä paremmin tuen tarve erityisesti ensimmäisen ja viimeisen opiskeluvuoden aikana.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoon tulee kiinnittää huomiota. Kuntien valtionosuuksia on leikattu 631 milj. euroa, mikä heikentää kuntien mahdollisuuksia järjestää peruspalveluita, ml. opiskelija- ja oppilashuollon palvelut. On myös tarve selkeyttää oppilaan oikeutta ja eri toimijoiden rooleja ja vastuita säädöksissä. Myös mielen-terveyspalveluihin tulisi päästä välittömästi niitä tarvittaessa. Opiskelijoiden asumisen järjestäminen opiskelupaikkakunnalla on myös opinnoissa etenemisen edellytys.

Oppisopimuskoulutuksen ja työssä oppimisen lisääminen

Jatkotyössä on tarpeen selvittää ratkaisut, joiden avulla nuorten oppisopimuskoulutusta ja työssä oppimista erityisesti yrityksissä voidaan lisätä merkittävästi. Työryhmän jäsenet ovat esittäneet vaihtoehtoisia ratkaisuu-

ja oppisopimussuhteen järjestämiseksi yrityksissä ja työssä oppimisen mallien kehittämiseksi. Esitysten toteuttamiskelpoisuus selvitetään sekä työnantajan, erityisesti pk-yritysten, kokeman työllistämiskynnyksen, hallinnollisen taakan ja työnantajan taloudellisten kannustimien kannalta että opiskelijan koulutustavoitteiden toteutumisen näkökulmista. Selvitysten ja keskustelun perusteella työryhmä tulee tekemään ratkaisuehdotukset oppisopimuskoulutuksen ja työssä oppimisen lisäämiseksi. Yhteistyötä oppilaitos ja työnantajien välillä on lisättävä ja nuorten työelämätaitoja kehitettävä.

Taloudelliset kannusteet nuorelle koulutukseen ja aktiivitoimiin osallistumiseen

Työmarkkinatoimenpiteeseen osallistumisen ajalta maksetaan työttömyysetuuden lisäksi matka- ja muiden ylläpitokustannusten korvauksena ylläpitokorvausta. Työharjoitteluun osallistumispäiviltä ylläpitokorvausta maksetaan kuitenkin vain, jos henkilö on saanut työttömyysetuutta vähintään 500 päivältä. Tämä ehto sulkee käytännössä nuoret työnhakijat ylläpitokorvauksen ulkopuolelle. Jotta kotiin jääminen ei näyttäytyisi nuorelle työharjoittelua kannustavampana vaihtoehtona, työryhmä selvittää mahdollisuudet maksaa ylläpitokorvausta nuorelle työharjoittelun ajalta.

Toisen asteen opiskelijoiden opintotuki on pitkään jäänyt muun tulokehityksen jälkeen. Opintotuen tasolla on merkitystä päätoimisen opiskelun edellytyksiin etenkin niillä, jotka eivät asu vanhempiansa luona. Vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta luopumista olisi syytä harkita myönnettäessä opintorahaa 18-19-vuotiaille toisen asteen opiskelijoille.

Toimeentulotuki määräytyy perhekohtaisesti siten, että kaikkien perheenjäsenten tulot ja menot vaikuttavat tuen myöntämiseen. Alle 18-vuotiaan lapsen tulot huomioidaan toimeentulotukea vähentävänä. Toimeentulotuessa on lisäksi säädetty perhekohtaisesta etuoikeutetusta ansiotulosta, jonka taso on 150 € kuukaudessa. 17-vuotiaan osallistumiselle työmarkkinatoimenpiteisiin ei synny kannustetta, koska työmarkkinatuki huomioidaan lähes kokonaan perheen yhteisenä tulona ja siten toimeentulotukea vähentävänä. Siksi on harkittava mahdollisuutta pitää 17-vuotiaalle maksettua työmarkkinatukea etuoikeutettuna tulona toimeentulotukea myönnettäessä.

Kela voi maksaa vajaakuntoiselle 16-19-vuotiaalle nuorelle kuntoutusrahaa ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi. Takuueläkkeen tultua voimaan 1.3.2011 työkyvyttömyyseläke on vajaakuntoiselle nuorelle suurempi etuus kuin nuoren kuntoutusraha. Nuoren kuntoutusrahan tason korottaminen takuueläkkeen tasolle tai korkeammalle kannustaisi nuoria hakeutumaan kuntoutukseen eläkkeelle hakeutumisen sijaan.

Kuntoutus ja työllistyminen

Jatkotyössä työryhmä selvittää niitä keinoja, joilla nuoria voidaan tukea kuntoutuksen avulla takaisin työelämään. Esimerkiksi mielenterveydenhäiriöistä kärsivien nuorten kohdalla haasteena on nuorten oikea-aikainen ohjaaminen kuntoutuspalveluihin ja mielenterveyspalveluiden riittävyys. Jatkotyössä työryhmä arvioi mm. kuntoutuspsykoterapian korvaustason korottamisen mahdollisuutta osana mielenterveyskuntoutukseen pääsyn helpottamista. Lisäksi työryhmä tarkastelee mm. vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen ja vammaisuuksien välisen kytkennän purkamista sekä eri toimijoille kuuluvien kuntouttavien ja työelämään siirtymistä tukevien palveluiden yhteensovittamista. Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaisia aktivointiehtoja ja mahdollisuutta järjestää kuntouttavaa työtoimintaa nykyistä aikaisemmin työnhakijan tarpeen mukaisesti tulee arvioida, ja kuntouttavan työtoiminnan laatua on kehitettävä.

Sidosryhmien osallistuminen yhteiskuntatakuun toteutukseen

Kaikkien yhteiskunnan toimijoiden osallistuminen on välttämätöntä, jotta nuorten yhteiskuntatakuun toteutus onnistuu. Kyseessä on koko yhteiskunnan hanke, jonka toteutua edellyttää yhteistä talkoohenkeä. Siksi mm. kolmannen sektorin järjestöjen, kirkon sekä eri tahojen vapaaehtoistyöntekijöiden osallistuminen yhteiskuntatakuun toteutukseen on tärkeää. Yhteistyön muotoja tullaan rakentamaan kuluvan vuoden aikana.

Lähdeluettelo

Aho; Simo ja Ari Mäkiäho: Työolobarometri, Lokakuu 2011, Ennakkotietoja.

Aho, Simo, Sari Pitkänen ja Markku Vanttaja (2012). Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen ha-
keutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisvelvoitteen arviointitutkimus.
Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 3/2012. 283 s.

Ala-Kauhaluoma, M. & Härkäpää, K. (2006). Yksityinen palvelusektori heikossa työmarkkina-asemassa
olevien työllistäjänä. Työpoliittinen tutkimus 312. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Appelqvist-Schmidlechner, Kaija (2011). Time Out! Getting life on track. A psychosocial support pro-
gramme targeted at young men exempted from compulsory military or civil service. Acta Universitatis Tam-
perensis 1653. Tampere: Tampere University Press, 2011. 133 s.

Böckerman ja Uusitalo (2009). Minimum Wages and Youth Employment. Evidence from the Finnish Retail
Trade Sector.

European Commission 20.12.2011. Youth Opportunities Initiative. Communication from the Commission to the
European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of
the Regions.

European Council 30.1.2012. Statement of the Members of the European Council, Towards Growth-Friendly
Consolidation and Job-Friendly Growth.

Hollannin tilanne:

[http://www.jeugdinterventies.nl/youthpolicy/Factsheets/School%20Drop-
out%20and%20Youth%20Unemployment.pdf](http://www.jeugdinterventies.nl/youthpolicy/Factsheets/School%20Drop-out%20and%20Youth%20Unemployment.pdf)
sekä www.youthpolicy.nl (31.1.2012)

Jaakkola, T. (2000). Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työhönotossa ja työelämässä. Työpoliittinen
tutkimus 218. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. (2002). Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien
kokemuksia. Helsinki: Gaudeamus.

Jauhola, Laura (2010). Maahanmuuttajat ammatillisessa koulutuksessa. Tilastokatsaus 2010. Raportit ja sel-
vitykset 2010:11. Opetushallitus. 110 s.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012-2015

Larja, L., Wariu, J., Sundbäck, L., Liebkind, K., Kandolin, I., Jasinskaja-Lahti, I. (tulossa). Discrimination
in the Finnish Labor Market: An Overview and a Field Experiment on Recruitment. Helsinki: Työ- ja elin-
keinoministeriö.

Lehto, A-M. & Sutela, H. (2008). Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977-2008.
Helsinki: Tilastokeskus.

Myllyniemi, Sami (2009). Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Nuorisotutkimusverkos-
to/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92, Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 40
Yliopistopaino Oy, Helsinki 2009. 173 s.

Myrskylä, Pekka (2010). Taantuma ja työttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja/Työ ja yrittäjyys
57/2010. 107 s.

- Myrskylä, Pekka (2011). Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja/Työ ja yrittäjyys 12/2011. 137 s.
- Myrskylä, Pekka (2011). Artikkelit Tilastokeskuksen Tieto&trendit -lehdessä 8/2011.
- Myrskylä, Pekka (2012). Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva analyysi no 19, 1.2.2012
- Nio Ilkka ja Sardar Paula (2011) Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2009. TEM-analyyseja.
- Nuoret miehet työelämään. Mitä palveluja ja toimenpiteitä tarvitaan TE-toimistoissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 34/2009. 99 s.
- Nurmi, Jari-Erik (2011). Miksi nuori syrjäytyy? Artikkelit NMI Bulletin, Oppimisvaikeuksien erityislehti No 2/2011.
- Nuorten yhteiskuntatakuun ohje, TEM/1778/03.01.04/2010
- OECD Synthesis Report (2010) Jobs for Youth, Addressing Policy Challenges in OECD Countries
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012). Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1.
- Paananen & Gissler. Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimus.
- Pitkänen, Sari, Simo Aho, Hannu Koponen, Merja Kylmäkoski, Jarmo Nieminen, Ilkka Virjo (2007). Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapaalveluihin. Nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista ja tuloksia selvittävä tutkimus. Työpoliittinen tutkimus 333, Työministeriö, 2007. 240 s.
- Pohjanpää, K., Paananen, S., Nieminen, M. (2003) Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Report 1/2003. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sivistyksen Suunta, Kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma.
- Stenholm Pekka (2007). Starttiraha yrittäjyyden avaimena. Työpoliittinen tutkimus 332/2007. 83 s.
- Suomen Yrittäjät ry, Finnvera Oyj, Työ- ja elinkeinoministeriö. Pk-yritysbarometri – kevät 2012.
- Sutela, H. (2005). Maahanmuuttajat palkkatyössä. In Paananen, S. (Ed.), Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus.
- Taloudellinen tiedotustoimisto & T-Media (2010). Nuoret ja johtaminen 2010.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely.
- Tilastokeskus. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden että uusien ylioppilaiden välitön pääsy jatko-opintoihin (13.12.2011)
- Tilastokeskus. Opiskelijoiden työssäkäynti v 2009. Poiminta 15.2.2011
- Tilastokeskus (2008). Työolotutkimus 2008.
- Tilastokeskus. Työvoimatutkimus.
- Työterveyslaitoksen tiedote 6.4.2010. Nuorten masennus maksaa miljardeja.

Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveystalvet. TEM raportteja 10/2011. 35 s.

Uusi osuustoiminta –lehti 2/2011.

Valtiovarainministeriö (2010). Nuoret työmarkkinoilla. Miten nuorten työllistymistä tulisi edistää? Valtiovarainministeriön julkaisuja 14/2010. 69 s.

Vartia, M. & Bergbom, B. (2007). Yhteisöllinen kiusaaminen ja asiakkaiden kohdistama epäasiallinen kohtelu. In Vartia, M., Bergbom, B., Giorgiani, T., Rintala-Rasmus, A., Riala, R. & Salminen, S., Monikulttuurisuus työn arjessa (pp. 125-138). Helsinki: Työterveyslaitos.

Yhdessä yrittämään –uutiskirje 1/2012

Ylöstalo, P. & Jukka, P. (2011). Työolobarometri. Lokakuu 2010. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 25/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Liitteet

- Liite 1. Nuorten yhteiskuntatakuu –työryhmän kokousten teemat, kuultavat ja aineistot
- Liite 2. Syrjäytymisen kustannusten arviointi
- Liite 3. Nuorten työttömien virta yli 3 kuukauden työttömyyteen alle 24-vuotiailla ja 25–29 -vuotiailla ELY-keskuksittain vuonna 2011
- Liite 4. Nuorisolain mukaisen nuorten ohjaus- ja palveluverkoston kattavuus vuonna 2011
- Liite 5. Etsivän nuorisotyön kattavuus
- Liite 6. Mitä kautta nuoret tulevat pajalle
- Liite 7. Valmentajien ja valmentautujien määrä 2004–2010 nuorten työpajoilla
- Liite 8. Nuorten työttömyysasteet 27 EU-maassa 2008–2011 (toinen kvartaali)
- Liite 9. Kansainvälisiä esimerkkejä maista, joissa nuorten työttömyysaste on alhainen

Liite 1. Nuorten yhteiskuntatakuu –työryhmän kokousten teemat, kuultavat ja aineistot

Osa nuorten yhteiskuntatakuu –työryhmän kokouksissa kuultavina olleiden asiantuntijoiden aineistoista on julkaistu osoitteessa: www.tem.fi/Yhteiskuntatakuu

			Aineisto verkossa
	Alustajan nimi	Esityksen nimi / aihe	
1. Kokous			
2. Kokous			
Sakki	Olli-Pekka Koljonen		x
Suomen lukiolaisten liitto	Joonas Mikkilä		x
HKI Opetusvirasto	Johtaja Rauno Jarnila	Palvelut Helsingissä	
Omnia	Rehtori Sampo Suihko		
HKI Opetusvirasto	Satu Haime	Ohjauksen haasteet ja ratkaisuehdotukset	x
THL	Tutkija Riikka Puusniekka	Kouluterveyskyselyn tuloksia	x
OKM	Ville Heinonen	Tilannekatsaus, perusaste,	x
		perusasteen jälkeen jatkavat	
		toisen asteen suorittavat ja keskeyttäneet	
OKM	Johtaja Kirsi Kangaspunta	Yhteiskuntatakuu, OKM:n toimiala	x
3. Kokous			
TEM	Liisa Winqvist	Tilastokatsaus	x
TEM	Harry Pulliainen	Tilastokatsaus	x
Työeämän tutkimus	Erikoistutkija Simo Aho	Nuoret ja työmarkkinatuki	
Vantaan TE-toimisto	Raimo Hokkanen	Vantaan tilanne	
TEM	Matti Sihto	Toimenpiteiden vaikuttavuus	
TyöpajaYhdistys	Mari Ahonen-Walker	Etsivä nuorisotyö ja työpajat	x
HKI diakonissaLaitos	Ulla Nord	Etsivä nuorisotyö ja työpajat	x
OKM	Jaana Wallden	Etsivä nuorisotyö ja työpajat, tilannekatsaus	x
4. Kokous			
TEM	Liisa Winqvist	TE-toimistojen ja TYPIen kysely	
TEM	Harry Pulliainen	Nuorten kyselyn yhteenveto	
SYL	Janne Koskenniemi	Ammatillisen tutkinnon jo suorittaneet töihin	x
	Suvi Eriksson		
ISS	Sirpa Huuskonen	Ammatillisen tutkinnon jo suorittaneet töihin	x
	Maria Dahlberg		
	Sabina Ågren-Hellman		
	Suvi Barsk		
TEM	Johanna Laukkanen	Korkea-asteen työryhmän näkökulmia	x
TEM	Natalia Härkin	Nuoret yrittäjiksi – tilanne ja mitä tarvitaan?	x

Helsingin yrittäjät	Päivi Ojala	Yrittäjän osaamisohjelma	x
Monkeybusiness	Tatu Tuohimetsä	Nuoret yrittäjiksi – tilanne ja mitä tarvitaan?	
Heylook Oy	Lotta Norokytö	Nuoret yrittäjiksi – tilanne ja mitä tarvitaan?	
Tutkijailta			
TEM	Titta Tuohinen	Nuoret & työmotivaatio	
Tilastokeskus	Pekka Myrskylä	Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret	
TEM	Matti Sihto	Rekisterit syrjäytymistutkimuksessa	
Tutkija	Tommi Kiilakoski	Nahkeaa osallisuutta nuorisokentällä	
KELA	Helka Hytti	nuorten aktivointi	
Tutkija	Tommi Hoikkala	Yhteiskuntatakuun tutkimus	
Työterveyslaitos	Kirsi Ahola	Nuoret ja työelämä	
5. Kokous			
Heinon Tukku Oy	Kristiina Forss-Rissanen	Nuorten työllistymisen haasteet	x
TEM	Ahti Avikainen	Muiden maiden kokemuksia	
Suomen Yrittäjät	Rauno Vanhanen	Suomen yrittäjien näkemys	x
SAK	Saana Siekkinen	Työntekijäjärjestöjen puheenvuoro	x
Vantaan kaupunki	Eija Ahola	Nuorten tuettu oppisopimus	x
OKM	Pasi Rentola	Oppisopimuskoulutus	x
Kuntatyönantajat	Riikka-Maria Yli-Suomu	Kunta nuoren työnantajana	x
6. kokous			
	Harry Pulliainen		
7. kokous			
TEM	Paula Karjalainen	Maahanmuuttajien työllisyystilastot	x
OPH	Sanna Penttinen	Yhteishakutilastot	x
Vates	Rautjärvi Teppo	Vammaisjärjestöjen näkökulma	x
Vates	Pauliina Lampinen	Vammaisjärjestöjen näkökulma	x
Vammaisfoorumi	Pirkko Mahlamäki	Vammaisjärjestöjen näkökulma	x
OAJ	Nina Lahtinen	OAJ:n näkemykset	x
8. kokous			
Sosiaalikehitys Oy	Sari Pitkänen	Sanssi-tutkimuksen alustavat tulokset	
9. kokous			
TEM	Päivi Kerminen	Palkaton harjoittelu	
10. kokous			
Helsingin Oppisopimustoimisto	Kari Viinisalo	Oppisopimuskoulutuksen kehittäminen	x
Katnos Oy	Katja Noponen	Sosiaalinen yrittäjäyys	x

Liite 2. Syrjäytymisen kustannusten arviointi

Seuraava kustannustarkastelu on toteutettu varovaisuusperiaatetta noudattaen eli on pitäydtytty vain niissä kustannuksissa, jotka voidaan tarvittaessa todentaa. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että kaikki muut mahdolliset esimerkiksi sairastumisesta aiheutuvat lisäkustannukset on jätetty huomiotta.

Yhteiskunnan pääasialliset tulonsiirrot, jotka koskevat koulutuksen keskeyttäneitä, ei muussa koulutuksessa tai työssä jatkavia henkilöitä, ovat työmarkkinatuki, asumistuki ja toimeentulotuki. Joissakin tapauksissa tulomuotona voi olla esim. kuntoutustuki, mutta ne on tässä yhteydessä jätetty huomiotta selkeyden vuoksi.

Toimeentulotuki on harkinnanvarainen viimesijainen tuki. Siitä on kuitenkin muodostunut joissakin tapauksissa nuoren pääasiallinen toimeentulo ja useissa tapauksissa se täydentää muita sosiaalisia tukimuotoja.

Yhteiskunnan kustannukset voidaan esittää ainakin kolmella perustellulla tavalla:

- 1) *Bruttokustannuksina*, jolloin ei huomioida yhteiskunnalle palautuvia eriä lainkaan.
- 2) *Nettokustannus 1:nä*, jossa on huomioitu työmarkkinatuesta perittävä veron osuus.
- 3) *Nettokustannus 2:na*, jossa on huomioitu kulutuksesta aiheutuva verojen muodostama palautuva osuus.

1) *Bruttokustannus* on se yhteiskunnan rahamäärä, jonka se joutuu varaamaan näiden sosiaalisten tulonsiirtojen toteuttamiseen ja jota ei muodostuisi, mikäli ao. henkilö olisi työelämässä ja hankkisi toimeentulonsa palkkatulona.

2) *Nettokustannus 1:ssä* on huomioitu se veron osuus, mikä pidätetään työmarkkinatuesta ja sen peruste on, että tämä osuus palautuu yhteiskunnalle välittömästi.

3) *Nettokustannus 2:ssa* taas oletetaan, että kaikki henkilölle tuleva raha menee kulutukseen ja yhteiskunta verottaa käytännössä kaikesta tästä rahasta vähintään arvonlisäveron verran. Ongelmaksi tässä tapauksessa muodostuu mikä on tämän kulutuksen kokonaisveron määrä.

Kun tarkastelujakso on v. 2010, muodostuu tämä vielä haastavammaksi, koska yleinen arvonlisävero nousi 22 %:sta 23 %:iin 1.7.2010. Lisäksi elintarvikkeiden vero nousi 12 %:sta 13 %:iin samaan aikaan. Lisäksi tulisi laskea kulutettaviin tuotteisiin liittyvät valmisteverot (polttoaineet, alkoholi ja tupakka, joiden hinnasta yli puolet on veroa). Tätä laskelmaa tehtäessä ei ”kulutusprofiilia” ollut käytettävissä ja tehtiin oletus, että kulutus kohdistuu pääosin elintarvikkeisiin ja oletetaan, että valmisteverojen ja arvonlisäverojen yhteismäärä on 22 %.

Paras tapa on tarkastella bruttokustannuksia. Tämä sillä perusteella, että mikäli henkilö hankkii perustoimeentulonsa palkkana, maksaa hän joka tapauksessa nuo palautuvat erät yhteiskunnalle.

Kustannukset

Tarkastellaan aluksi yhden henkilön vuosikustannuksia. Oletetaan, että hän on keskeyttänyt opinnot, on ilmoittautunut työttömäksi ja asuu omassa asunnossaan. Saa satunnaisesti toimeentulotukea. Ei käytä esim. mielenterveys- tai muita terveydenhuollon palveluja. Toimeentulotuen käyttö on laskelmassa esitetty erillisenä, koska se voi olla joko muita sosiaalisia tulonsiirtoja täydentävää tai muodostaa pääasiallisen toimeentulon. Mikäli se on pääasiallinen toimeentulon muoto, oletetaan sen olevan työmarkkinatuen suuruinen. Jos toimeentulotuki katsotaan täydentäväksi tulomuodoksi, oletetaan sitä käytettävän 30 % ajasta ja sen määränä käytetään valtakunnallista keskiarvoa.

Toimeentulotuen 30 % käyttöaika on arvio, vuosina 2000 - 2010 tehtyjen työpajatoimintaa ja sosiaalisia yrityksiä koskevien analyysien asiakaskunnista⁵¹ ja heidän toimeentulo asiakkuuksistaan. Toimeentuloasiakkaiden määrät ovat työpajojen asiakaskunnassa tasaisesti kasvaneet tuona ajanjaksona.

Laskennassa käytetään vuoden 2010 arvoja, tällöin:

- Työmarkkinatuki oli 25,64 €/pv (maksetaan 5 pvlta/vko).
- Yleinen asumistuki vaihtelee maan eri osissa, mutta keskimääräinen asumistuki oli 258,9 € / kk⁵² vuonna 2010.
- Toimeentulotuen keskimääräinen määrä v. 2009 oli 280 €/kk henkilö⁵³.

⁵¹ T:mi Pro-Ces, Syta-analyysit

⁵² Kelan asumistukitilasto

⁵³ THL/SVT Tilastoraportti, Toimeentulotukea saaneet kotitaloudet ja henkilöt sekä varsinaisen toimeentulotuen keskimääräinen suuruus maakunnittain, kunnittain ja lääneittäin 2010

Yhden henkilön kustannukset / kk, kun mukana on vain työmarkkinatuki ja asumistuki.

- Bruttokustannus	810,16 €
- Nettokustannus 1	699,91 €
- Nettokustannus 2	602,89 €

Yhden henkilön vuosikustannus

- Bruttokustannus	n. 9 722 €
- Nettokustannus 1	n. 8 399 €
- Nettokustannus 2	n. 7 235 €

Toimeentulotuki (30 % ajalta) nostaa kustannuksiksi / kk

- Bruttokustannus	894,16 €
- Nettokustannus 1	783,91 €
- Nettokustannus 2	668,41 €

Ja vuosikustannuksiksi

- Bruttokustannus	n. 10 730 €
- Nettokustannus 1	n. 9 407 €
- Nettokustannus 2	n. 8 021 €

Yhden henkilön kustannukset koko puuttuvan työhistorian ajalle (3 % vuotuinen inflaatio)

Yllä olevissa kustannuksissa ei ole huomioitu mahdollisia syrjäytymisen aiheuttamia muita yhteiskunnallisia kustannuksia kuten esim. terveydenhuollon kustannukset. Kustannuksissa ei ole myöskään huomioitu saamatta jäänyttä työpanosta, joka kasvattaisi kansantuotetta. Jos käytetään vuosittaisena inflaatioprosenttina kolmea, on tämän mukaan pelkän perustoimeentulon bruttokustannus 40 vuoden ajalta yli 740 000 €. Ja tässä eivät siis ole mukana toimeentulotuet eivätkä syrjäytymisen muut kustannukset.

Yhteiskunnan kustannukset vuodessa kun syrjäytyneitä on 40 000 henkilöä

Kuten Myrskylän ja Häggmanin selvitykset kertovat, näitä syrjäytyneitä on kuitenkin enemmän kuin yksi. Jotta yhteiskunnan kokonaisvastuuta voitaisiin tarkastella, taas varovaisuusperiaatetta noudattaen ja jättäen toimeentulotuet huomiotta ja ottaen tarkasteluun mukaan vain nuo perusasteen työttömät nuoret. Heitä oli tuon tutkimuksen mukaan 40 000. Yhteiskunnan kokonaiskustannukset muodostuvat näin seuraaviksi:

Kuukaudessa

- Bruttokustannus	32 406 400 €
- Nettokustannus 1	27 996 320 €
- Nettokustannus 2	24 115 450 €

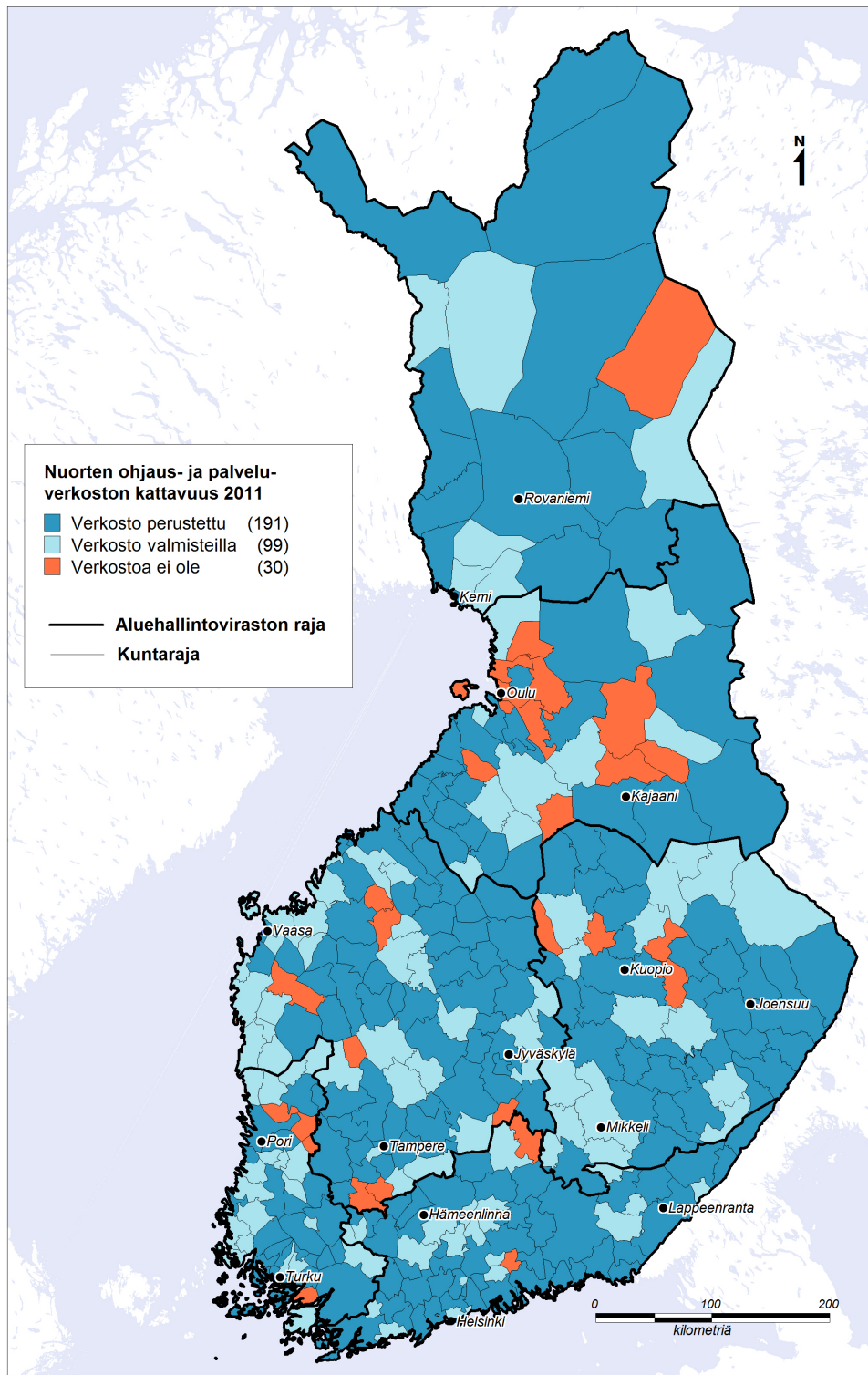
Vuodessa

- Bruttokustannus	388 876 800 €
- Nettokustannus 1	335 955 840 €
- Nettokustannus 2	289 385 395 €.

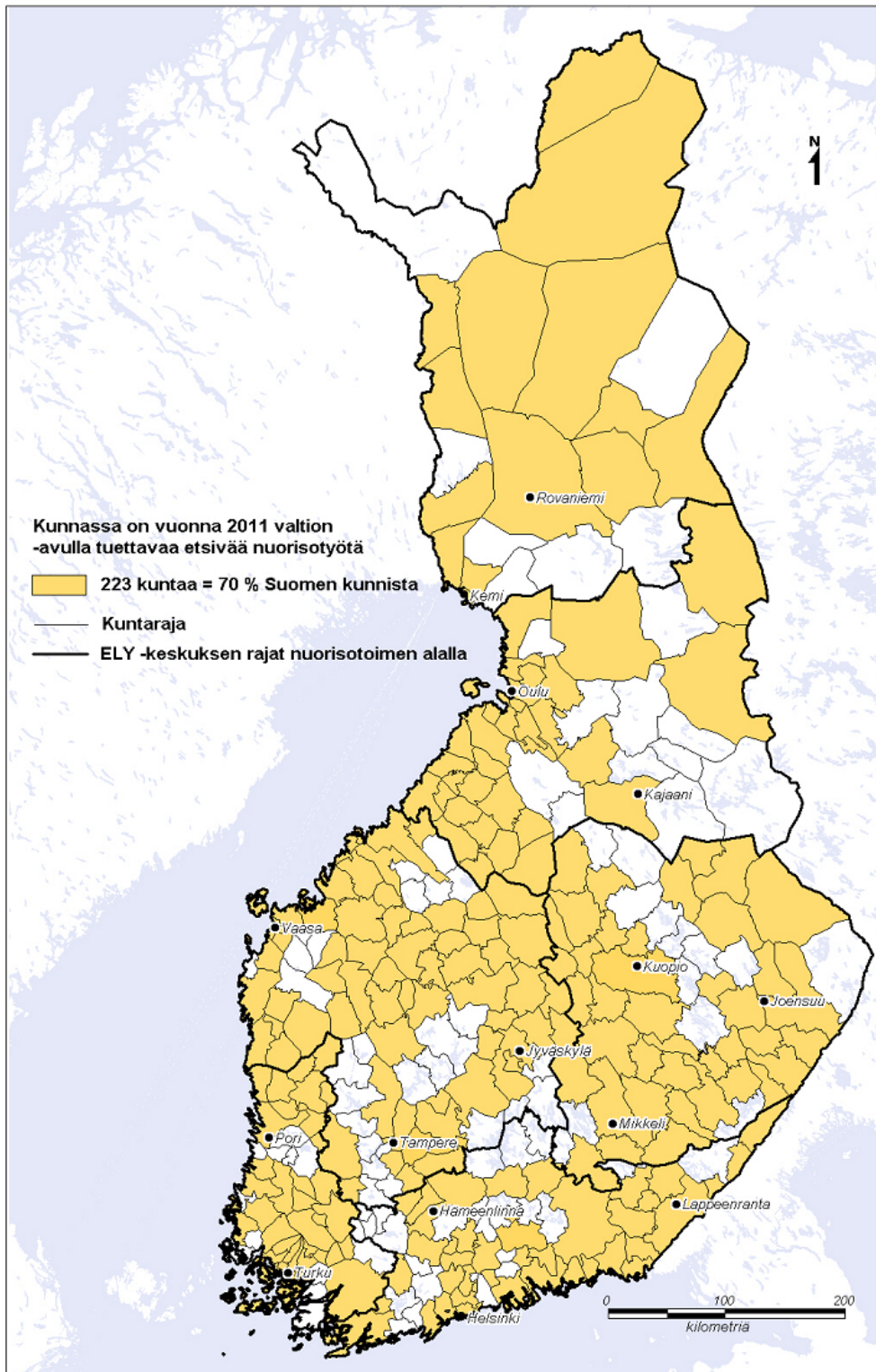
Liite 3. Nuorten työttömien virta yli 3 kuukauden työttömyyteen alle 24-vuotiailla ja 25-29 –vuotiailla ELY-keskuksittain vuonna 2011

ELY-keskus	Nuoret alle 25v		Nuoret 25-29v.	
	Ylittää 3kk:n työttömyyden	Virta yli 3kk työttömyyteen, %	Ylittää 3kk:n työttömyyden	Virta yli 3kk työttömyyteen, %
KOKO MAA	34 394	16,4	32 220	29,0
UUSIMAA	5 334	12,6	7 459	32,8
VARSINAIS-SUOMI	3 066	16,3	2 922	25,5
SATAKUNTA	1 644	19,3	1 348	30,0
HÄME	2 512	15,4	2 200	28,5
PIRKANMAA	3 871	20,6	3 531	35,2
KAAKKOIS-SUOMI	3 014	23,7	2 097	32,7
ETELÄ-SAVO	961	15,0	803	26,6
POHJOIS-SAVO	1 772	15,7	1 614	28,7
POHJOIS-KARJALA	1 116	11,9	1 230	27,7
KESKI-SUOMI	2 644	19,2	2 009	29,1
ETELÄ-POHJANMAA	1 048	13,9	878	22,2
POHJANMAA	1 105	13,6	1 007	23,5
POHJOIS-POHJANMAA	3 847	19,3	3 079	27,7
KAINUU	578	14,1	541	25,2
LAPPI	1 804	15,4	1 442	22,4
AHVENANMAA	75	15,0	53	24,3

Liite 4. Nuorisolain mukaisen nuorten ohjaus- ja palveluverkoston kattavuus vuonna 2011

Liite 5. Etsivän nuorisotyön kattavuus

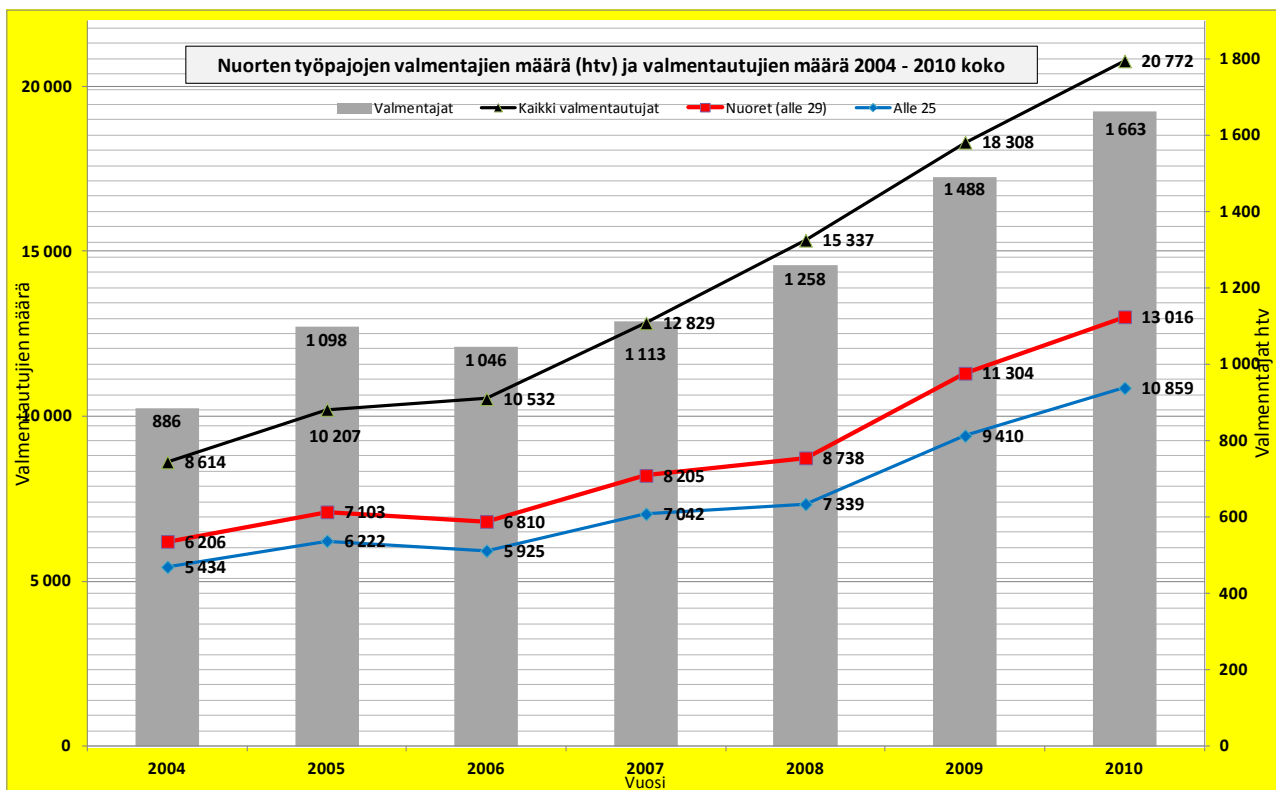
Liite 6. Mitä kautta nuoret tulevat pajalle

Mitä kautta alle 29v ovat tulleet nuorten työpajalle 2005 - 2010

Nuoret						
Mikä kautta	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Työvoimahallinto	66,77	66,51	62,45	61,12	56,79	54,81
Koulutuksen järjestäjät	10,62	11,85	15,09	11,75	11,64	13,32
Kela, Työeläkelaitos, krimi ja Sosiaalitoimi	11,73	12,37	11,15	11,12	14,44	14,93
Suoraan	5,43	7,65	7,25	4,81	5,42	6,67
Etsivä	*	*	*	2,70	4,56	5,01
Muu	*	*	*	4,46	4,10	4,75
Ei tietoa	5,45	1,62	4,06	4,04	3,05	0,51
Yhteensä	100	100	100	100	100	100,00

* Ei vastausvaihtoehtona

Liite 7. Valmentajien ja valmentautujien määrä 2004-2010 nuorten työpajoilla

Liite 8. Nuorten työttömyysasteet 27 EU-maassa 2008-2011 (toinen kvartaali)

	Youth unemployment rate				Youth unemployment ratio		
	2008	2009	2010	2011Q2*	2008	2009	2010
EU-27	15.8	20.1	21.1	21.0	6.9	8.7	9.0
Euro area	16.0	20.2	20.9	20.5	6.9	8.7	8.7
Belgium	18.0	21.9	22.4	18.3	6.0	7.1	7.3
Bulgaria	12.7	16.2	23.2	27.0	3.8	4.8	6.7
Czech Republic	9.9	16.6	18.3	18.7	3.1	5.3	5.7
Denmark	7.6	11.2	13.8	14.0	5.5	8.0	9.3
Germany	10.6	11.2	9.9	8.9	5.5	5.8	5.1
Estonia	12.0	27.5	32.9	21.8	5.0	11.0	12.6
Ireland	13.3	24.4	27.8	29.8	6.7	11.3	11.6
Greece	22.1	25.8	32.9	42.9	6.7	8.0	10.0
Spain	24.6	37.8	41.6	45.0	11.7	17.1	17.8
France	19.3	23.9	23.7	23.3	7.2	9.2	8.9
Italy	21.3	25.4	27.8	27.7	6.6	7.4	7.9
Cyprus	8.8	14.0	17.2	20.0	3.8	5.7	6.8
Latvia	13.1	33.6	34.5	30.2	5.6	14.0	13.9
Lithuania	13.4	29.2	35.1	33.2	4.1	8.9	10.4
Luxembourg	17.3	16.5	15.6	14.0	5.2	5.5	3.5
Hungary	19.9	26.5	26.6	25.1	5.0	6.5	6.6
Malta	11.8	14.4	13.1	14.7	6.4	7.4	6.7
Netherlands	6.3	7.7	8.7	7.0	3.9	4.8	6.0 ^b
Austria	8.0	10.0	8.8	8.3	4.9	6.0	5.2
Poland	17.3	20.6	23.7	24.9	5.7	7.0	8.2
Portugal	20.2 ^e	24.8 ^e	27.7 ^e	28.7	6.8	7.9	8.2
Romania	18.6	20.8	22.1	22.8	5.7	6.4	6.9
Slovenia	10.4	13.6	14.7	14.3	4.5	5.6	5.9
Slovakia	19.0	27.3	33.6	32.7	6.2	8.6	10.4
Finland	16.5	21.5	21.4	20.1	8.8	10.9	10.6
Sweden	20.2	25.0	25.2	22.8	10.7	12.8	13.0
United Kingdom	15.0	19.1	19.6	20.4	9.2	11.4	11.6

* The quarterly youth unemployment rate is seasonally adjusted.

e: estimate

Source: Eurostat (une_rt_q, lfsi_act_a)

Lähde: Eurostat

Liite 9. Kansainvälisiä esimerkkejä maista, joissa nuorten työttömyysaste on alhainen

Euroopan unionin 27 maan joukossa Suomi sijoittui vuoden 2011 puolessa välissä 20,1 %:lla keskivaiheille. EU:n parhaita maita tässä suhteessa ovat Saksa, Hollanti ja Itävalta (alle 10 %).

Hollannissa, esimerkiksi, hallitus on toimeenpannut nuorten työttömyyssuunnitelman, jota tukee laki ”Act investing in young people”. Tämä laki velvoittaa kunnat tarjoamaan 18-27 –vuotiaille nuorille työpaikan, jonkin koulupaikan tai niiden yhdistelmän. Jos nuori ottaa vastaan koulutuspaikan, hän saa sosiaalietuutta vastaavan tuen. Jos nuori saa työpaikan, hän saa palkkaa. Jos nuori ei hyväksy tarjouksia, hän ei saa mitään tukia. Toimintaa toteutetaan 250 miljoonan euron budjetilla.

Suomessa on seurattu pohjoismaista erityisesti Tanskan toimia. ”Ungepakke 2” on Tanskan edellisen hallituksen aikana 5.9.2009 solmima poliittinen sopimus toimenpiteistä nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi. Paketti jakaantuu opetusministeriön ja työministeriön vastuulle, ja koostuu yhteensä 38 aloitteesta, joiden tarkoituksena on saada 15–17 –vuotiaat joko aloittamaan opiskelu tai siirtymään työmarkkinoille. ”Unge – godt i gang” -projekti kuului em. pakettiin. Tämä nuorten työllistämistoimia koskeva kokeilu toteutettiin 11/2009 – 12/2010. Kokeilun kohderyhmänä olivat 18–29–vuotiaat työttömät. Kokeilun aikana testattiin erilaisia tukitoimia ja aktivointikeinoja nuorten työnhakijoiden työllistämiseksi. Kokeeseen osallistui kaksi ryhmää, koeryhmä ja kontrolliryhmä. Työvoimatoimistot kohtelivat koeryhmän osallistujia erityisen aktiivisesti. Heille tarjottiin mm. henkilökohtaisia neuvontakokouksia sekä kohdennettuja yritys-harjoittelupaikkoja. Kontrolliryhmää kohdeltiin työllistymistoimistojen vakiintuneen toimintatavan mukaisesti. Kokeilun tuloksena havaittiin, että työllistyminen koeryhmässä oli tehokkaampaa niiden nuorten kohdalla, jolla oli jo peruskoulun jälkeistä koulutustaustaa. Työllistymisefekti oli sitä vastoin negatiivinen niiden nuorten kohdalla, joilla ei ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta. Nämä nuoret päätyivät kuitenkin kontrolliryhmän osallistujia useammin kouluttautumaan, joten kouluttautumisaikutus oli positiivinen. Kokeilun tuloksena todettiin, että työvoimatoimistojen toimenpiteitä vahvistamalla nuorten työllistymistä voidaan tehostaa.

Syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja riskit ovat yhteiskunnassamme monimuotoistuneet, joten on entistä vaikeampi löytää yhtä yksittäistä tekijää nuoren ulkopuolisuuteen. Norjassa nuorten tuen tarpeen määrittelyä on lähestytty ulkopuolisuuden eri alueiden kautta:

- sosiaalinen ulkopuolisuus kuvastaa nuoren omien vuorovaikutusvalmiuksien ja -taitojen tuen aluetta,
- koulutuksellinen ulkopuolisuus kuvastaa nuoren suhdetta opintoihin tai nuoren saavuttamaa koulutuksen tasoa,
- työelämän ulkopuolisuus kuvastaa nuoren suhdetta työmarkkinoihin,
- terveydellinen ulkopuolisuus kuvastaa nuoren mahdollisuuksia saada terveystalv palveluja,
- oikeudellinen ulkopuolisuus kuvastaa nuoren mahdollisuuksia saavuttaa tarvitsemiaan palveluja (ml. juridiset palvelut),
- taloudellinen ulkopuolisuus kuvastaa nuoren toimeentulon tarvetta.

Useissa OECD-maissa on kokeiltu määräaikaista ohjelmia, joilla on tuettu taloudellisesti sekä yritysten mahdollisuuksia ottaa nuoria oppisopimuskoulutuksiin ja työharjoitteluihin että nuorten mahdollisuuksia suorittaa harjoittelujaksonsa loppuun. OECD:n raportissa (OECD 2010) on tiivistetty eri maiden kokemuksia näistä ohjelmista ja arvioitu niiden saavuttamia tuloksia. Seuraavassa lyhyesti muutamia esimerkkejä:

Australiassa toimeenpantiin vuonna 2009 ohjelma jolla tuetaan yrityksiä ottamaan harjoittelunsa keskeyttänyt nuori suorittamaan harjoittelu loppuun. Työnantaja voi saada 2 800 AUD:n (n. 2 200€) korvauksen, jos nuori suorittaa harjoittelun loppuun ja saa siitä todistuksen. Vuoden 2009 lopusta toimeenpantiin Australiassa toinen ohjelma, jonka budjetti oli 100M AUD. Ohjelma mahdollisti 3 350 AUD:n (2700€) tuen työnantajalle, joka ottaa alle 20-vuotiaan työharjoitteluun. Työnantaja sai 850 AUD kolmen kuukauden harjoittelun jälkeen ja loput 2 500 AUD yhdeksännen kuukauden jälkeen.

Kanadassa on käytössä 2000 CAD:n tuki (n. 1 500€), jonka tarkoituksena on tukea oppisopimuksella opiskelevia valmistumaan.

Ranskassa jokainen yritys joka palkkasi alle 26-vuotiaan ennen kesäkuuta 2010 oli vapautettu työntekijän sosiaalimaksuista vuodeksi. Pienet yritykset (alle 50 työntekijää) saivat tukea 1 800 € per oppisopimusopiskelija. Lisäksi yritys joka palkkaa nuoren oppisopimuksella on oikeutettu 1000€ korvaukseen per nuori, mikäli nuorella ei ole vähintään kandidaatin tutkintoa korvaus on 2000€.